

SPROG TIL TIDEN

RAPPORT FRA SPROGUDVALGET

SPROG TIL TIDEN

RAPPORT FRA
SPROGUDVALGET

SPROG TIL TIDEN

– rapport fra sprogudvalget

Udgivet i 2008 af:

Kulturministeriet
Nybrogade 2
1015 Kbh. K

www.kum.dk

Design: e-Types og Sangill Grafisk Produktion

Tryk: Sangill Grafisk Produktion

Oplag: 1.000

ISBN: 978-87-7960-108-6

ISBN, elektronisk version: 978-87-7960-110-9

Ophavsretten til denne publikation tilhører Kulturministeriet.

Teksterne må imidlertid frit gengives med behørig kildeangivelse. Dog må teksterne ikke gøres til genstand for selvstændig kommerciel udnyttelse.

Fotos:

Omslag: Mikkel Østergaard/Scanpix

S. 19: Erik Jepsen/Scanpix

S. 41: Phototake/Polfoto

S. 59: David Beightol/Polfoto

S. 69: Finn Frandsen/Polfoto

S. 85: Workbook Stock/Polfoto

S. 95: Bax Lindhardt/Scanpix

S. 111: Jørgen Schytte/Scanpix

S. 117: Francois Mori/Polfoto

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledende bemærkninger	4
2. Førskolen, grundskolen og ungdomsuddannelserne	18
3. Sprog på de videregående uddannelser og i forskningen	40
4. Sprog i erhvervslivet	58
5. Sprogteknologi og terminologi	68
6. Sprog i det offentlige	84
7. Sprog i kultur og medier	94
8. Det nordiske sprogfællesskab	110
9. Dansk i EU	116
10. Afsluttende bemærkninger	126
Forslag til videre læsning	130
English Summary	132

1

INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

LOVGIVERNES STØRSTE OPMÆRKSOMHED

Sproget har, med Jens Schiøderup Sneedorffs ord, ”... *saa vigtig en Indflydelse paa et Folkes Tænkemaade, Sæder, Opdragelse, Love, Videnskaber, og paa alt det, der kan bestemme og forøge et Folkes Lyksalighed, at det fortiener Lovgivernes største Opmærksomhed*”. Sneedorff levede fra 1724 til 1764, tilhørte altså generationen efter Holberg og fremmede lærdom og oplysning på Sorø Akademi såvel som over for almenheden, bl.a. gennem udsendelsen af tidsskriftet *Den patriotiske Tilskuer*.

Vor tids lovgivere har i de senere år givet sproget den ”største Opmærksomhed”. Hele tre arbejdsgrupper har været nedsat siden årtusindskiftet. Den første, som blev nedsat af kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen, nåede at formulere nogle overordnede mål for en dansk sprogpolitik, som blev diskuteret på et stort anlagt møde på Louisiana i juni 2000, men processen blev afbrudt, da der blev udskrevet valg i 2001.

I 2003 nedsatte Kulturminister Brian Mikkelsen en arbejdsgruppe, som udarbejdede rapporten *Sprog på spil* med en lang række anbefalinger; rapporten lå til grund for en folketingsdebat og en sprogpolitisk redegørelse fra regeringen i 2004. Rapport og redegørelse blev grundigt diskuteret i offentligheden, opmærksomheden over for sprog og sprogbrug steg, flere og flere offentlige institutioner og private virksomheder formulerede sprogpolitikker, skolens danskundervisning fik større fokus på de sproglige sider af faget, det nye gymnasium fik et introduktionsmodul, *Almen sprogforståelse*, og gymnasiefaget dansk skærpede kravene til elevernes sprogbeherskelse og viden om dansk sprog. Dansk sprog blev dokumenteret gennem digitalisering af store mængder tekst (såkaldte tekstkorpora), skønlitterære såvel som faglitterære, og nye sprogressourcer blev stillet til rådighed for offentligheden.

Senest er sprogportalen *sproget.dk* åbnet. Her kan man hente sproglig vejledning og slå op i digitaliserede udgaver af *Retskrivningsordbogen*, *Den Danske Ordbog* og *Ordbog over det danske Sprog* – for blot at nævne nogle enkelte af de søgemuligheder, der foreligger. Man kan øge sin viden om dialekter, ungdomssprog,

kunstsprog osv. Der stilles til stadighed nyt materiale til rådighed, og der er en dag for dag-dækning af aktuelle begivenheder for sprogligt interesserede.

Dette var kun et uddrag af de initiativer og aktiviteter, der ligger i forlængelse af den tidligere rapport, *Sprog på spil*, som blev til på kun få måneder, og som derfor ikke kunne rumme så omfattende et materiale som den foreliggende. Dertil kommer, at vi under dette udvalgs arbejde i større omfang har kunnet udnytte erfaringer fra sprogpolitisk arbejde i andre lande, ligesom vi har kunnet anvende de rapporter og undersøgelser på området, der er gennemført i de mellemliggende år.

GLÆDEN VED SPROGET

Men sprog er meget andet end sprogpolitik, og dansk som det almindelige tale- og skriftsprog er da heldigvis ikke i nogen truet position. Heldigvis, for dansk er det sprog i verden, der er specielt tilpasset udtryksbehovene hos langt de fleste her i landet. Inventaret af gloser i et sprog afspejler lokale udtryksbehov. Man har brug for at benævne andre emner i Kina og Thailand, end man har i Danmark; vi har så at sige produktudviklet det danske sprog gennem 1000 år, og det giver os nogle udtryksmuligheder, vi ikke kan finde andre steder. ”På sit modersmål kan man sige, hvad man vil, på andre, hvad man kan”, som Vigdís Finnbogadóttir, UNESCO-ambassadør for sprogene i verden, har formuleret det.

Alle sprog er symbolsystemer, der giver mulighed for også at beskæftige sig med det, der ikke umiddelbart foreligger. Vi kan ved hjælp af sprog og andre symboler lave prognoser, strategier og beregninger, ligesom vi kan udtrykke forestillinger om fortiden. Vi kan udfolde fantasi og udtrykke os kunstnerisk, vi kan lege og lære. Sproget giver mennesket en frihed, som ingen andre levende væsener har del i.

Ikke desto mindre er glæden over sproget ofte vanskeligere at få øje på end sprogkritikken og de sproglige mindreværdskomplekser. Der klages over de unges sprog, over moderne udtale, over staveusikkerhed, over groft sprog, over læseproblemer – og ikke altid uden grund. Kun få erkender den gave, det er at have et sprog, der på én gang afspejler den enkeltes historie og identitet og samtidig giver adgang til større fællesskaber.

Mindreværdskomplekserne ytrer sig på mange måder. Mange opfatter dansk som et lille sprog, men det er blandt de store og velkonsoliderede sprog. Man opfatter dansk som uskønt, bl.a. fordi der er lyde, man ikke genfinder i andre sprog. Men sprogspecifikke lyde findes i alle sprog. Dansk rangordnes af danskerne ofte lavere end engelsk og fransk, men det er netop udviklet som litteratur-, kultur- og fagsprog til erstatning af fremmedsprog som latin, fransk og tysk i en proces, der blev gennemført i 1700- og 1800-tallet. Man har derfor fra et stykke ind i 1800-tallet kunnet tale om dansk som et komplet sprog. Der er altså gode grunde til at følge opfordringen i kapitel 7 om kultur og medier: ”Der skal gøres en indsats for at øge glæden og stoltheden ved det danske sprog, dets værdier og alt det, det kan”.

DEN NORDISKE SPROGDEKLARATION

Et vigtigt grundlag, allerede for kommissoriet, var *Den nordiske sprogdeklaration*. Den formulerer nogle fælles mål for sprog og sprogpolitik i de nordiske lande, og den blev underskrevet af de nordiske undervisningsministre, idet det dog var den danske videnskabsminister, der var til stede ved underskrivelsen i slutningen af 2006.

Deklarationen vil sikre landenes og de selvstyrende områders hovedsprog, den vil fremme kendskabet til de nordiske nabosprog, og den vil tilstræbe, at de nordiske befolkninger herudover får kendskab til mindst to andre sprog. Endvidere vil den placere Norden som en såkaldt global foregangsregion mht. sprogkundskaber og indsigt i sprogets funktioner.

Den nordiske sprogpolitik tager udgangspunkt i, at alle nordboere har ret til:

- At tilegne sig et samfundsbærende sprog i tale og skrift, således at de kan deltage i samfundslivet
- At tilegne sig forståelse af og kundskaber i et skandinavisk sprog og forståelse af de øvrige skandinaviske sprog, således at de kan tage del i det nordiske sprogfællesskab
- At tilegne sig sprog med international rækkevidde, således at de kan deltage i udviklingen af det internationale samfund
- At bevare og udvikle deres modersmål og deres nationale minoritetssprog

Fremkomsten af deklARATIONEN skyldes formodentlig flere tendenser i tiden. Det er dokumenteret, at kendskabet til de nordiske nabosprog er blevet ringere; det skandinaviske sprogfællesskab er belastet af forståelsesproblemer mellem dansk- og svensktalende, af et fald i danskundervisningen i Island og af svenskundervisningen i Finland. En anden årsag til fremkomsten af en deklARATION er de nordiske sprogsamfunds ret markante ændringer i de senere årtier. De forholdsvis homogene sprogsamfund er afløst af mangesprogede samfund, og det har været ønskeligt at præcisere rettigheder og mål for dem, der ikke har nordiske modersmål. Globaliseringen har sat sit præg, både i deklARATIONEN og i de nationale sprogpolitikker.

GLOBALISERING

Men det har globaliseringen også på mange andre relevante områder som erhvervsliv, forskning og uddannelse. Den internationale samhandel er stigende, nye markeder åbner sig, og en del af dem stiller krav om nye sproglige kompetencer. Men der kan også være markedsfordele knyttet til fastholdelsen af færdigheder inden for de etablerede europæiske sprog, f.eks. tysk i forhold til landets største samhandelspartner.

Universiteter og andre uddannelsesinstitutioner lægger stigende vægt på den internationale dimension, på tiltrækning af forskere og studerende udefra og på danske studerendes erhvervelse af erfaringer fra uddannelsesinstitutioner uden for Danmark. Det medfører en stigende anvendelse af engelsk i sektoren, og mange fakulteter og universiteter har ønske om at gå foran i denne udvikling.

Der er i udvalget ikke fuld enighed om, i hvilket omfang og på hvilket undervisningsniveau man skal undervise på engelsk, men der er enighed om, at det for alle højtuddannede er ønskeligt, at de har sikre kundskaber i engelsk, ligesom der er enighed om, at højtuddannede har pligt til at formidle deres viden og omsætte den i praksis til gavn for det samfund, der har bekostet deres uddannelse.

Udvalgsmedlemmerne er endvidere enige om, at et universitet i dag må udvikle en sprogpolitik, der både sikrer det danske sprog mod at miste domænet forskning og øger beherskelsen af engelsk og andre fremmedsprog. Men hvor det drejer sig om forslag om at udmønte udvalgets anbefalinger i bindende regler eller lovgivning, har der ikke kunnet opnås en fælles forståelse. Bortset fra dette er alle anbefalinger i rapporten enstemmige.

DANSK SOM HOVEDSPROGET I DANMARK

Vi kan ikke klare os med ét sprog i Danmark, men dansk er hovedsproget i Danmark. Det er der en række argumenter for:

Det realpolitiske argument

Langt de fleste taler og skriver dansk og kan ikke lade være med det. Dansk kan ikke afskaffes.

Det semantisk-kulturelle argument

Det danske sprog afspejler og udtrykker en dansk erfaringsverden.

Det mentale argument

Dansk sprog er en integreret del af de fleste danskeres bevidsthedsliv og dermed mest operativt, også i mange former for kunst og videnskab.

Det globale argument

Dansk sprog er et bidrag til den sproglige mangfoldighed i verden. Kommer vi alle med samme sprog og samme kulturelle ballast, har vi ikke meget at tilføre hver for sig.

ANDRE SPROGLIGE KOMPETENCER I FREMTIDENS SAMFUND

Udvalget ønsker at understrege, at der må forventes skærpede sproglige krav i fremtidens samfund. Hvis den økonomiske vækst i Kina, Indien og andre fjernøstlige lande fortsætter, vil vi i højere grad blive eksponeret for sprog, som kun yderst få herhjemme har kendskab til. Det må derfor anbefales, at universiteter og større virksomheder finder sammen om at styrke mulighederne for beherskelse af sprogene i disse lande.

Russisk har tabt terræn, men samhandelen med Rusland og eksponering for russisk kultur kan ventes at stige, hvorfor der også på dette felt må etableres særlige foranstaltninger. De romanske sprog er som helhed blevet svækket ved gymnasiereformen, mest drastisk fransk; til gengæld er der stigende interesse for spansk. Kulturelt har vi haft stærkere forbindelse med Frankrig end med Spanien, men ud fra en kommerciel betragtning er det nyttigt at tilegne sig spansk.

Arabisk og tyrkisk er store sprog og fortjener større opmærksomhed, ikke kun fordi de er store indvandrersprog i Danmark. Det er desuden ønskværdigt, at flere får kendskab til polsk og andre østeuropæiske sprog.

Kort sagt: Fremtidens samfund har brug for andre sprog end engelsk og dansk, og det anbefales, at universiteterne i Danmark samarbejder om at samle og organisere sprogundervisningen, så bredden i udbuddet af sproguddannelser sikres.

REGULERING OG NORMERING

Det er klart, at de forskellige områder, Sprogudvalget har beskæftiget sig med, ikke i samme omfang lader sig regulere; sprog tales og skrives af mennesker, der i almindelighed befinder sig uden for de officielle regelsystemers rækkevidde, og sprog og sprogbrug lader sig ikke nær så let styre, som mange tror. Man kan eksempelvis udmærket formulere anbefalinger til brug for erhvervslivet, men man kan ikke uden videre sikre, at de bliver fulgt. Skoler, universiteter og andre offentlige uddannelsesinstitutioner kan derimod reguleres gennem lovgivning, også mht. sprog. Kommunal, regional og statslig kommunikation kan reguleres på forskellig måde, men i kunstens verden er sproglige restriktioner i almindelighed ikke ønskværdige. Mht. de forskellige sider af sproget er de også kun delvis styrbare. Man kan nok autorisere ords retskrivning og bøjning, men som bekendt er det ikke alle, der lever op til normerne. Udtalen er endnu sværere at ændre; ellers havde meget været anderledes. Ord kan få en særlig status ved at blive optaget i autoritative ordbøger, men hver dag produceres der ord, der ikke er registreret, og mange ord glider ud af sproget. Ordenes betydning er på samme måde vanskelig at fastfryse; ords betydning har altid ændret sig, lige fra middelalderen til i dag. Og der er ingen sproglig grænsekontrol, så ord udefra kommer til stadighed ind i sproget, sådan som det har været tilfældet i 1000 år.

Et sprog i kontakt

– Et styrtløb ned gennem ordenes historie i dansk

Det danske sprog har fundet sin form gennem vekselvirkning; det rummer i sit ordforråd århundreders materielle og kulturelle aflejringer, det fastholder mødet mellem hjemligt og fremmed, mellem gammelt og nyt. Mange gloser er historisk beslægtede med ord i de øvrige indoeuropæiske sprog: *mand, sove, æde, drikke, far, mor, øje, hoved, finger, jord, hus* osv. Nogle ord deler dansk kun med ét eller flere af de nordiske sprog: *bonde, skov, fattig, elske, han, hun* m.fl. Indførelsen af kristendommen medførte nye udtryksbehov – og dermed nye ord, ofte via oldsaksisk eller oldengelsk, f.eks. *kristen, kirke og kloster*.

Tysk

I perioden 1200-1500 udsattes dansk for sin stærkeste påvirkning udefra. Det nordtyske (nedertyske) sprog i Hansesæderne kunne brede sig, fordi området handelsmæssigt og økonomisk blev dominerende i hele det nordiske og baltiske område i flere hundrede år. Der var store tysktalende befolkningsgrupper i de store danske købstæder, og det nedertyske sprog var ikke så forskelligt fra de daværende nordiske, som højtysk er fra de skandinaviske sprog i dag. Dermed kunne tysk lettere påvirke nordisk. Det aflæses tydeligt af ordforrådet. Der er dels tale om en direkte påvirkning, dels en indirekte, idet også hovedparten af de romanske og klassiske lån har dette sprog som gennemgangsled.

Mange af gloserne har med handel, håndværk og byliv at gøre, men ikke så få trænger ind i det centrale ordforråd, f.eks. *angst, lykke, magt, blive, straks, jo*. Alene fra middelaldernedertysk har dansk modtaget mindst 1500 gloser. Efter reformationen fortsatte importen af låneord sydfra. Tysk var stadig den vigtigste eksportør af ord, men højtysk, Luthers tysk, afløste i stadig stigende omfang nedertysk som påvirkningskilde. Letgenkendelige er ord med præfikserne *ge-* og *er-*, f.eks. *gespenst, gemen, erfare, erhverve*. Inden for håndværk og handel fortsatte strømmen af låneord, og en stor mængde almindelige ord uden særlig tilknytning til en speciel sfære kom til: *billig, slyngel, flot, pludselig, munter* etc. Stillingsbetegnelserne på det nye universitet i København blev som i Tyskland gennemgængende latinske: *student, professor, magister*. Søfolkens betegnelser blev nedertyske eller hollandske, f.eks. *matros, pynt, dæk, fartøj* osv.

Fransk og italiensk

De dominerende samfundsgruppers orientering mod Frankrig afspejler sig i 1600- og 1700-tallet i en række nye ord: *baron, respekt, atelier, kulisser, silhuet, premiere, konkurrence, chef, direktør, fabrik, industri, patrulje, korps, ammunition, korset, klinik, ambulance, karantæne, bandage, kanyle, dessert, souper, bouillon, bøf, kotelet, kompot, garderobe, toilet, salon, sekretær, avis, redaktør, journalist, annonce* etc.

Blandt de italienske lån er *fallit, inkasso, saldo, konto, bankerot, andante, piano, cello*. Fra italiensk har vi endvidere *kartoffel*.

Som de øvrige europæiske kultursprog rummer dansk store tilskud fra græsk og latin: *leksikon, politik, alter ego, praksis, psykologi, interesse, telefon*. Som det ses, indgår klassiske komponenter ofte i nydannede ord og betegnelser.

Engelsk

I den nyeste tid har dansk som de fleste andre europæiske sprog været under stærk indflydelse af engelsk/amerikansk. Inden for områder som videnskab, teknik, handel, reklame, sport, underholdning og politisk journalistik er indflydelsen særlig stor, men der er langt igen, før det engelske fingeraftryk i ordforrådet er lige så kraftigt som det franske, tyske og klassiske. Det er imidlertid påfaldende, at påvirkningen er gået meget hurtigt. Det er også karakteristisk, at man på enkelte områder inden for videnskab og uddannelse undertiden fravælger modersmålet og i stedet udtrykker sig på engelsk. Desuden er store dele af ungdomskulturen præget af engelsksprogede tekster og lån fra engelsk/amerikansk.

Nogle har ligefrem den opfattelse, at alle nydannelser inden for ordforrådet er engelske. Det er ingenlunde tilfældet. Engelsk er blevet det mest dominerende långivende sprog, men nyordslisterne rummer stadig flere hjemlige dannelser, især nye sammensætninger med velkendte komponenter (*lommeregner* for (*pocket*) *calculator*). Et indtryk af nyordstyperne kan man få af dette udvalg af ord fra midten af 1990'erne, af hvilke en hel del allerede nu virker bedagede og er på vej ud af sproget: *afrodansker, cd-rom-brænder, dummy, etisk regnskab, e-maile, euro, fødevareminister, grøn afgift, homebanke, light, netavis, poll, returntast, site, okay*.

LOVGIVNING, JUSTERING AF EKSISTERENDE LOVE ELLER ANBEFALINGER?

I *Sprog på spil* er der et udblik til de statslige bestemmelser for sprog, sprogvalg og sprogbrug i en række europæiske og nordiske lande. Siden da er der taget talrige sprogpoltiske initiativer, bare inden for det nordiske sprogområde. I Norge har man udsendt rapporten *Norsk i hundre!* (2006), som ventes fulgt op i Stortinget primo 2008. I Sverige har man besluttet sig for at udforme en lov om sprogene i Sverige. Det ser ud til, at det bliver en rammelov i forlængelse af de helt overordnede anbefalinger i udredningsarbejdet *Mål i mun* (2002). På Færøerne er man netop nu ved at afslutte et omfattende udvalgsarbejde. I Island vil man udforme en lov på baggrund af et udvalgsarbejde, der netop er igangsat.

Hvis der skal formuleres en dansk sproglov, må det blive en fleksibel rammelov. Hvis man foretrækker mere håndfaste reguleringer på enkelte regulerbare områder, kan man nøjes med ændringer inden for eksisterende lovgivning, suppleret af en række anbefalin-

ger. Hvis man ikke ønsker nogen ændringer af nogen lov på området, må man, som i *Sprog på spil*, indskrænke sig til at fremsætte anbefalinger på områder, der skønnes egnede. Man kan desuden kombinere en overordnet rammelov med lovjusteringer på nogle områder og anbefalinger på andre.

DEN POLITISKE PROCES

Regeringen nedsatte Sprogudvalget i forlængelse af et forslag B 56 af 6. december 2006 til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov. Forslaget blev fremsat af Dansk Folkeparti, og det var ledsaget af nogle bemærkninger og bilag, dels i mere ræsonnerende form, dels i form af konkrete forslag til sikring af dansk sprog. Ligeledes aftrykte man Dansk Sprognævns forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik fra 2003. Både regering og opposition fik interesse for spørgsmålet og kunne tilslutte sig, at et uafhængigt udvalg skulle overveje, om der skulle formuleres en sproglov, eller om man på anden vis skulle regulere sprogforholdene i Danmark. Da forslaget kom i Folketinget 30. januar 2007, fremkaldte det 169 indlæg i salen. I maj samme år blev udvalgsarbejdet igangsat.

Udvalget har kunnet løse sin opgave uden politisk indblanding undervejs. Men der har været politisk interesse, manifesteret ved et velbesøgt formiddagsmøde 16. maj i Folketingets Kulturvalg, som også Sprogudvalgets formand deltog i. Den i november 2007 rekonstruerede regering Fogh Rasmussen har desuden omtalt Sprogudvalget i sit regeringsgrundlag.

SPROGBEGREBET

Sprogudvalget vil sluttelig gerne understrege, hvor sammensat en opgave det har skullet forsøge at løse. Der er så at sige sprog i alle hjørner af det danske samfund, og sprog er meget andet end det, der tales og skrives. Kommunikation forveksles ofte med sprog, men sprog og kommunikation er ikke det samme. Man kan kommunikere på mange andre måder end gennem sprog; signalsystemer, piktogrammer, røgsignaler, kemiske formler, noder, håndbevægelser og meget andet kan kommunikere budskaber helt uden om verbalsproget. Og sproget er ikke kun et kommunikationsmiddel, men først og fremmest noget, der lever i vores bevidsthed som et væsentligt mentalt organiseringsmiddel, som et redskab for tænkning og refleksion og som bærer af vores egen historie. Sproget er ikke bare et tilfældigt kodesystem, som man kan udskifte så let, som når man skifter skjorte. Ikke desto mindre er dette en udbredt opfattelse i dag.

Jens Schielderup Sneedorff blev citeret i første afsnit. Han gik i Holbergs fodspor og arbejdede for en domæneudvidelse for dansk sprog i en periode med latin som lærdomssproget og tysk og fransk som prestigesprog. Projektet lykkedes; men i dag taber det danske sprog domæne som videnskabssprog, hvad der ikke uden videre kan betragtes som en negativ udvikling, så længe forskerne også formidler deres resultater og indsigter på dansk. Men udviklingen i retning af engelsk må følges nøje, så den bliver styret af saglige argumenter og ikke af signalpolitik, og så den ikke truer dansk som et brugbart videnskabssprog.

UDVALGSARBEJDET

Udvalgsmedlemmerne har bidraget med indsigter fra mange og meget forskellige områder af samfundslivet, og samtalerne har været åbne, tillidsfulde og konstruktive. Der har været afholdt 9 møder i Sprogudvalget, som i øvrigt har støttet sig til 5 underudvalg, der hver især har holdt ca. 5 møder. Sprogudvalgets medlemmer har desuden deltaget i en række sprogpoltiske konferencer.

”... netop Modersmaalet – og ikke kunstigt tilegnede Tungemaal – bliver den uomgiængelige Erkiendelsesvei”.

(Jens Schielderup Sneedorff (1724-1764)).

På Sneedorffs tid var det en ny og banebrydende opfattelse, en opskrivning af ”vadmæsssprogene” i forhold til latin. I dag står den til debat af helt andre grunde.

Sprogudvalgets medlemmer

Niels Davidsen-Nielsen, formand for Dansk Sprognævn

Helge Elbrønd, uddannelsesdekan, Danmarks Tekniske Universitet

Jens Morten Hansen, statsgeolog, De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland, GEUS

Peter Hess-Nielsen, lærer, medlem af Danmarks Lærerforenings hovedstyrelse

Per Holten-Andersen, dekan, Det Biovidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet

Henrik Galberg Jacobsen, professor, Syddansk Universitet

Jannik Johansen, rektor, Frederiksberg Gymnasium

Søren Kaare-Andersen, adm. direktør, Roskilde Bank
Sabine Kirchmeier-Andersen, direktør, Dansk Sprognævn
Christian Kock, professor, Københavns Universitet
Jørn Lund, formand for udvalget, direktør, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Susan Mose, lektor, Nyborg Gymnasium

Fra ministerierne

Karin Marcussen, kontorchef i Kulturministeriet
Helle Otte, kontorchef i Universitets- og Bygningsstyrelsen
Benedicte Kieler, undervisningskonsulent i Undervisningsministeriet.

Repræsentanterne for Kulturministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt Undervisningsministeriet har deltaget i udvalgsarbejdet og bistået udvalget med data og analyser. Sprogudvalget har imidlertid været et uafhængigt udvalg, og de tre ministerier og ministre kan således ikke tages til indtægt for udvalgets konklusioner og anbefalinger.

Sekretariat:

Malte Eichberg, Kulturministeriet
Thomas Hansen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Annette Kornerup, Kulturministeriet.

Udvalget står i taknemmelighedsgæld til en række personer, der enten som underudvalgsmedlemmer eller som bidragsydere i anden sammenhæng har kvalificeret udvalgets arbejde:

Marianne Alenius, adm. direktør, Museum Tusulanums Forlag
Susanne Andersen, branchedirektør, Dansk Management Råd, DI
Svend Bech, chef, EU-kommissionens danske sprogdepartement
Dorthe Bleses, lektor, Syddansk Universitet
Andreas Bonnevie, forlagschef, Akademisk Forlag
Lise Bostrup, ekstern lektor, Københavns Universitet, forfatter mv.
Egon Clausen, forfatter, formand for Dansk Forfatterforenings faglitterære gruppe
Christian Nicholas Eversbusch, rådgivende retoriker, Rhetor
Tina Fehrmann, pædagogisk konsulent, Undervisningsministeriet
Steen Grønberg-Jensen, skoleleder, Tjørnelyskolen i Greve
Peter Harder, professor, Københavns Universitet
Stig Hjarvard, professor, Københavns Universitet
Anne Holmen, professor, DPU

Anne Jensen, redaktionssekretær, Folketingstidende
Jens Otto Kjærum, Business Development Manager, Prolog Development Center PDC
Lisbeth Krogager, chef for den danske afdeling af EU-kommissionens Tolketjeneste
Troels Larsen, HR-medarbejder, Nokia Danmark A/S
Bodil Nistrup Madsen, professor, Copenhagen Business School
Anne-Marie Mai, professor, Syddansk Universitet
Poul Christian Matthiessen, professor
Grete Pagter Mortensen, EU's sprogteneste
Mikkel Harder Munck-Hansen, skuespilchef, Det Kongelige Teater
Ebbe Dam Nielsen, direktør, formand for Forlæggerforeningens Sektion for Undervisningsforlag
Jens Raahauge, skoleleder, Holmegårdsskolen i Kokkedal
Benny Rasmussen, entreprenør, Havdrup Bygningsentreprise ApS
Tom Rasmussen, Kulturdirektoratet, Frederiksberg Kommune
Katherine Richardson, prodekan, Det Naturvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet
Charlotte Rønhof, forskningspolitisk chef, Dansk Industri
Peter Rønnov-Jessen, forfatter
Hanne Salomonsen, forlagschef, Hans Reitzels forlag
Anne Holm Sjøberg, chefkonsulent, Håndværksrådet
Anja Svejgaard, ph.d.-stipendiat, Copenhagen Business School
Anne-Marie Søderberg, professor, Copenhagen Business School
Mette Fjord Sørensen, konsulent, Dansk Industri
Hanne Tange, adjunkt, Handelshøjskolen, Aarhus Universitet
Bjarne Thostrup, Kulturdirektoratet, Frederiksberg Kommune
Claus Tilling, seminarielæktor, bestyrelsesmedlem i Modersmåls-Selskabet
Ingo Østerskov, direktør, formand for Handelsskolernes Forstanderforening

Kommissorium for Sprogudvalgets arbejde

Udvalget skal følge op på udviklingen i det danske sprog i kølvandet på regeringens sprogpolitiske redegørelse fra 2003/2004, som udgjorde det første initiativ til en samlet dansk sprogpolitik. Der skal endvidere følges op på den nordiske sprogdeklaration samt andre konkrete initiativer som f.eks. Rektorkollegiets anbefalinger til universiteterne om sprogpolitik. Der skal gives en status på følgende områder:

- Dansk i den offentlige sektor
- Dansk i førskolen, grundskolen og ungdomsuddannelserne
- Dansk på de videregående uddannelser og i forskningen, herunder spørgsmålet om faglig terminologi
- Dansk i erhvervslivet
- Dansk i kulturlivet, film, tv og radio, pressen mv.
- Sprogteknologiske muligheder
- Fremmed- og nabosprog
- Dansk i EU.

Udvalget skal endvidere give en vurdering af det danske sprog og de generelle sprogkompetencer i fremtidens danske samfund.

På baggrund af såvel status for de seneste års sprogudvikling som vurderingen af fremtidens sprog og sprogkompetencer skal udvalget:

- Vurdere behov og mulighed for lovregulering af sprogområdet enten gennem en egentlig sproglov eller gennem lovgivning på enkelte områder. Såfremt der peges på en egentlig sproglov, skal udvalget nærmere specificere lovens indhold, ligesom udvalgets anbefalinger bør bygge på en analyse af sammenlignelige landes sprogpoltiske erfaringer.
- Komme med konkrete forslag til en yderligere styrket indsats for det danske sprog, blandt andet skal udvalget komme med forslag til, hvordan sprogsprogsområdet håndteres i den offentlige sektor og i kulturlivet bredt betragtet, samt til styrkelse af sprogets stilling i erhvervslivet og i uddannelsessektoren. Forslag vedrørende sprogets stilling på de videregående uddannelser og i forskningen er væsentligt i denne sammenhæng, og særligt bør princippet om parallelsproglighed, og hvilke retningslinjer der i givet fald bør være herfor, belyses nærmere.

2

FØRSKOLEN, GRUNDSKOLEN OG UNGDOMSUDDANNELSERNE

FØRSKOLEN, GRUNDSKOLEN OG UNGDOMSUDDANNELSERNE

Barnet kan kommunikere, længe før det kan tale. Mellem moderen og det nyfødte barn finder de første kontakter sted, og barnet kan genkende sine forældres stemme, fordi det allerede i løbet af fostertilstanden udvikler høresansen. De tidlige kontakter med forældre og andre omkring barnet forbereder barnet til skiftevis at være aktiv og registrerende – som når man senere i samtaler skifter mellem at tale og lytte.

Familiens opmærksomhed på kontakt, kommunikation og sprog spiller med andre ord en grundlæggende rolle fra barnets tidligste udvikling. Gennem sang, leg, højtlesning, fortælling og samtale tilegner barnet sig et sprog, som klæder det på til verden uden for hjemmet – og senere mødet med samfundets uddannelses tilbud.

At opdage sprogets muligheder og samspil med andre udtryksmidler som redskab til udfoldelse, at raffinere evnen til kontakt, beskrivelse og vurdering styrker barnets ønske om viden og skærper lysten til at lære, og det er netop dette potentiale, barnet forudsættes at realisere i sit uddannelsesforløb. Men et udbytte af indsatsen forudsætter støtte og vejledning hjemmefra. Hjemmets samtalekultur og medieforbrug har stor betydning for udviklingsforløbet, og hvis barnet altid må kæmpe om kap med medierne om de voksnes opmærksomhed, kan det gå ud over mulighederne for at udvikle et rigt og varieret sprog. Børnehaver og skoler vil omvendt have en mere overkommelig opgave, hvis barnet har fået styrket sin evne til at lytte til andre og til at udtrykke sig nuanceret.

Set fra et samfundsperspektiv er dagtilbud, skoler og uddannelsesinstitutioner blandt de områder med størst mulighed for at påvirke og styrke samfundets sproglige ressourcer og sørge for et sprogstærkt samfund i fremtidens Danmark.

Siden *Sprog på Spil* i 2003 har arbejdet med sprog inden for førskolen, grundskolen og ungdomsuddannelserne nydt fremme på adskillige områder. Ud over de emner, der blev behandlet i *Sprog på spil*, har udvalget denne gang inddraget sprogindsatsen for de tosprogede, situationen for dansk sprog på erhvervsskolerne, sprogarbejdets placering i pædagog- og folkeskolelæreruddan-

nelserne og undervisningen i andre fremmedsprog end engelsk i skolesystemet.

FORSKELLIGE TRIN – ÉT FORLØB

Arbejdet med sprog i førskolen, grundskolen og ungdomsuddannelserne strækker sig ikke alene over lang tid, det spænder over forskellige trin og niveauer, hvis indbyrdes forskelle er åbenlyse. Kravene stiger og varierer, jo længere man kommer i forløbet; alligevel kan det være hensigtsmæssigt at betragte forløbet som en helhed, hvor der arbejdes for at skabe kontinuitet mellem de forskellige institutions-, skole- og uddannelsestrin. Især for de sprogsvage er det vigtigt, at der er kontakt mellem de forskellige trin, således at indsatsen ikke starter forfra, hver gang man når til et nyt trin.

Danskfaget har i de seneste år været inde i en god udvikling. To undersøgelser (PIRLS og PISA 2006) viste i slutningen af 2007, at folkeskoleelevernes læsefærdigheder var blevet bedre. Ny læseforskning, stigende interesse for efteruddannelse blandt lærerne og et alsidigt udbud af undervisningsmaterialer er formentlig blandt årsagerne, om end der stadig er problemer mellem 4. og 7. klassetrin, hvor særlig drengene mister interessen for at læse. Hvis endnu flere skal opnå mere end de basale læsefærdigheder, må der gøres en indsats for eleverne på disse trin – gerne med udgangspunkt i Undervisningsministeriets retningslinjer på folkeskoleområdet, *Fælles Mål*. Også i gymnasiet tegner faget *Almen sprogforståelse*, som indgår i studentereksamens (stx) grundforløb, til at give bedre rammer for det sproglige arbejde.

Men selv om danskfaget spiller en nøglerolle i bestræbelserne, bærer det ikke løsningen i sig selv. Der kan være meget at hente ved at øge opmærksomheden på sprog i de øvrige fag, og efteruddannelse i dansk, herunder dansk som andetsprog, kan derfor være relevant, ikke kun for dansklærere, men også for lærere i de øvrige fag.

FØRSKOLEN OG SKOLESTARTEN

For at sikre barnets faglige og sociale udbytte af undervisningen i grundskolen sættes der tidligt ind. Siden august 2007 har kommunerne tilbudt en vurdering af de 3-åriges sprogfærdigheder. Denne såkaldte *sprogscreening* kan efter behov følges op af særlige tiltag.

I dagtilbuddene koncentrerer indsatsen. Vuggestuer, børnehaver og private dagplejehyper har siden 1. august 2004 udarbejdet

pædagogiske læreplaner for at dokumentere de 0-6-åriges læring og udvikling, og her er ét af de seks temaer netop sprog. Initiativet er ledsaget af et skriftligt inspirationsmateriale og kurser, som ifølge den første evaluering fra august 2006 er blevet vel modtaget i dagtilbuddene. Den overordnede opfattelse er, at læreplanerne har betydet en tættere faglig dialog blandt personalet og med forældrebestyrelserne.

Imidlertid viste evalueringen også, at børn med særlige behov kunne fortjene større opmærksomhed i læreplanerne. Især i institutioner med mange tosprogede børn havde man ikke set sig i stand til at udarbejde en læreplan, og netop her anså mange det for vanskeligt at drage nytte af det skriftlige inspirationsmateriale. Den endelige evaluering af de pædagogiske læreplaner er først færdig i begyndelsen af 2008, men udvalget opfordrer til, at der holdes et vågent øje med de tosprogede og de udsatte børn.

Fra bekendtgørelse om temaer og mål i pædagogiske læreplaner (BEK nr. 1178 af 24/11/2006)

§ 2. Der skal i alle dagtilbud efter serviceloven udarbejdes en pædagogisk læreplan, der behandler:

- Barnets alsidige personlige udvikling (personlige kompetencer).
- Sociale kompetencer.
- Sprog.
- Krop og bevægelse.
- Naturen og naturfænomener.
- Kulturelle udtryksformer og værdier.

Nogle dagplejere oplever, at de kun i beskedent omfang uddannes til at løfte opgaven med de pædagogiske læreplaner. Desuden er de enkelte fokuspunkter mange steder kun i centrum hvert 3. år, fordi dagplejerne koncentrerer sig om ét indsatsområde pr. halvår. Og dette indsatsområde arbejdes der primært med hver 14. dag, hvor 6-8 dagplejere samles med deres dagplejebørn.

Skoleforberedelse

For langt de fleste børn i Danmark forløber mødet med folkeskolen som en overgang fra leg til undervisning i børnehaveklassen. Bar-

net er nysgerrigt i den alder; det trives med udfordringer og er så fortroligt med forskellige slags samvær, at det gennem blandingen af leg og undervisning kan udvikle forudsætningerne for at indgå i skolearbejdet, både som talende og lyttende part. Sproglege, oplæsning, fortælling, samtale og endda tilløb til skrivning er alt sammen med til at introducere barnet til kravene i skolen. Navnlig betydningen af læseforberedelsen for det videre skoleforløb er veldokumenteret, og for nylig har også vigtigheden af variation og brug af visuelle virkemidler i førskolens arbejde med sprog været i fokus.

Men børnehaveklassens positive indflydelse på udviklingen af barnets sprog i overgangen mellem familie- og skoleliv understreges desværre også af de mindre grupper, der ikke benytter den i fuldt omfang, heriblandt mange tosprogede børn. Ved skolestarten er disse børn generelt dårligere forberedte på arbejdet i skolen end de af deres klassekammerater, der har taget børnehaveklassen med. Selvom der på landsplan kun er tale om ca. 250 børn, ser udvalget derfor positivt på, at et flertal i Folketinget vil gøre børnehaveklassen obligatorisk.

At lege sproget ind

Det engelske ord *edutainment* (af *education* 'undervisning' og *entertainment* 'underholdning') er undervisning, hvor viden leges ind. På dansk har fænomenet fået betegnelsen *leg og lær*. Computermediet spiller ofte en central rolle i leg og lær-koncepter, og der findes flere programmer, hvor udviklingen af barnets sproglige kompetencer er i centrum. Sådanne programmer kombinerer visuelle, auditive og interaktive virkemidler, og arbejdsformen har berøringsflader med mere traditionelle computerspil, som børnene bruger i fritiden.

Eksempler på *leg og lær*

- *Cykelmyggen og dansemyggen: Alfabetdyrene* – Træner børnene i bogstavgenkendelse og de lyde, der svarer til bogstaverne (4-7 år).
- *Pixeline får det sidste ord* – Børnene skal som led i en fortælling hjælpe Pixeline med at finde de rette bogstaver og med at stave og læse i forbindelse med historien (fra 5-års-alderen).
- *Magnus og myggen: Jeg vil læse* – Børnene skal samle sætninger, stave til ord, tegne bogstaver, dele ord i stavelser og gætte udtalen på konsonanter og vokaler (fra 6-års-alderen).

Regeringens Skolestartsudvalg udgav i februar 2006 rapporten *En god skolestart*. Den rummede bl.a. følgende anbefalinger:

- En samlet og sammenhængende skolestart
- Sprogscreening af alle 6-årige
- Obligatorisk børnehaveklasse
- Dansk med fast timetal – mindst en lektion dagligt
- Ny 1. klasse får trinmål og indholdsbestemmelse
- SFO får mål og indholdsbeskrivelse.

Udvalget er enig i, at undervisningspligten bør indtræde det kalenderår, barnet fylder 6 år, såfremt man i undervisningen tager hensyn til børnenes alder, udvikling og forskellige forudsætninger. Det er ligeledes en god idé at afprøve, om obligatorisk sprogscreening ved skolestarten kan bidrage til hurtigere identifikation af indsatskrævende børn. For at sikre, at screeningerne er grundige og sammenlignelige, må man foretrække individuelle screeninger på baggrund af standardiseret materiale. Derudover er det afgørende, at der sørges for en koordinering mellem screeningerne ved 3-årsalderen og screeningerne ved skolestarten, så der bliver tale om en kontinuerlig sproglig vurdering.

Pædagoguddannelsen

I foråret 2007 blev en ny bekendtgørelse for uddannelsen til professionsbachelor som pædagog vedtaget. Danskfaget har i den nye uddannelse fået tilført flere timer, og alle pædagogstuderende skal nu gennemføre faget *Dansk, kultur og kommunikation*, hvor der bl.a. lægges vægt på sproglig stimulering og sproglig forståelse. Undervisningsministeriet har beskrevet målet med faget således: "Faget skal styrkes med henblik på at skærpe den studerendes kulturelle og sproglige bevidsthed og give den færdiguddannede bedre forudsætninger for at bidrage til børns sproglige udvikling, herunder den sproglige udvikling hos tosprogede børn."

Styrkelsen af sprogarbejdet i pædagoguddannelsen er positiv, og selv om det endnu er for tidligt at vurdere effekten af de nye tiltag, vil de forhåbentlig give sprogindsatsen et løft, som vil være til gavn for både sprogsvage og sprogstærke børn.

GRUNDSKOLEN

Status for dansk i folkeskolen

I folkeskolen er de *Fælles Mål* for danskundervisningen netop blevet revideret af Undervisningsministeriets læseplansudvalg, og justeringerne vil blive gennemført fra skoleåret 2009-2010.

I de justerede *Fælles Mål* vægtes grundlæggende færdigheder som læsning, skrivning og stavning tungt under hele skoleforløbet, men eleverne skal mere end blot beherske sproget i skrift og tale. Gennem litteraturundervisning skal de opnå bevidsthed om dets udtrykspotentialer, udvikle deres ordforråd, begrebsverden og indlevelsesevne. Desuden indgår fortrolighed med *faglig læsning* nu som et mål i dansk. Udtrykket *faglig læsning* beskriver en læsekompetence, som gør det muligt for eleverne at tilegne sig faglig viden ved hjælp af blandt andet fagbøger og fagtekster og drage konsekvenser af denne viden i relation til deres egen forståelse af omverdenen.

Ydermere sigter man imod at styrke elevernes forudsætninger for at indgå i et mangesproget samfund. Fortrolighed med informationsteknologi, kritisk anvendelse af netressourcer og skrivning på computer er udtrykkeligt anført relevante steder på de forskellige trin, og alle disse mål konkretiseres på hvert enkelt skoletrin gennem trinmål, læseplan og undervisningsvejledning.

Læsning, skrivning og retstavning

Læsning og skrivning er centrale indsatsområder for det sproglige arbejde i folkeskolen. Som færdigheder er de af afgørende betydning for børn og unges muligheder for at klare sig i et samfund, hvor tekstlig kommunikation og informationssøgning spiller en fremtrædende rolle. Gode rammer, der både kan vække og fastholde interessen for læsning og skrivning, er derfor uomgængelige i bestræbelserne for at højne niveauet på disse felter.

Men arbejdet med skrivning er forandret i løbet af de sidste årtier. Hvor man før i tiden opfattede en sikker, personlig håndskrift som absolut afgørende, må man i dag erkende, at sms'er, e-mail, chat og andre kommunikationsmåder ændrer vilkårene for håndskrivning, ligesom eleverne på et tidligt tidspunkt benytter elektroniske tekstprogrammer til det skriftlige arbejde. Desto større er skolens opgave med at lære eleverne, at det er vigtigt at udvikle en hurtig, læselig håndskrift.

Der har i en årrække været øget opmærksomhed på retstavning i danskundervisningen i folkeskolen med et mere målbevidst arbejde med retstavning og beslægtede områder som bøjningsformer og tegnsætning mv. Dette arbejde er foregået i vekselvirkning med udviklingen af folkeskolens afsluttende prøve i retstavning, der på det allerse-neste har fået udvidet sit område. Prøven omfatter nu ikke længere kun stavning, men inddrager også tegnsætning, sprogrigtig brug af ord og bøjningsformer samt grammatik. Udvalget har med tilfreds-hed noteret sig den øgede fokus på sprogbrug og sprogbygning, som denne udvidelse er udtryk for.

Udvalget er opmærksomt på, at der siden foråret 2005 har været en intensiveret debat om en ændring af dansk retskrivning, så den i højere grad kan afspejle udtalen. Udvalget vil ikke på forhånd afvise, at en velforberedt og gennearbejdet retskrivningsændring af visse ord og ordtyper kan have pædagogiske fordele, navnlig for begynderlæ-sere og begynderstavere, men vil dog pege på, at andre hensyn, end det rent pædagogiske kan trække i den modsatte retning, f.eks. undgåelse af en markant forvirring i overgangsperioden mellem gammel og ny retskrivning og hensynet til kulturel kontinuitet; alle tekster fra før en sådan ændring kunne blive fremmede og gammeldags for læserne. På kortere sigt bør der efter udvalgets opfattelse sættes på justeringer af problematiske enkeltord og ordgrupper i nye udgaver af *Retskrivningsordbogen* kombineret med en fortsat vægt på arbejdet med retskrivning på alle trin i skolen.

Mange børn og unge møder i dag læsning på en helt anden måde, end man gjorde for bare fem år siden. Nye kommunikationsformer og udviklingen inden for informationsteknologien gør, at de stifter bekendtskab med tekster på andre præmisser i dag end før i tiden. Et aspekt af den nye udvikling er skærmlæsningen, som spiller en markant rolle i dag.

Der er god grund til at være opmærksom på udviklingen for læsning og skrivning og de udfordringer, som man i arbejdet med disse traditionelle færdigheder stilles over for.

Minimumstimetal i folkeskolen

Fælles Mål, der indeholder de bindende trin- og slutmål for undervisningen i folkeskolen, er beskrevet ud fra det vejledende timetal. Det vejledende timetal er udtryk for det af Undervisningsministe-

riet anbefalede timetal i fagene. Dette fremgår både af bemærkningerne til folkeskoleloven fra 2003 og af vejledningen om undervisningstimal i folkeskolen fra september 2007.

Ud over det vejledende timetal opererer folkeskoleloven med et lovpligtigt minimumstimal, som er en del lavere end det vejledende timetal.

Af UNI-C's *Statistik og Analyse* fra marts 2007 fremgår det, at ca. 7 procent af eleverne i 1.-3. klasse i den danske folkeskole ikke modtager undervisning i det lovpligtige minimumstimal. I KL's budgetredegørelse 2006 opgøres det, at 31 procent af eleverne modtager undervisning i et timetal, der ligger mellem minimum og det vejledende timetal. Der er altså ca. 38 procent af folkeskolens elever – over 1/3 af eleverne – der ikke får det vejledende timetal.

Forskellen mellem minimumstimetallet og det vejledende timetal inden for f.eks. den humanistiske fagblok svarer til ca. 1 års undervisning i dansk og engelsk på 9. klassetrin.

Samlet set er danske skoleelever blevet bedre læsere. Det viste en international læseundersøgelse blandt 4. klasser (PIRLS), som blev offentliggjort i slutningen af 2007. Men næsten samtidig udkom den nye PISA-undersøgelse (PISA 2006), som måler på de 15-16-åriges færdigheder, og her var resultatet kun en minimal forbedring i læsning. Undersøgelserne kunne tyde på, at de nyeste tiltag har hjulpet på læsefærdighederne i de mindre klasser, imens man endnu må vente på at se effekten i de ældre klasser.

Danske tosprogede elever lå også i den nyeste PISA-undersøgelse i bunden sammenlignet med de øvrige lande, og der var markant ringere forskel på 1.- og 2.- generations-indvandreres færdigheder end i de lande, vi normalt sammenligner os med, hvor 2.-generations-eleverne er bedre til at læse end 1. generation.

I den forbindelse er der god grund til at holde øje med de problemer, der gør sig gældende for eleverne mellem 4. og 7. klassetrin. Særlig drengene mister i denne periode interessen for at læse. Muligvis mangler der litteratur, som kan fange drengenes interesse i denne fase. Fænomener som Harry Potter-bøgerne viser, at det med det rette materiale kan lade sig gøre at fange denne gruppe elevers interesse for litteratur og læsning.

Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og det tidligere Ministerium for Familie- og Forbrugeranliggender iværksatte fra 2004-2007 den såkaldte *Læselystkampagne*, som er nærmere omtalt i kapitlet om *Dansk i kultur og medier*, og som har fremmet en lang række læsemotiverende initiativer i forbindelse med dagtilbud og fritidsordninger, på skoler og biblioteker osv. Kampagnen blev afsluttet ved årsskiftet 2007-08 men fortsætter fremover som program. De positive erfaringer fra kampagnens initiativer bør også for fremtiden blive benyttet og videreformidlet i arbejdet med at fremme børns interesse for læsning.

Børns fritidsinteresser såsom musik og computerspil er ofte blevet set som en modsætning til skolearbejdet. Men i forsøget på at skabe variation i et koncentreret skoleforløb begynder man nu i højere grad at lade sig inspirere af dem. En skolegang, hvor man veksler mellem formelle og uformelle læringsrum, kan gøre det lettere for børnene at holde koncentrationen og gøre dem mere motiverede for læsning, fordi de lærer, at læsning og skrivning kan bruges til mange forskellige ting på forskellige niveauer. Samtidig er det afgørende, at man bevarer de formelle læringsrum, hvor man sikrer, at eleverne opnår de ønskede færdigheder. Udvalget har med tilfredshed noteret sig, at folkeskolens afsluttende prøve i retstavning siden vinterprøven 2006 er udvidet til også at omfatte læsning og læseforståelse. Udvalget ser gerne avislæsning inddraget i undervisningen.

Læs mere! Læs sammen! Læsebånd på kryds og tværs

På de fleste skoler er læsning ikke kun en "dansk-ting", men derimod en del af alle skolens fag.

En del skoler i landet har f.eks. lavet såkaldte læsebånd. Det vil sige, at alle elever på skolen på samme tid, f.eks. fra kl. 8.00 til kl. 8.20, har individuel læsning på skemaet. Denne aktivitet gennemføres af alle overalt – i klasseværelser, på gange, i kroge osv. Den kan foregå siddende, liggende eller stående. Der skal bare *LÆSES, læses, læses*.

Hvad man vil læse, bestemmer eleven selv, men klassens lærere eller skolebibliotekaren kan hjælpe med at finde noget interessant. Og i mange kommuner er der de allerseneste år uddannet en læsevejleder til hver af kommunens skoler for at styrke elevernes lyst og evne til at læse.

Denne form for *fælleslæsning* kan både styrke elevernes læseoplevelser og deres læseniveau, ligesom den kan styrke fællesskabsfølelsen på hele skolen. Den kan også medvirke til at fastholde fokus på læsning som en vigtig faglig disciplin – også efter den grundlæggende læseindlæring i de yngste klasser. Tiden til arbejdet med *læsebånd* tages derfor ikke blot fra dansktimerne, men ”finansieres” af timer fra alle skolens fag.

Engelsk i andre fag end engelsk?

I det seneste år har der været debat om muligheden for at undervise på engelsk i andre fag end engelsk i folkeskolen – f.eks. i såkaldte internationale klasser.

Udvalget mener grundlæggende, at der i folkeskolen normalt ikke skal kunne undervises på engelsk i andre fag end faget engelsk. Det kræver, hvis man ikke har engelsk som modersmål, særlige forudsætninger at undervise på et tilfredsstillende niveau på engelsk, og eleverne vil i almindelighed ikke have tilstrækkelige forudsætninger til at få fuldt udbytte af undervisning på andet end dansk. Der er derfor grund til bekymring for, at det faglige og pædagogiske niveau vil falde, hvis man underviser på engelsk.

Det er folkeskolens opgave at etablere et fundament for beherskelse af engelsk, men samtidig afgørende, at eleverne tilegner sig en dansk begrebsverden og fagterminologi i de enkelte fag. Der er intet til hinder for, at de elever, der senere får brug for engelsk fagterminologi og særlige kompetencer i engelsk, kan tilegne sig dette i løbet af deres videre uddannelsesforløb.

Udvalget er ikke afvisende over for kontrollerede forsøg med undervisning på engelsk i et samarbejde mellem faget engelsk og ét eller flere andre fag, men det skal ske under forudsætning af, at eleverne kan leve op til folkeskolens faglige mål også på dansk.

Andre fremmedsprog i folkeskolen

Det fremmedsprog, som danske børn møder i folkeskolen ud over engelsk, er for ca. 80 procents vedkommende tyske. Folkeskolerne **skal** udbyde tyskundervisning, men afgør derimod selv, om de kan og vil udbyde fransk som alternativ.

Det tyske sprog har en særlig betydning i Danmark. I kraft af *Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog (Sprogpagten)* har tysk i Nordslesvig status som Danmarks eneste minoritetssprog, og det tyske sprog har igennem hundreder af år påvirket det danske sprog. Mange danskere opfatter tysk som et svært sprog, men dansk og tysk er nært beslægtede, og mange danskere forstår tysk, selvom de føler, at de ikke kan tale det. Det tyske sprog har fortsat en stor betydning i mange danske erhvervsvirksomheder, og Tyskland er Danmarks største handelspartner.

Både indlæringsmæssigt og kulturelt giver det altså god mening, at alle danske skoleelever skal have tysk sprog som det naturlige og obligatoriske 2. fremmedsprog efter engelsk. Tysk som obligatorisk fag vil derudover sende et stærkt signal om, at tyskundervisning ikke er et levn fra fortiden men derimod en central brik i danske skoleelevers pensum. Tysk som obligatorisk 2.-sprog vil også fritage elever for meget tidligt at skulle tage ansvar for valg og fravalg af sprog, som senere er styrende for deres muligheder i ungdomsuddannelserne. Det bemærkes, at udvalgets medlemmer er enige om, at tysk er det naturlige valg af fremmedsprog efter engelsk, men enkelte af udvalgets medlemmer mener ikke, at der er grund til at gøre tysk til obligatorisk 2. fremmedsprog for det mindretal af eleverne, der af forskellige grunde ikke vælger det.

Det franske sprog spiller, også historisk, en vigtig rolle for Danmark, og det skal være muligt for de skoler, som har ressourcerne til det, at tilbyde fransk som 3. fremmedsprog i folkeskolen. Derudover vil der stadigvæk være mulighed for, at de unge kan lære fransk i gymnasiet.

Læreruddannelsen

Lærerne i folkeskolen gør en god indsats og er interesserede i efteruddannelse, men flere tendenser giver anledning til bekymring.

Rekrutteringsgrundlaget for læreruddannelsen har ændret sig i de senere år; søgningen til landets seminarier er støt nedadgående. Siden 2004 er antallet af ansøgere til læreruddannelsen faldet fra 9336 til 6337 i 2007. Det skyldes formentlig delvis, at uddannelsen i dag er mindre prestigefyldt, men sikkert i højere grad, at vilkårene for de lærerstuderende er forandret. Seminarierne har været ramt af besparelser, og det er mange steder gået ud over undervisningen af de studerende. Holdundervisning er i flere tilfælde blevet erstat-

tet af forelæsninger, og dele af undervisningen har måttet vige for selvstudium eller såkaldt lærerløse timer. På den baggrund er der overhængende risiko for, at fagligheden i uddannelsen svækkes.

UNGDOMSUDDANNELSERNE

Gymnasiale uddannelser

Der er blevet gjort en hel del for sprogindsatsen på gymnasieområdet med den nye gymnasiereform. Læreplanerne for dansk på de 4 gymnasiale uddannelser (stx, hf, hhx og htx) vægter den sproglige dimension højere end tidligere. Dette er tilfældet både i den daglige undervisning og i fagets afsluttende mundtlige og skriftlige prøve. På stx har nyskabelsen *Almen sprogforståelse* (et formaliseret samspil mellem dansk, latin og øvrige fremmedsprog) i særlig grad betydet en reel styrkelse af arbejdet med sprog. Konceptet *Almen sprogforståelse* kunne derfor med fordel overføres til de andre ungdomsuddannelser.

Tosprogede i de gymnasiale ungdomsuddannelser

Sammenligner man andelen af tosprogede på de forskellige gymnasiale ungdomsuddannelser, viser det sig, at procentdelen er den samme. På de gymnasiale uddannelser ligger andelen af tosprogede for 2005 på 8,8 procent ifølge tal fra Uni-C.

Dansk og engelsk og tysk og fransk og ...

Der er som nævnt med gymnasiereformen blevet gjort en indsats for øget sprogopmærksomhed igennem *Almen sprogforståelse*, og denne generelle sproglige styrkelse er vigtig. Men en anden afgørende del af sprogområdet er de specifikke fremmedsprogfag, og også her er vilkårene ændret med gymnasiereformen.

Alle gymnasieelever, som tager studentereksamen (stx) eller højere handelseksamen (hhx), lærer mindst to fremmedsprog. Med gymnasiereformen har man afskaffet muligheden for, at en elev kan vælge et begynderprog – dvs. et sprog, som han eller hun ikke har haft i folkeskolen – på et lavere niveau end A-niveau som sit 2. fremmedsprog. Det betyder, at en del af gymnasieeleverne i dag får to sprogfag på et højere niveau. Der vil derfor være en markant større andel af studenterne med to sprog på A-niveau. Samtidig

medfører reformen et markant fald i det samlede antal elever med et 3. fremmedsprog. Det skyldes, at reformen har lagt vægt på faglig fordybelse i sprogfagene. Da kravene til begyndersprog er steget, og da kravet om obligatoriske fag beslaglægger en del tid, har det vist sig, at markant færre elever end før reformen har ønsket studieretninger, hvor de har tre fremmedsprog. Man vil derfor se et styrtdyk i antallet af elever med tre sprogfag, så udsigten til tresprogs kombinationer fremover nærmer sig nulpunktet.

MINDST TO FREMMEDSPROG

”Kommunikative færdigheder i 1 + 2 sprog (første-sproget og to andre sprog) bør være det minimale mål for grundskolen og de gymnasiale uddannelser”.

(Fra Bruxelleserklæringen af 25. november 2005 om sprogundervisning fra Den Europæiske Sammenslutning af Nationale Sproginstitutioner (EFNIL)).

Ambitionen om, at alle elever bør opnå et højt niveau i deres sprogfag, er glimrende, men for få elever vælger tre fremmedsprog, og visse sprogfag vælges af stadigt færre elever. Det er således meget uheldigt, hvis et fag som fransk vil blive valgt helt fra, fordi eleverne vil foretrække det mere populære sprogfag spansk eller tysk fortsættersprog som 2. sprogfag efter engelsk. Reformen er derfor netop blevet justeret, så der fremover er pligt til udbud af studieretninger, der giver mulighed for 3 fremmedsprog. I stx og hhx skal alle skoler udbyde en studieretning, der skal sammensættes sådan, at eleverne på denne studieretning får i alt tre sprogfag, nemlig engelsk på A- eller B-niveau, et fortsættersprog på B- eller A-niveau samt et begyndersprog på A-niveau eller et klassisk sprog på A-niveau.

Det må dog fastslås, at både stx og hhx under alle omstændigheder kan opfylde den målsætning, som er formuleret i Bruxelleserklæringen om sprogundervisning, nemlig færdigheder i modersmålet og to andre sprog (se faktaboks side 33).

Derimod ser det ud til, at htx-uddannelsen ikke kan opfylde målsætningen. Det er således kun obligatorisk at modtage fremmedsprogsundervisning i engelsk, hvorimod det er frivilligt, om man

vil vælge enten fransk eller tysk. Htx må derfor betegnes som en sprogfattig uddannelse i forhold til den fælleseuropæiske målsætning. Heller ikke på hf er det obligatorisk for eleverne at have flere fremmedsprog end engelsk.

FREMMEDSPROG I STX OG HHX				
Andele af stx- og htx-studenter med sprogfag (runde tal):				
	Stx nu	Stx før	Htx nu	Htx før
Engelsk	A: 60 % B: 40 %	A: 50 % B: 50 %	Oblig. A-niveau	Mindst B-niv. 60 % valgte A
Tysk	56 %	65 %	60 %	70 %
Fransk	20 %	31 %	7,5 %	16,4 %
Spansk	A-niveau: 29 %	A: 11 % B: 28 %	A-niveau: 32 %	A-niveau: 8 % B-niveau 27 %
Klassiske sprog (Græsk og latin)	Latin 2 % Græsk:	Lat. C: 41 % A: 1,5 % Græsk 0,6 %		
Øvrige fremmedsprog (Italiensk, Russisk, Japansk, Kinesisk, Tyrkisk og Arabisk)	Knap 2,5 %	Knap 4,5 %	Ca. 0,5 %	0,3 %
Sprog på A-niveau	32 %	12 %	42 %	13 %
3 fremmedsprog	6 %	40 %	6 %	25 %
Kilde: Uni-C				

Erhvervsuddannelserne

Udfordringerne for erhvervsuddannelserne er store. Sprogfærdighederne hos en betragtelig del af eleverne er her så ringe, at det går ud over fagligheden. Der skal derfor være plads og midler til en koncentreret og differentieret indsats, som kan tage højde for elevernes forskellige forudsætninger.

Desuden er det vigtigt, at eleverne får vedligeholdt og udviklet deres færdigheder i læsning som et middel til at opnå et mål – uanset om de søger informationer eller spænding og underholdning. Materialerne og undervisningssituationen skal være spændende nok til, at eleverne har viljen til at gøre sig umage med det tekstlige.

Erhvervsskolerne stiller særlige krav til faglige og pædagogiske forudsætninger hos de lærere, der rekrutteres, og det kan især være svært at finde den rette kombination af faguddannelse og tosproget baggrund.

BÅDE OMSORG OG FAGLIGHED

”Lærerressourcerne på erhvervsuddannelserne passer på en undervisningssituation, som ligger år tilbage. I dag har vi brug for både omsorgspersoner og faglige fyrtårne. Den fordeling af lærere råder vi ikke over.”

(Ingo Østerskov, direktør for BEC Business Education College og formand for Handelsskolernes Forstanderforening).

Sidst men ikke mindst ser der ud til at være en tendens til, at især unge mænd har svært ved at klare sig igennem en erhvervsuddannelse eller en ungdomsuddannelse generelt. Der ville være god grund til at iværksætte en undersøgelse af årsagerne til, at en del af de unge mænd ”forsvinder” ud af uddannelsessystemet.

TOSPROGETHED – MELLEMLIG UDFORDRING OG RESSOURCE

Betegnelsen *tosproget* bliver ofte benyttet i en negativ kontekst, hvor der bliver talt om problemer med 1.- eller 2.-generations-indvandrere – ikke mindst i forhold til indlæring på skoler og ungdomsuddannelser. Men det er for snævert blot at anskue tosprogethed som et

problem. Udvalget mener, at man også kan se den samlede sproglige kompetence hos gruppen af tosprogede børn som en ressource for Danmark i en mere globaliseret verden i stedet for alene at opfatte tosprogethed som en hæmsko for barnets udvikling. Udvalget er dog samtidig opmærksomt på de særlige sproglige problemer, der møder mange tosprogede i løbet af deres skoletid og uddannelse. Antallet af tosprogede elever i folkeskolen udgør i dag lidt over 10 procent på landsbasis – i storbyområderne væsentligt mere, og i København ca. 33 procent. De tosprogede er ikke en homogen gruppe – mange er velintegrerede og har et godt talt dansk ved skolens start. Men der er grupper blandt de tosprogede, der er sprogligt svage i såvel deres modersmål som i deres danske sprog. Der bruges allerede ressourcer på at lære de tosprogede børn et godt dansk, men på trods af dette er der en risiko for, at de tosprogede elever ikke når et tilstrækkeligt fagligt niveau på grund af sproglige problemer. Det kan være vanskeligt for disse elever at følge med, når abstraktionsniveauet eller det sproglige niveau skrues op i de andre fag end dansk, og det kan få negativ betydning for elevernes muligheder for senere hen at bestride job i det danske samfund.

Undervisningsministeriet har iværksat projektet *Dette virker på vores skole*, som skal samle gode erfaringer med tosprogede fra forskellige skoler. Det er vigtigt med denne opmærksomhed på, hvad der kan gøres for at hjælpe sprogsvage tosprogede elever i grundskolen. Derfor skal man arbejde videre på at udbrede kendskabet til alle de vidt forskellige redskaber, man kan bruge til en øget sprogindsats til fordel for såvel sprogligt svage som stærke elever: sprogscreening, differentieret undervisning, forskellige slags lektiecaféer, lærere med tosproget baggrund som støttefunktion, modersmålsundervisning, læsebånd (se boksen), kurser i sproglig konfliktløsning, efteruddannelse til alle lærere i dansk som andet-sprog, inddragelse af sproglige problemstillinger i alle fag osv. Det skal understreges, at der ikke er et enkelt af disse redskaber, der alene kan løse de sproglige problemer. Men hvis man bruger viften af positive eksempler som en værktøjskasse, der kan medvirke til at skabe en intensiveret sproglig indsats, er der mulighed for gode resultater.

Ikke mindst for de mange tosprogedes skyld er det vigtigt at sikre kontinuitet igennem de forskellige institutions-, skole- og uddannelsesstrin. Hvis man vil opnå gode resultater med de sprogsvage tosprogede, er det centralt at samarbejde hen over overgangene, så man

eksempelvis undgår, at tosprogede på ét trin lærer at benytte deres sprogkompetencer fra førstesproget i skolesammenhængen og på det næste trin får besked på at gemme deres førstesprog til fritiden.

En intensivering af sprogindsatsen – bl.a. ved hjælp af efteruddannelse i dansk som andetsprog – bør ikke kun gælde tosprogede, men også de sprogsvage elever med dansk som førstesprog. Der gælder særlige vilkår for de tosprogede, idet man her har en mulighed for at bruge og udvikle de sproglige kompetencer, der ligger i elevernes førstesprog. Men man må ikke glemme, at mange andre elever ud over de tosprogede ligeledes har brug for sproglig opmærksomhed, og at sproglige problemer for alle elever kan være en alvorlig barriere for den faglige udvikling og dermed for elevernes fremtidige beskæftigelse.

ANBEFALINGER

---

1. Hjemmet

- Udvalget anbefaler, at man igangsætter en kampagne, der peger på, hvor vigtigt barnets sproglige udvikling er for dets fremtid, jobmuligheder, sociale status, indtjening osv. Kampagnen bør også føre til et generelt kendskab til folkeskolens læreplaner og må gerne følges op af supplerende forslag til læsning hjemme og til arbejde med andre materialer. Familiens sproglige opmærksomhed bør fortsætte hele skoleforløbet.

---

2. Førskolen og skolestarten

- Hvis den afsluttende evaluering af de pædagogiske læreplaner bekræfter tendensen fra den første evaluering – nemlig at læreplaner og inspirationsmateriale ikke har tilstrækkelig fokus på børn med særlige behov såsom sprogsvage tosprogede børn – anbefaler udvalget, at der gøres en specifik indsats, såsom efteruddannelse, udarbejdelse af særligt materiale og målrettede kurser om arbejdet med udsatte børn og sprogsvage tosprogede børn, således at dagtilbuddene i højere grad er rustede til at klare udfordringen.
- Udvalget anbefaler obligatorisk børnehaveklasse.

---

3. Grundskolen

- Udvalget anbefaler en undersøgelse af sproguddannelsen hos børn og unge i dag i lyset af de nye kommunikationsformer og informationsteknologier, herunder en undersøgelse af skærm- og tastaturarbejdes indflydelse på læsning og skrivning.
- Udvalget anbefaler, at der udskrives en pris konkurrence om litteratur specifikt til gruppen af drenge fra 4. til 7. klasse.
- Udvalget anbefaler, at tysk sprog bliver obligatorisk 2. fremmedsprog i folkeskolen efter engelsk.*
- Udvalget anbefaler, at der indføres et centralt fastsat minimumstimer for faget dansk i læreruddannelsen.
- Udvalget anbefaler, at der sker en styrkelse af de faglige miljøer på lærerseminarierne igennem samarbejde med faglige miljøer uden for seminarieverdenen.
- Udvalget anbefaler, at alle lærere får en grundlæggende viden om læseundervisning i deres grunduddannelse. Læsning er et centralt element i alle skolens fag og er således ikke alene en opgave for dansklæreren.

* enkelte af udvalgets medlemmer er ikke enige i denne anbefaling.

---

4. Gymnasiale uddannelser

- Udvalget anbefaler, at effekten af de ændrede regler for sprogfag i gymnasiet holdes under skærpet opmærksomhed. Det skal sikres, at eleverne i praksis har mulighed for at vælge 3 eller måske 4 sprogfag. Det skal være muligt at specialisere sig i sprogfag, ligesom der er blevet gode muligheder for at specialisere sig i naturvidenskabelige fag.
- Udvalget anbefaler, at man overvejer sprogfagenes stilling i htx. Det er ikke tilfredsstillende, at en stor del af de danske unge slet ikke får mulighed for at opfylde EU's officielle sprogmålsætning for alle borgere i EU om sprogkundskaber i modersmålet og to europæiske fremmedsprog.

---

5. Erhvervsuddannelser

- Udvalget anbefaler en særlig opmærksomhed på mulighederne for efteruddannelse på erhvervsskolerne. Der er behov for såvel efteruddannelse i dansk som andetsprog for lærere som kurser i sproglig konfliktløsning for både lærere og elever.
- Udvalget anbefaler en konkret undersøgelse af, hvor problemerne for nogle af drengene og de unge mænd begynder. Kan det evt. spores til den udvikling i 4.-7. klasse, hvor drengene halter efter pigerne i forhold til bl.a. læsning?

---

6. Tosprogede og etsprogede sprogsvage

- Udvalget anbefaler, at der skabes opmærksomhed på den brede vifte af redskaber, der kan bruges til at stimulere sprogligt svage elever, så de får bedre muligheder for at tilegne sig skolens øvrige stofområder, og at der gøres en indsats med at udveksle erfaringer imellem skolerne omkring sprogindsatsen.
- Udvalget anbefaler, at der igangsættes forsøg med en styrkelse af de tosprogedes sproglige kompetencer – også på deres modersmål. Sprogbeherskelsen på f.eks. arabisk bør omfatte et moderne talt arabisk, som kan benyttes til at bygge bro til de abstraktionskrav, der stilles i folkeskolen og i det øvrige uddannelsessystem, således at undervisningsmulighederne ikke kun indskrænkes til undervisning på søndagsskoler eller koranskoler.
- Udvalget anbefaler, at der skabes et ikke-konfessionelt sprogundervisningstilbud til tosprogede børn.
- Udvalget anbefaler, at det f.eks. i ungdomsuddannelsen gøres lettere for tosprogede at få papir på deres kundskaber i deres førstesprog, også selvom det ikke er et af de store traditionelle europæiske sprog.

- Udvalget anbefaler, at institutionerne sætter fokus på dansk som andetsprog i såvel dansk som i de øvrige fag gennem en intensiveret efteruddannelse af lærerne i folkeskolen, i erhvervsuddannelserne og på de gymnasiale uddannelser. Det kan for mange lærere være aktuelt med en egentlig sproglig efteruddannelse, men for nogle lærere har dagligdagen i klasseværelset en sådan karakter, at kurser i kulturforståelse og konfliktløsning gennem samtale kan være det primære behov.

3

SPROG PÅ DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER OG I FORSKNINGEN

SPROG PÅ DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER OG I FORSKNINGEN

Siden *Sprog på spil* (2003) er der sket en rivende udvikling i udbuddet af engelsksprogede videregående uddannelser, og det er især udfordringen fra engelsk, udvalgets opmærksomhed rettes mod. I den forbindelse har begrebet parallelsproglighed været centralt som en overordnet betegnelse for bestræbelser, der kan udmøntes på flere forskellige måder. I rapporten her vil vi forsøge at præcisere begrebet og udfolde, hvordan det kan finde anvendelse i praksis.

Kapitlet behandler valg af undervisningssprog på de videregående uddannelser og valg af videnskabssprog i to separate afsnit.

STATUS

Ifølge en oversigt over godkendte engelsksprogede uddannelser på danske universiteter af 20. april 2007 fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling var i 2007 ca. en 1/4 af alle universitetsuddannelser engelsksprogede (198 af i alt 810 uddannelser). Af disse udbydes ca. 1/3 samtidig på dansk (62 af 198). Opgørelsen, der er baseret på en dataindsamling foretaget af Rektorkollegiet og Universitets- og Bygningsstyrelsen, er verificeret af universiteterne. Siden er det kommet frem, at en række engelsksprogede uddannelser imidlertid ikke længere udbydes på dansk: Hvor der ifølge ministeriets oversigt er tale om undervisning både på engelsk og dansk, undervises der på flere af disse kandidatuddannelser nu udelukkende på engelsk.

Ifølge oversigten ligger koncentrationen af engelsksprogede uddannelser primært inden for de naturvidenskabelige, tekniske og erhvervsøkonomiske områder. I lyset af tidligere undersøgelser er det, hvad man ville vente. På disse områder er videnskabssproget næsten udelukkende engelsk, og det smitter af på sproget i undervisningen og i lærebøger og andet undervisningsmateriale. Disciplinen økonomi har et internationalt, angelsaksisk tyngdepunkt, og meget importeres direkte fra USA til fagmiljøet og uddannelserne.

En række danske universiteter har i dag vedtaget en sprogpolitik, og andre er i færd med at udvikle en sådan. Hvad angår balancen mellem dansk og engelsk, tegner der sig et meget uensartet billede.

I den ene ende af skalaen er dansk det erklærede hovedsprog, og samtlige uddannelser udbydes med dansk som undervisningssprog. I den anden ende er det engelsk, der dominerer som undervisningssprog, især på kandidatuddannelserne. I midten af skalaen finder vi en type sprogpolitik, der annoncerer, at antallet af studieprogrammer og kurser på engelsk vil stige, men ifølge hvilken man samtidig anerkender sit ansvar for at bevare dansk som komplet sprog og for at styrke forskningsformidling på dansk. Et gennemgående træk ved universiteternes sprogpolitikker er, at der tilbydes kurser i engelsk, både mundtligt og skriftligt, og at det tilstræbes at sikre kvaliteten af undervisernes engelskfærdigheder.

For kort tid siden er universiteterne blevet spurgt om, hvad de anser for fordele og ulemper ved at gennemføre uddannelser på engelsk, hvad de har gjort for at styrke danske studerendes og underviseres engelskkundskaber og for at styrke udenlandske studerendes og underviseres danskkundskaber, og hvad deres begrundelse har været for at gennemføre undervisningen på engelsk. Blandt fordelene ved engelsk som undervisningssprog anføres bl.a. konkurrencedygtighed og internationale kompetencer, og blandt ulemperne forskelle i engelskkompetencer og risiko for fagligt niveaufald. Som begrundelse for at undervise på engelsk anfører alle universiteter tiltrækning af internationale studerende, og hvad styrkelse af danske studerendes/underviseres engelskkundskaber angår, anfører de, at der tilbydes kurser i engelsk.

Om de initiativer, der omtales i regeringens sprogpoltiske redegørelse fra 2004, skal det bemærkes, at nogle endnu ikke er blevet sat i værk. For eksempel er regeringens ønske om, at doktorafhandlinger, herunder ph.d.-afhandlinger, skrevet på fremmede sprog i fremtiden skal ledsages af en mere udførlig sammenfatning på dansk end den, der stilles krav om i dag, ikke blevet opfyldt. I den nye ph.d.-bekendtgørelse fra 2008 stilles der således ikke krav til resuméets omfang, men det fastlægges blot, at afhandlingerne skal være forsynet med et resumé på både dansk og engelsk.

Samtidig med at de sprogpoltiske udfordringer på universiteterne primært drejer sig om brugen af dansk og engelsk er det tydeligt - og foruroligende - at andre fremmedsprog end engelsk er blevet stærkt svækkede. På CBS har man pga. svigtende aktuel søgning planlagt at nedlægge italiensk og russisk, og også interessen for at studere tysk og fransk er meget beskednen. På trods af, at tysk er EU's største

modersmål og Tyskland Danmarks ubestridt største handelspartner, er søgningen til tysk ved Københavns Universitet faldet med 50 procent siden 2000. Søgningen til fransk på universiteterne er faldet endnu mere dramatisk. Mens der i 2000 blev optaget 106 franskstuderende ved Københavns universitet, 39 ved Aarhus Universitet og 13 ved Syddansk Universitet, var optagelsestallene i 2006 sunket til hhv. 35, 16 og 0, og ved Aalborg Universitet udgik faget fransk helt i 2006. På den baggrund virker EU's målsætning om, at alle i unionen skal have gode færdigheder i mindst to europæiske fremmedsprog (førstesproget og to andre sprog), helt urealistisk i Danmark, medmindre der sættes kraftigt ind.

Det hører dog med til billedet, at visse sproguddannelser har oplevet en stigning i antallet af studerende. Antallet af arabiskstuderende er fordoblet fra 2002 til 2007, mens antallet af japanskstuderende er steget med 20 % og kinesiskstuderende med over 50 %. Samlet set er antallet af studerende på sproguddannelserne steget fra 2002 til 2007.

VALG AF UNDERVISNINGSSPROG

Sproglige udfordringer for de danske universiteter

Universiteterne hører til de institutioner, der er blevet en del af et globalt netværk, samtidig med at de fortsat skal fungere i forhold til danske behov. De skal bidrage til konkurrencekraft og velstand i det danske samfund gennem forskning og uddannelser af høj kvalitet – bl.a. ved at uddanne kandidater, der er konkurrencedygtige på et internationaliseret arbejdsmarked, uanset om det er i Danmark eller i udlandet. En stor del af forsknings- og lærebogslitteraturen har allerede længe været på engelsk. Det er kun naturligt og værdifuldt. Samtidig skal universiteterne uddanne kandidater, der på højeste niveau kan varetage jobfunktioner specifikt rettet mod funktioner i det danske samfund; mange af dem arbejder med emner, der er bundet til det danske sprog, f.eks. dansk lovgivning, dansk historie, dansk litteratur, danske medier; og de er forpligtet på en dansksproget vidensspredning ned gennem uddannelsessystemet og dansksproget formidling til den danske befolkning.

Hvorfor engelsk?

International rekruttering er nødvendig for at sikre forskning og uddannelse på højeste internationale niveau. I de kommende år skal universiteterne uddanne et betydeligt øget antal forskere. Al-

lerede en rent kvantitativ betragtning dikterer derfor international forskerrekruttering. Men denne kan også hæve det faglige niveau og øge diversiteten i forskning og uddannelse. Uden international rekruttering og internationalt samarbejde kan universiteternes forskning ikke bevare sit niveau, endsige hæve det.

Forudsætningen for, at universiteterne kan tiltrække de bedste studerende, er, at uddannelserne er på højt niveau og tilbyder et godt studiemiljø. Internationale samarbejdsalliancer, herunder udbud af internationale fællesuddannelser og eliteuddannelser, er med til at placere de danske universiteter på verdenskortet.

Når uddannelser udbydes internationalt og på engelsk, kan dette medvirke til at skabe attraktive studiemiljøer, der tiltrækker både udenlandske og danske studerende. Dette medvirker til at øge de studerendes kompetencer både fagligt, kulturelt, sprogligt og personligt. Uddannelser på engelsk kan bidrage til, at de færdige kandidater har de nødvendige forudsætninger, herunder engelskkundskaber, for at kunne begå sig på et internationaliseret arbejdsmarked.

Engelsksproget undervisning er med til at sikre, at der kan udbydes undervisning inden for alle forskningsspecialer på et givet universitet, og at der i Danmark fortsat kan udbydes uddannelser på højeste niveau inden for fagområder, der ikke længere har tilstrækkelig national efterspørgsel eller forskningsmæssig dækning i dansktalende forskningsmiljøer. De engelsksprogede uddannelser bidrager også til, at universiteterne kan få det fulde udbytte af deres engelsktalende forskere, som ellers først efter nogen tid vil være i stand til at formidle deres forskning til de studerende. Inden for visse fagområder er en stor del af de nyansatte forskere udenlandske.

Man skal være opmærksom på, at udenlandske forskere med længerevarende ophold i Danmark almindeligvis er stærkt optaget af at lære dansk, også af hensyn til de studerende og deres egne muligheder for at tage del i universitetens mange forskellige opgaver. Alene Københavns Universitet brugte i 2007 omkring 1,5 mio. kr. på danskundervisning af udenlandske forskere.

Universiteterne bør derfor fortsat have mulighed for at udbyde engelsksprogede uddannelser og undervisning som forudsætning for kvalificeret rekruttering, uddannelser på højeste niveau og kandidaternes konkurrenceevne.

Hvorfor dansk?

Globaliseringens udfordringer må imidlertid ikke medføre, at danske universiteter ikke længere udbyder uddannelser, fag eller undervisningshold på dansk, når det samfundsmæssige behov eller andre afgørende hensyn tilsiger det. Det er i spændingsfeltet mellem hensynet til danske samfundsbehov og universiteternes internationale konkurrenceevne, at universiteternes sproglige udfordringer skal ses. Valg af undervisningssprog på de danske universiteter står centralt i spørgsmålet om, hvorledes universiteterne kan imødegå globaliseringens udfordringer på engelsk, samtidig med at de uddanner og formidler til det danske samfund på dansk. Universiteterne har forpligtelser som spydspidser for internationalisering set i relation til Danmark, altså vidensspredning og vidensdeling i det danske samfund, herunder undervisning og folkeoplysning. Også museerne spiller en vigtig rolle, ikke mindst hvad angår formidling af forskning til det danske samfund på dansk.

En væsentlig del af kandidaterne fra danske universiteter vil også i fremtiden skulle virke blandt mennesker, der måske har ringe eller slet intet kendskab til engelsk – det vil f.eks. gælde mange læger, dyrlæger, ingeniører, jurister og magistre, kort sagt tværs over hele spektret af videregående uddannelser.

Hertil kommer, at der også kan være andre afgørende hensyn, der indvirker på valget af undervisningssprog end de uddannede kandidaters fremtidige arbejdssituation. Visse fag inden for en uddannelse kan således handle om emner, der i sagens natur er dansk-sprogede, f.eks. fag om specifikt danske retsforhold – som også vil være relevante inden for tekniske eller kommercielle uddannelser, der måske i øvrigt betjener sig af engelsk som undervisningssprog.

Endnu et afgørende hensyn, der har at gøre med undervisningens afvikling og udbytte, er de forhåndenværende sprogkundskaber – hos undervisere såvel som studerende. Engelsk som undervisningssprog kan f.eks. i nogle tilfælde have den omkostning, at det faglige niveau synker, fordi hverken de studerende eller deres lærere behersker engelsk så godt som deres modersmål; dette understøttes af empiriske undersøgelser fra bl.a. Sverige. Det er også en udbredt fejltagelse at tro, at f.eks. alle undervisere med videregående uddannelse bag sig skulle være kvalificeret til at undervise i deres fag på engelsk, og med henblik på at fastholde det

faglige niveau er det nødvendigt, at undervisere certificeres til at undervise på engelsk. Ligesom alle andre fremmedsprog er engelsk svært at lære til bunds, og efter en forholdsvis blød start, hvor danskere relativt hurtigt lærer at kommunikere nogenlunde med afsæt i deres modersmåls strukturer og ordforråd, stilles de over for store udfordringer, både mht. grammatik, udtale og idiomatik (faste udtryk). Universitetsundervisning på engelsk stiller derfor særdeles høje krav både til undviserne og de studerende. Vanskelighederne ved at undervise på engelsk kan dog antages at være noget mindre på de naturvidenskabelige uddannelser end på de humanistiske og samfundsvidenskabelige.

Af regeringens *Sprogpolitisk redegørelse* fra 2004 fremgår: ”Hvis dansk fortsat skal kunne bruges i fagligt krævende sammenhænge, er der behov for en parallelsproglighed i såvel forskningen som undervisningen.” Dansk skal, også if. *Sprogpolitisk redegørelse*, fortsat ”sikres en placering i de videregående uddannelser som hovedsprog” – som udtryk for det overordnede sigte, ”at dansk også i fremtiden skal være et komplet og samfundsbærende sprog, som kan bruges til at udtrykke tanker og idéer om alle sider af tilværelsen”.

Ofte vil det være sådan, at der i en uddannelse, som i hovedsagen foregår på det ene af disse sprog, tillige er mulighed for den studerende for at tage et studieelement eller undervisningshold, hvor undervisningen foregår på det andet sprog. Det betyder, at der godt kan være engelsksprogede uddannelser, som primært retter sig mod et internationaliseret arbejdsmarked, men hvor det via valgmuligheder inden for samme uddannelse kan lade sig gøre at opnå kompetencer i forhold til et dansksproget arbejdsmarked. Eller at studerende på dansksprogede uddannelser tilbydes moduler på engelsk, f.eks. af en udenlandsk gæsteforsker inden for dennes forskningsfelt.

Parallelsproglighed

Centralt i løsningen af universiteternes udfordringer står parallelsprogsbegrebet. Formålet med en parallelsprogsstrategi er at sikre forskeres, kandidaters og studerendes mulighed for at begå sig internationalt, og at der samtidig udvikles et fagsprog og en terminologi inden for alle områder, som er anvendelig i en dansksproget sammenhæng.

Yderpunkterne i parallelsprogsbegrebet er i den ene ende et urealistisk rigtigt krav om, at alle fag og uddannelser dubleres på dansk og engelsk, og i den anden ende den reelt ganske uforpligtende tilstand, hvor universiteterne f.eks. uden begrundelse kan vælge kun at udbyde uddannelser, studieelementer og undervisningshold på engelsk. Midterintervallet er den aktionsradius, som giver forskellige universiteter og uddannelser mulighed for at agere, både i forhold til de udfordringer, globaliseringen medfører specifikt for dem, og i forhold til det danske samfunds behov og øvrige relevante hensyn.

De danske universiteter er meget forskellige i størrelse og faglig bredde. For monofakultære, teknisk-naturvidenskabelige universiteter som f.eks. DTU og ITU er udfordringerne væsentlig forskellige fra de udfordringer, der møder flerfakultære universiteter med faggrupper også inden for kulturbærende hovedområder (humaniora f.eks.), og som uddanner kandidater til specifikke funktioner i det danske samfund (gymnasielærere, læger, jurister, journalister m.fl.). Parallelsprogspolitikken skal derfor være fleksibel nok til at kunne spænde over de forskellige sprogpoltiske behov, forskellighederne måtte medføre.

Ikke dublering af alt

Der skal foregå relevante aktiviteter på både dansk og engelsk, og det skal sikres, at hverken dansk eller engelsk marginaliseres på de danske universiteter. Men parallelsproglighed skal altså ikke praktiseres således, at al undervisning og uddannelsesaktivitet skal dubleres.

Fornuftigvis skal kravet om parallelsproglighed kun gøres gældende over for enheder af en vis betydelig størrelse, og hvor det i øvrigt giver mening; kravet skal ikke nødvendigvis hævdes over for enhver uddannelse. Det er således oplagt, at universiteternes fællesuddannelser med internationale universiteter må være internationalt orienteret og derfor fuldt ud på engelsk. Derudover kan der f.eks. være tale om enheder, som er så små, at det ikke vil være muligt at sikre flersproglighed, eller om faglige specialer, hvor der ikke findes forskere, der kan undervise på dansk. Der kan omvendt være tale om faglige områder/enheder, hvor det simpelthen ikke giver mening at uddanne til højeste niveau på engelsk (f.eks. dansk jura, nordisk sprog og kultur, andre sprog end dansk og engelsk, journalistik, teologi, dele af uddannelser med nationalt praksisfelt såsom lægeuddannelsen m.fl.).

Sprogene dansk og engelsk skal bruges i undervisningen, hvor det er relevant i forhold til den pågældende uddannelse og de konkrete behov og vilkår. Hverken dansk eller engelsk bør afskaffes inden for større hovedområder. Det skal være muligt for dansksprogede studerende at tage kurser på dansk og for engelsksprogede studerende at tage kurser på engelsk, samtidig med at de er indskrevet på en og samme uddannelse. Velbegrundede anvendelser af parallelsprogsprincippet kan f.eks. bestå i, at der i obligatoriske naturvidenskabelige og tekniske kernefag fortrinsvis undervises på engelsk, mens et antal valgfag og fag med særligt dansksproget indhold udbydes på dansk, og andre valgfag udbydes på engelsk til engelsktalende studerende. Der sikres dermed rationelle studieforløb, hvor engelsktalende såvel som dansktalende studerende kan tage en og samme engelsksprogede uddannelse, samtidig med at de tilbydes såvel dansk- som engelsksprogede valgfri kurser. Det vil således ikke være en holdbar sprogstrategi, hvis en undervisningsinstitution f. eks. bestemmer, at al undervisning på kandidatniveau undtagelsesløst skal være på engelsk. Parallelsprogspolitikken skal dog være fleksibel nok til at tillade, at enkeltuddannelser inden for et hovedområde godt kan være udelukkende på dansk eller engelsk, hvis de konkrete hensyn og vilkår tilsiger det.

Som berørt ovenfor er der forskelligartede hensyn og vilkår, der betinger, at givne fag eller undervisningshold udbydes på dansk også inden for uddannelser, der overordnet set betjener sig af engelsk, eller omvendt. Dansksprogede elementer i en engelsksproget uddannelse kan f.eks. være nødvendige i følgende tilfælde:

- *Danske samfundsbehov* kan betinge, at der undervises på dansk i fag, som specifikt skal give den studerende kompetence til at virke i en dansk (og dansksproget) sammenhæng; det kunne f.eks. være tilfældet i en uddannelse i offentlig ledelse, hvor de færdige kandidater stiler mod arbejde som ledere i danske, dansksprogede institutioner.
- *Fagets konkrete indhold* kan betinge, at det vil være umuligt eller u hensigtsmæssigt at undervise på engelsk; det vil typisk gælde for fag om specifikt danske forhold, f.eks. juridiske fag som formueret, der nødvendigvis omhandler danske begreber og forhold. Modsat kan der være fag, hvis konkrete indhold gør det oplagt, at undervisningen finder sted på engelsk.

- De studerendes og/eller underviserens *sprogkunderskaber* kan være af en sådan art, at udbyttet ved brug af engelsk eller dansk som undervisningssprog ville blive for lavt.

Åbenhed og gennemsigtighed

Det er afgørende, at den fleksible parallelsprogspolitik understøttes af åbenhed og gennemsigtighed i uddannelsernes undervisningssprog. Universiteterne skal kunne svare på spørgsmålene: Hvor bruger I engelsk? Hvorfor? Hvor er der behov for særlig sproglig opmærksomhed? Alle universiteter skal derfor udarbejde en forpligtende sprogstrategi, der tager højde for disse spørgsmål.

Valg af undervisningssproget i uddannelserne skal kunne begrundes, og for hvert enkelt studieelement og undervisningshold skal undervisningssproget være lagt fast på forhånd. Det skal klart anføres i kursuskataloger og andet materiale, der beskriver uddannelserne, hvilket sprog der undervises på. Omfanget af det engelsksprogede uddannelsesudbud skal desuden angives i ECTS, således at det kan måles.

Hermed sikres, at den studerende på forhånd kender de sproglige betingelser for uddannelsesforløbet. Det sikres også hermed, at der er samfundsmæssig indsigt i forholdene.

Kvalitetssikring

Det er universiteternes kompetence og ansvar at sikre kvaliteten i forskning og uddannelse. Der bør ikke ske begrænsninger i universiteternes ret til selv at tilrettelægge uddannelserne og undervisningen. Imidlertid skal universiteterne tydeliggøre, hvorledes de sikrer, at valget af undervisningssprog inddrager alle hensyn, der har indflydelse på uddannelsernes kvalitet og brugbarhed – i Danmark såvel som i udlandet.

Underviseres og studerendes sprogkunderskaber og deres indvirkning på undervisningsudbyttet skal evalueres systematisk som en del af de generelle undervisningsevalueringer. Der skal øget fokus på monitorering og evaluering af den engelsksprogede undervisning set i relation til indlæring, faglig kvalitet mv.

Universiteterne skal endvidere sikre, at studerende og undervisere kan opnå de nødvendige sproglige kompetencer til – med tilfreds-

stillende udbytte – at kunne undervises, hhv. undervise på et andet sprog end modersmålet; dette skal ske via tilbud om sprogundervisning og adgang til sprogcentre, der kan tilbyde sproglig revision, sprogundervisning, test og certificering af underviseres og studerendes sprogfærdigheder.

Med det nye, fagligt uafhængige Akkrediteringsråd er der etableret en ekstern kvalitetskontrolfunktion, der bl.a. har mulighed for gennem en udstrakt brug af fagkyndige at påse, at uddannelserne i valget af undervisningssprog iagttager alle de relevante hensyn. Med oprettelsen blev der fastlagt en række kvalitets- og relevanskriterier, som alle videregående uddannelser skal akkrediteres efter, hvis de skal kunne modtage offentlig støtte. En række af disse kriterier medfører samlet set, at de enkelte uddannelsers undervisningssprog ikke kan fastlægges på tilfældig vis, men må fastlægges i overensstemmelse med uddannelsens mål.

I henhold til akkrediteringskriterierne skal universiteterne således på baggrund af en dialog med relevante aftagere redegøre for, hvilke arbejdsmæssige sammenhænge de kommende kandidater kan tænkes at indgå i. Universiteterne skal også involvere aftagere og aftagerpaneler i udviklingen af nye uddannelser. Et naturligt element i disse sammenhænge vil være dimittendernes nødvendige sproglige kompetencer og fastlæggelse af undervisningssproget. Dette skal være afstemt både med aftagerne med henblik på arbejdsmarkedets behov og med de undervisere, der skal være involveret i den pågældende undervisning. Derudover skal uddannelserne være forankret i et læringsmiljø, der, for de fagområder, hvor det er relevant, samarbejder med praksisfeltet. Dette forudsætter, at de sproglige forudsætninger for en dialog er til stede, og muliggør, at praksisfeltet kan stille krav til kandidaternes sproglige kundskaber.

Viser det sig, at kriterierne ikke i tilstrækkelig grad fanger problemstillingen ind, bør de justeres.

VALG AF VIDENSKABSSPROG

Argumenterne for at vælge engelsk som videnskabssprog er som helhed mere tungtvejende end argumenterne for at vælge engelsk som universitært undervisningssprog. I dag har engelsk nemlig samme rolle i forskningssammenhæng, som latin havde for tidligere tiders videnskab – bortset fra, at latin var ingens og derfor alles; engelsk er i høj grad nogens, og forskere med engelsk som modersmål vil i konkurrencen med forskere med et andet modersmål normalt altid have en fordel. Forskningens verden er i høj grad internationaliseret, og forskning på engelsk er en forudsætning for at kunne indgå i internationale netværk, herunder for at tiltrække internationale forskningsmidler.

Samtidig med at fordelene ved engelsk som videnskabssprog er indlysende, turde det være klart, at der også er fordele ved at kunne bruge dansk som videnskabssprog.

”Det hører med til et kultursprog, at sproget også benyttes som videnskabssprog. Hvis dansk fortsat skal kunne bruges i fagligt krævende sammenhænge, er der brug for en parallelsproglighed i såvel forskningen som undervisningen. Der er brug for en strategi, hvor dansk styrkes, uden at engelsk eller andre relevante fremmedsprog nedprioriteres.”

(Regeringens Sprogpolitisk redegørelse).

Tillægsgevinsten ved at vælge dansk som videnskabssprog er for det første, at det fremmer en kvalificeret formidling af videnskabelige resultater til den danske befolkning, herunder kvalificeret deltagelse i den offentlige debat om faglige forhold. En anden fordel er, at kvaliteten af forskningen bliver højere, når man behersker videnskabssproget fuldt ud. I *Sprog på spil* anbefales det pga. disse betragtninger, at der gives tilbud om professionel oversættelse af videnskabelige arbejder fra dansk til engelsk. Hvis en sådan oversættelsespulje etableres, ville vi få både i pose og i sæk: bedre videnskab med uindskrænket aktionsradius og fastholdelse af dansk som videnskabssprog.

Hvis et sprog skal kunne betragtes som et fuldt udviklet sprog – som et kultursprog, der f.eks. kan anvendes i en encyklopædi – må det ikke have terminologiske tomrum eller strukturelle mangler, der tvinger dets brugere til at vælge et andet sprog for at udtrykke det, de vil.

Hvis dansk ikke bevarer en plads ved siden af engelsk som videnskabsprog, bliver det vanskeligt at opretholde parallelsproglighed i universitetsundervisningen og at levere kvalificeret forskningsformidling på dansk. I så fald risikerer forskningsinformation at degenerere til en andenhåndsformidling, der varetages af videnskabsjournalister snarere end af forskerne selv. Inden for mange fagområder vil det være engelsk, der er det selvfølgelige videnskabsprog, f.eks. når man indsender videnskabelige artikler til prestigetunge internationale tidsskrifter, eller når man i præpublikationer diskuterer faglige problemer med udenlandske kolleger. Men i andre sammenhænge vil videnskabsproget lige så selvfølgeligt være dansk, f.eks. i publikationer, der henvender sig til en dansk eller nordisk fagkreds, og som drejer sig om danske eller nordiske emner, i præpublikationer, hvor danske forskere diskuterer med hinanden, samt i publikationer, der både har formidlende og videnskabeligt sigte.

Det siger sig selv, at valget af videnskabsprog i høj grad afhænger af, hvilket emne der forskes i. I teologi og samfundsvidenskab er det ofte naturligt at vælge dansk; i jura forskes der overvejende på dansk, men hertil skal dog føjes, at engelsk også her er på vej frem som undervisningssprog i emner som EU-ret, folkeret og menneskerettigheder; og om danske og nordiske emner inden for sprog, litteratur, kultur og historie er det temmelig oplagt at skrive på dansk. Omvendt er engelsk det almindelige sprogvælge for forskere, der skriver om teknik og naturvidenskab samt i betydeligt omfang også om sundhedsvidenskab. Generelt finder sprogudvalget, at videnskabsformidling på dansk må prioriteres meget højt, og at det af de ovennævnte grunde også er vigtigt, at der publiceres videnskab på dansk. Dette forudsætter, at der findes dansksprogede tidsskrifter, som forskningsresultaterne kan publiceres i.

Generelt er det således ønskværdigt at have parallelsproglighed, også hvad valget af videnskabsprog angår. Samtidig bør valget af videnskabsprog i vid udstrækning være op til den enkelte forsker.

Sproget kan være engelsk eller dansk, og hvor det er fagligt motiveret, kan det også være f.eks. tysk eller fransk, og afgørelsen af dette skal normalt hverken træffes af det universitet, hvor en forsker er ansat, eller i form af overordnede bestemmelser.

Som netop nævnt bør der være mulighed for at vælge andre videnskabssprog end engelsk og dansk, f.eks. i afhandlinger om tysk litteratur eller franske samfundsforhold. I universitetsundervisningen skulle det også gerne være muligt at bede de studerende om at læse relevante faglige tekster på tysk og fransk, eller i det mindste på svensk og norsk. Men dette viser sig som regel at være uigennemførligt pga. de studerendes beskedne færdigheder i alle andre fremmedsprog end engelsk og i nabosprogene svensk og norsk.

ANBEFALINGER

- Universiteterne skal på baggrund af deres prioriteter og særkende udarbejde relevante sprogstrategier.
- Sprogstrategierne skal indeholde begrundelser for undervisningssproget i fagudbuddet og skal tydeliggøre, hvorledes de sikrer, at valget af undervisningssprog inddrager alle relevante hensyn, ikke kun til den internationale konkurrence, men også til samfundets behov.
- Undervisningssproget skal være fastlagt og offentliggjort på forhånd.
- Omfanget af det fremmedsprogede undervisningsudbud i den enkelte uddannelse skal være angivet i ECTS-point.
- Der skal øget systematisk fokus på monitorering og evaluering af den engelsksprogede undervisning.
- Den enkelte underviser og studerende skal have adgang til sprogcentre, der kan tilbyde sproglig revision, sprogundervisning, test og certificering af underviseres og studerendes sprogfærdigheder.
- Akkrediteringsrådet skal inden for rammerne af relevanskriteriet vurdere hensigtsmæssigheden af undervisningssproget på den enkelte uddannelse

- Der foretages en undersøgelse af undervisningsniveauet i engelsksprogede kurser og en analyse af de studerendes reaktion på sprogskifte fra dansk til engelsk ved overgangen fra bachelorstudium til kandidatstudium.
- Der foretages en kortlægning af aftagernes vurdering af de sproglige kompetencer hos de bachelorer og kandidater, de modtager fra de videregående uddannelser.

Det er et samlet udvalg, som står bag samtlige anbefalinger. Udvalget er derimod ikke nået til enighed om, hvorvidt det er nødvendigt og hensigtsmæssigt at sikre anbefalingerne ved hjælp af lovgivning. En del af udvalgets medlemmer mener, der er behov for at sikre visse af anbefalingerne ved hjælp af bindende bestemmelser, mens andre medlemmer er imod bindende bestemmelser.

Argumenter imod bindende bestemmelser:

- at de nødvendige regler allerede eksisterer i universitetsloven og akkrediteringsloven
- at yderligere regulering af universitetsområder er i modstrid med det regelforenklingsarbejde, videnskabsministeren har igangsat med universiteterne
- at en sproglov, der regulerer valg af undervisningssprog, er i modstrid med universitetslovens bestemmelser om fagligt selvstyre.

Modstanderne mod lovbestemt regulering af universiteternes valg af undervisningssprog henviser desuden til, at der ikke foreligger tilstrækkelig evidensbaseret videns- eller dokumentationsgrundlag for udarbejdelse af lovgivning.

Modstanderne mod lovbestemt regulering af universiteternes valg af undervisningssprog anbefaler derfor, at der i stedet for yderlig regulering bl.a. iværksættes initiativer, der skaber fuld åbenhed og gennemsigtighed i uddannelsernes undervisningssprog samt øget systematisk fokus på monitorering og evaluering af området. Herigennem bliver det muligt at følge udviklingen på området tæt, og dermed samfundsmæssigt at gribe ind, hvis der viser sig en uacceptabel udviklingen. Samtidig vil der være blevet tilvejebragt det nødvendige, kvalificerede beslutningsgrundlag for udformningen af sådanne eventuelle indgreb

---

Argumenter for bindende bestemmelser:

Kernepunktet i argumentationen for bindende bestemmelser er, at brugen af dansk (som hovedregel) ikke må afskaffes i uddannelser, hvis kandidater er beskæftiget i en dansk sammenhæng. Undtaget bør dog være uddannelser, der gennemføres i samarbejde med en udenlandsk institution, uddannelser, der er indført specifikt med henblik på international rekruttering, og uddannelser under en vis størrelse, hvor brugen af to sprog vil give anledning til uforholdsmæssige udgifter eller administrative problemer.

Fortalerne for bindende bestemmelser påpeger desuden:

- Flere af fakulteterne opfylder i deres nuværende forvaltning af universitets- og akkrediteringsloven ikke målsætningerne om parallelsproglighed. Tværtimod fravælges dansk i stadig stigende grad som undervisningssprog, og dette endda på uddannelser, hvor langt hovedparten af kandidaterne senere skal fungere i en dansk hverdag.

Denne forvaltning truer med at tilsidesætte en række vigtige samfundsmæssige hensyn:

- *Et formidlingsmæssigt hensyn.* Devalueringen af dansk i forskning og undervisning er først og fremmest et praktisk problem. Når en dansk terminologi ikke vedligeholdes eller udvikles, vanskeliggøres forskningsformidling og folkeoplysning til offentligheden. Dette kan på længere sigt føre til en afvikling af dansk som videnskabsprog.
- *Et demokratisk hensyn.* I og med den brede offentlighed i stigende grad er afskåret fra at følge med i videnskabelige spørgsmål, mindskes borgernes indsigt i og indflydelse på, hvad der forskes i på universiteterne.
- *Et kulturelt hensyn.* Med afviklingen af dansk som videnskabsprog sker et kulturtab, som underminerer sprogets samfundsbærende egenskaber.
- *Et pædagogisk hensyn.* Kun få lærere kan undervise så sikkert og nuanceret på engelsk som på dansk, og kun få studerende kan bearbejde et formidlet stof så godt på engelsk som på dansk. Store dele af energien går til sproglig ind- og afkodning, ikke til kreativ og kritisk aktivitet.

Fortalerne for bindende bestemmelser understreger, at sådanne bestemmelser skal gælde enheder af en størrelse svarende til fakulteter på de store universiteter eller til mindre, monofakultære universiteter, med henblik på at undgå en situation, hvor professionsgrupper udelukkende uddannes på engelsk til at udøve deres funktioner i Danmark.

Det anbefales desuden – for at sikre, at bestemmelserne ikke fører til en svækkelse af universiteternes internationale engagement – at der indføres et sprogtaxameter, som godtgør de ekstraudgifter, som det kan sandsynliggøres, at fastholdelsen af parallelsprogligheden vil medføre.

4

SPROG I ERHVERVSLIVET

SPROG I ERHVERVSLIVET

NY SPROGLIG MANGFOLDIGHED

Globaliseringen er en kendsgerning i dansk erhvervsliv. I takt med fremvæksten af nye attraktive markeder er eksportens betydning vokset, og der er vækst i såvel danske investeringer i udlandet som i udenlandske investeringer i Danmark. Virksomhederne spreder produktions- og serviceopgaver over hele verden og deltager i et verdensomspændende forsknings- og udviklingssamarbejde. Meget tyder på, at kilderne til dansk velstand i stigende grad er at finde uden for landets grænser, og at nøglen hertil er mere internationalt orienterede virksomheder.

Resultatet af denne udvikling er en sproglig mangfoldighed, som i dag præger store dele af det danske arbejdsmarked. Kommunikationen foregår ikke kun på dansk, men også på engelsk – foruden en række andre sprog. Siden *Sprog på spil* er tendensen kun blevet tydeligere. Mangfoldigheden begrænser sig ikke længere til de øverste ledelseslag i de store virksomheder; manglen på kvalificeret arbejdskraft generelt gør, at medarbejderne i stigende omfang må rekrutteres verden over. Også i de små og mellemstore virksomheder inden for særlig industrien og bygge- og anlægsområdet har tilgangen af udenlandsk arbejdskraft fra især Tyskland og Østeuropa medført, at dansk ikke længere er enerådende.

Disse vilkår rummer udfordringer – ikke kun for virksomhederne, men for samfundet i det hele taget.

Den uddannelsespolitiske udfordring

Globaliseringen foregår ikke kun mellem fjerne markeder, den foregår også lokalt mellem naboer. Lige så lidt som dens sprog er engelsk alene, lige så uhensigtsmæssig er en ensidig satsning på engelskkundskaber. Den europæiske ELAN-undersøgelse (2006) bekræfter dette synspunkt: Blandt de små og mellemstore europæiske virksomheder er virksomheder i lande med alsidige fremmedsprogfærdigheder som Danmark mindst tilbøjelige til at gå glip af ordrer. Derfor må man sikre et alsidigt udbud af fremmedsproglige uddannelser. Men hvis samfundet skal nyde gavn af forbedrede fremmedsprogfærdigheder, er solide danskkundskaber uomgængelige. Det er ikke nok at have adgang til alverdens vidensressourcer,

hvis ikke disse kan formidles og omsættes i en dansk virkelighed. Netop evnen til både at anvende og omsætte information beriger ikke kun virksomhederne, men bidrager til at definere Danmark som videnssamfund. Det er en opgave for alle niveauer i uddannelsessystemet og for virksomhederne at sikre gode fremmedsprogs- såvel som danskfærdigheder.

Den vidensteknologiske udfordring

For at vedligeholde og stimulere brugen af erhvervede sprogfærdigheder er det nødvendigt fra offentlig side at støtte udviklingen af sprogteknologiske redskaber. Dette kunne f.eks. være i form af terminologibaser og oversættelsesprogrammer, som kan sikre en fortsat udvikling af det danske fagsprog og effektivisere kommunikationen i virksomhederne.

Den arbejdsmarkedspolitiske udfordring

Manglen på kvalificeret arbejdskraft bevirker, at Danmark er i konkurrence med andre lande. Ønsker vi at gøre det attraktivt at arbejde her, er der behov for let adgang til arbejdsmarkedet. En lettere adgang kan bl.a. befordres ved at stille information om ansættelses- og arbejdsmarkedsforhold til rådighed på flere sprog end dansk, og ved at ansatte så vidt muligt får vigtige informationer på deres modersmål.

En sproglig mangfoldighed, forvaltet af et samfund og et erhvervsliv med de nødvendige kundskaber inden for både dansk og fremmedsprog, rummer perspektiver. Ved at vælge mangfoldighed til fordel for ensretning kan Danmark levere enestående og originale produkter og således indtage en selvstændig plads i vidensøkonomien.

VÆRDIER I SPROGET

Sprogstrategi er et nyttigt værktøj i virksomhedernes værdiskabelse. Ved *sprogstrategi* forstås vi en tilkendegivelse af, *hvilket* sprog der skal anvendes i forskellige sammenhænge, og *hvordan* det skal anvendes i den interne og eksterne kommunikation. Her udtrykkes organisationens holdninger til sprog, og hvordan medarbejderne bruger det i arbejdet. Desuden kan den anviser rammer for sprogundervisning af medarbejderne.

Ud over at være et redskab til forbedring og effektivisering af kommunikationen i en organisation kan en sprogstrategi være med til

at sikre, at medarbejderne tager udgangspunkt i nogle fælles værdier, der er formuleret i strategien eller i virksomheden som helhed. Også som sådan rummer den et konkurrencemæssigt potentiale, men at der faktisk er en direkte sammenhæng mellem tilstedeværelsen af en form for sprogstrategi (*language strategy*) og succes på eksportmarkedet, bekræftes også af den nævnte undersøgelse af færdighederne inden for fremmedsprog blandt de små og mellemstore virksomheder i 29 europæiske lande (ELAN 2006).

Hos Grundfos A/S er målsætningen med sprogstrategien at stimulere den sproglige bevidsthed blandt medarbejderne. Heri ligger nemlig en vigtig forudsætning for at kunne omsætte virksomhedens generelle krav om kvalitet til vellykket kommunikation. Kommunikationsdirektør i Grundfos Sune Salling-Mortensen:

“Grundfos er kendt som producent af pumper af højeste kvalitet. Derfor er det også naturligt for virksomheden, at de skriftlige materialer, der sendes ud af huset, er af højeste kvalitet. En fælles holdning til sprog skal være med til at sikre, at opmærksomheden på den sproglige kvalitet er lige så høj som på alle andre kvalitetsparametre.”

En sprogstrategi er dog ingen garanti for, at der også på sigt arbejdes med sprog i alle lag af virksomheden. Flere virksomheder vurderer, at en sprogstrategi ikke har varig effekt, medmindre den er begrundet i et klart defineret værdisæt i virksomheden.

Hos Nokia Danmark A/S bæres kommunikationen ifølge HR-medarbejder Troels Larsen af en aktiv udfoldelse af firmaets værdier blandt medarbejderne. Værdier som “respekt” og “omsorg” bidrager til at forpligte den enkelte medarbejder til at tale og skrive sådan, at modtageren forstår det. Så længe man overholder dette, er det til gengæld mindre vigtigt, om udtrykket også er sprogligt korrekt. Dette gælder dog kun den interne kommunikation; henvender man sig skriftligt ud af huset, skal teksten efterses af en sprogmedarbejder.

PARALLELSPROG OG DOMÆNETAB

Et *koncernsprog* kan defineres som det sprog, virksomheden har besluttet sig for at anvende i bestemte kommunikationssituationer. Dets funktion er at standardisere kommunikationen i bestyrelse, direktion og tværnationale stabsfunktioner, og det kan som sådan betragtes som et værktøj til at imødegå nogle af de kommunikative udfordringer, som er opstået i takt med den øgede sproglige mangfoldighed.

Spørger man virksomhederne, har indførelsen af et vedtaget koncernsprog i almindelighed haft den ønskede effekt: Kommunikationen forløber ofte lettere, og vilkårene for f.eks. rekruttering er forbedret. Men sonderingen har også peget på to mulige bieffekter i form af henholdsvis domænetab for dansk og manglende vidensdeling.

Domænetab?

Hvis domænetab skal forstås som en tilstand, hvor dansk marginaliseres til fordel for engelsk, er opfattelsen blandt flertallet af udvalgsmedlemmerne, at dansk ikke er truet i erhvervslivet, men at sprogene trives side om side i en slags parallelsproglighed. Argumenterne for dette synspunkt er disse:

- Tendensen til *lokalisering*: Selv om koncernsproget i en virksomhed er engelsk, tilpasses langt det meste materiale faktisk efter de stedlige sprogforhold.
- Koncernsproget er situationsbestemt og derfor indskrænket i sin brug. Ifølge en upubliceret rundspørge fra Dansk Industri blandt 12 danske virksomheder med engelsk som koncernsprog udfoldes koncernsproget pragmatisk: Der tales dansk, når man kan, og engelsk, når man skal.

Selv om et koncernsprog således kan opfattes som et forsøg på at standardisere virksomhedernes kommunikation, er det samtidig et supplement til den sproglige mangfoldighed snarere end et forsøg på at indskrænke den.

Manglende vidensdeling

Ifølge en undersøgelse af to forskere fra Handelshøjskolen, Aarhus Universitet, Hanne Tange og Jakob Lauring, er nogle medarbejdere i virksomheder med engelsk koncernsprog så usikre på deres egne fremmedsprogsfærdigheder, at de undlader at bidrage fuldt til vidensdelingen i virksomheden.

Ifølge den nævnte rundspørge fra DI er dette problem dog begrænset. Den formelle vidensdeling, dvs. den udveksling af arbejdsrelateret information, som forløber ad virksomhedens traditionelle kanaler, f.eks. under møder, i e-mail, og på intranettet, forløber i det store hele godt. Dog kan der være problemer med, hvad man betegner som den *uformelle* vidensdeling, dvs. den uforpligtende, frivillige udveksling af viden om arbejdspladsen, som finder sted i kaffepauser og i fritiden. I virksomhederne er man opmærksomme på denne problemstilling og søger at afhjælpe den slags kommunikationsproblemer gennem tilbud om uddannelse.

Udvalget mener, at der er behov for mere viden på området, og man ser derfor positivt på den stigende interesse for koncernsprogproblematikken og de sproglige forhold i virksomhederne på de højere læreanstalter.

SAMFUNDSHENSYN

Flere, navnlig større virksomheder, lægger vægt på ikke blot at fremstå som orienterede mod indtjening, men også som værdifulde bidragsydere til samfundslivet, bl.a. ved at støtte socialt arbejde, sport og kultur. Man taler ofte om Corporate Social Responsibility (CSR). Det danske samfund er på vej til at udvikle en sprogpolitik, som på én gang vil fastholde dansk som hovedsproget og sætte os i stand til at have en stemme i den globale verden. Det er en nærliggende mulighed, at virksomhedernes sprogpolitik tager sigte på at støtte sådanne bestræbelser, og at man afsætter midler til at realisere dette dobbelte formål.

ARBEJDSMILJØ

Sproglige forhold er en central del af arbejdsmiljøet. I produktionen er sproget et stadig vigtigere arbejdsredskab og – i takt med den voksende sproglige mangfoldighed – af stadig større betydning for de ansattes sikkerhed og trivsel.

Lov om arbejdsmiljø har til formål at forebygge ulykker på arbejdsmarkedet. Af loven fremgår det, at det er arbejdsgiveren, som har ansvaret for at tilrettelægge arbejdet sådan, at de ansatte ikke har risiko for at pådrage sig fysiske eller psykiske skader. Det er således også arbejdsgiverens ansvar, at de ansatte er bekendte med og forstår de regler, der skal beskytte dem under arbejdet (§ 17), men det fremgår ikke, hvilket sprog der skal anvendes. Når det gælder lovens bestemmelser for leverandører af maskiner (§ 30), er det sæl-

gers pligt at sørge for, at der til udstyret medfølger de nødvendige betjeningsvejledninger på et let forståeligt sprog, men heller ikke her står der, hvilket sprog der skal anvendes.

Før at sikre, at også udenlandske ansatte forstår de danske regler, søger virksomhederne at give deres udenlandske medarbejdere grundlæggende danskundskaber. Sideløbende med denne indsats uddanner flere virksomheder mellemledere i de nødvendige fremmedsprog, og mange steder gør man i større eller mindre udstrækning brug af tolke.

Det ville være en forbedring for både sikkerhed og arbejdsmiljø, hvis den sproglige situation blev inddraget i de arbejdspladsvurderinger, som alle arbejdsgivere er forpligtet til at udarbejde i henhold til arbejdsmiljøloven.

Arbejdstilsynet, der som offentlig myndighed fører tilsyn med, at lovgivningen overholdes, har på eget initiativ udgivet en række danske arbejdsmiljøregler for bygge- og anlægsområdet på engelsk, litauisk, polsk og tysk.

Der findes i dag ingen forskning, der belyser forholdet mellem de ændrede sproglige forhold og sikkerheden og trivslen på arbejdspladserne. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø ville være oplagt til at belyse dette område.

Hos Havdrup Bygningsentreprise ApS har man i flere år samarbejdet med polske håndværkere. Ifølge entreprenør Benny Rasmussen er det vanskeligt at anvende arbejdskraften optimalt, hvis der kun er polsktalende ansatte på byggepladsen. Derfor er man målrettet gået efter at uddanne danske mellemledere i polsk og ansætte sprogkyndige polske håndværkere, som samtidig kan fungere som tolke i det daglige arbejde. Selv om disse tiltag på kort sigt løser en del af de sproglige og kulturelle problemer, som kan føre til misforståelser og fejl i byggeriet, er det langsigtede mål, at de udenlandske ansatte lærer så meget dansk, at de er i stand til at arbejde mere selvstændigt, end tilfældet er i dag. Dette kunne sikres gennem danskundervisning i samarbejde med de kommunale sprogcentre.

ANBEFALINGER

- Der sikres bedre dansk- og fremmedsprogsfærdigheder på alle niveauer i uddannelsessystemet og i virksomhederne.
- Information med betydning for lønmodtagerens ansættelsesforhold og medarbejderudvikling gives så vidt muligt på den ansattes modersmål.
- Der skabes redskaber, som understøtter sproglig mangfoldighed, f.eks. gennem offentlig støtte til udarbejdelse af sprogteknologiske infrastrukturer i form af terminologibaser og oversættelsesprogrammer.
- Virksomhedernes bestræbelser på at forbedre kommunikationen fastholdes og videreudvikles inden for rammerne af en gennemarbejdet sprogstrategi, som er knyttet til virksomhedens værdisæt.
- Der iværksættes flere videnskabelige undersøgelser af de sproglige forhold i virksomheder med henblik på at klarlægge kommunikationseffektivitet og korrekthed.
- Arbejdstilsynets arbejde med udarbejdelse af arbejdsmiljøregler på relevante fremmedsprog fastholdes og udvikles. Desuden bør der, ligeledes på de relevante fremmedsprog, udgives vejledning i danske arbejdsmarkedsforhold generelt.
- Den sproglige situation inddrages i arbejdspladsvurderingerne.
- Af hensyn til medarbejdernes sikkerhed og trivsel bør arbejdsgiverne tilstræbe at bibringe deres udenlandske ansatte de nødvendige danskundskaber.
- Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø undersøger, hvordan den ny sproglige mangfoldighed påvirker arbejdsmiljøet og den enkelte ansatte.

5

SPROGTEKNOLOGI OG TERMINOLOGI

SPROGTEKNOLOGI OG TERMINOLOGI

Computeren simulerer i dag flere og flere menneskelige egenskaber, og hertil hører naturligvis også sproget. Sprogteknologiske programmer bruges til at effektivisere vores arbejde med talt sprog og skreven tekst, men sprogteknologi anvendes også i computersimulatorer og -spil, hvor sproget på samme måde som øjenbevægelser, computerhandsker og skærmbørøring kan bruges til at navigere i de virtuelle verdener. De nye navigationsformer og sprogteknologiske programmer gør mere viden og flere oplevelser tilgængelige for flere og flere mennesker. Men der skal en særlig indsats til, hvis danskerne også i fremtiden skal kunne bruge de nye teknologier på deres eget sprog.

Sprogteknologi bruges typisk i erhvervsmæssige sammenhænge, og derfor har fagsproget (terminologien) en ganske særlig betydning. Det ordforråd, som mennesker opnår, når de lærer et fag, og den viden, der knytter sig til de særlige fagudtryk (termer), skal overføres til computeren og systematiseres i særlige databaser (termbaser), for at man kan opnå en højere kvalitet, f.eks. i oversættelsessystemer, og større effektivitet, f.eks. ved dokumentstyring eller informationssøgning.

En effektiv anvendelse af sprogteknologi og terminologi i Danmark forudsætter:

- At der forskes i det danske sprog med henblik på dets anvendelse i sprogteknologi
- At der er adgang til både almensproglige og fagsproglige digitale tekster, som kan bruges til forskning, udvikling og løbende vedligeholdelse af programmerne
- At der uddannes eksperter i sprogteknologi, som kan udvikle nye danske programmer og tilpasse udenlandske programmer til dansk
- At der findes institutioner, der kan yde råd og vejledning, især i håndtering af flersproglig terminologi og opbygning af vidensbaser.

SPROGTEKNOLOGI SOM ARBEJDSREDSKAB

Sprogteknologiens potentiale for det danske sprog består i, at sproglige processer kan automatiseres helt eller delvis. Derved bliver det

nemmere for danskerne at bruge computeren eller mobiltelefonen, at finde information, at dele viden, at kommunikere i tale og skrift, at arbejde parallelt på dansk og andre sprog samt lære andre sprog.

Med gode talegrænseflader kan man styre sin computer eller telefon og alle slags maskiner med talens brug – på dansk. Med gode informationssøgningssystemer kan man finde oplysninger i danske tekster og lave automatiske resumeer af dem og dermed hurtigere tilegne sig ny viden. Med oversættelsessystemer, som kan oversætte mellem dansk og andre sprog, kan man hurtigt få adgang til tekster på andre sprog og få oversat sine egne tekster.

Mennesker med handicap kan opnå større livskvalitet med sprogteknologi. F.eks. kan mennesker med dårligt syn få læst deres e-mail og andre tekster op. Mennesker med nedsat hørelse kan få omsat talt sprog til tekst, som de kan læse på skærmen eller mobiltelefonen, og mennesker, som har svært ved at bruge hænderne, kan bruge stemmen til at skrive tekster eller til at styre andre processer på arbejde eller i hjemmet. Brug af sprogteknologiske hjælpemidler kan på denne måde bidrage til at fastholde mennesker med nedsat arbejdsevne på arbejdsmarkedet.

Endelig er sprogteknologi et vigtigt pædagogisk værktøj for mennesker, som har svært ved at lære at læse og skrive.

”Sprogteknologier giver handicappede helt nye muligheder for læsning. Med hjælp fra f.eks. talesyntese og talegenkendelse kan handicappede principielt tilbydes adgang til viden på niveau med alle andre. Det forudsætter dog, at teknologierne findes i en god kvalitet på dansk. Det er ikke tilfældet i øjeblikket. I det lille danske sprogområde risikerer handicappede at blive sejlet agterud i forhold til handicappede i andre lande. Så længe eksempelvis talesyntese er af ringe kvalitet, ønsker mange handicappede ikke at anvende den. Ofte foretrækker de faktisk ingen information frem for information præsenteret med en dårlig talesyntese. Det betyder, at befolkningsgrupper afskæres fra at kommuni-

kere på dansk, og det er utilfredsstillende set i lyset af de indlysende potentialer for forbedringer, teknologierne rummer.”

(Danmarks Blindebibliotek).

SPROGTEKNOLOGI OG PARALLELSPROGLIGHED

I det globaliserede Danmark er det vigtigt, at vi er i stand til at kommunikere både på dansk og engelsk og derudover også på mange andre sprog. Sprogteknologi og terminologi kan, når de anvendes hver for sig eller sammen, gøre det lettere at opretholde parallelsproglighed og flersproglighed i praksis.

Sprogteknologien kan især understøtte parallelsprogsstrategier ved at muliggøre:

- Flersproglig vidensdeling ved hjælp af encyklopædier, term- og vidensbaser
- Hel- eller halvautomatisk oversættelse mellem dansk og andre sprog på nettet
- Automatisk tolkning gennem kombination af oversættelsessystemer og tale til tekst-systemer og tekst til tale-systemer
- Hurtigere adgang til viden gennem flersproglig informationssøgning kombineret med automatisk resumering og oversættelse
- Sproglige tjenester, f.eks. flersproglige ordbøger og oversættelse på mobiltelefonen
- Støtte til læsesvage, så deres danskkundskaber forbedres og håndteringen af dansk og engelsk bliver en mere overskuelig opgave.

Værktøjerne til støtte for parallelsproglighed kan bruges på alle uddannelsesniveauer og på alle alderstrin. Danmark er et af de lande, hvor brug af internettet og computeren har størst udbredelse – adgangen til parallelsprogsværktøjer vil styrke vores forudsætninger for at inddrage de muligheder, det internationale samfund giver, på stort set alle samfundets områder.

For at få løst de sproglige udfordringer er mange danske virksomheder og offentlige institutioner afhængige af de ansattes egne sprogkvalifikationer og/eller en udstrakt brug af sprogteknologiske løsninger. For mange virker det umiddelbart dyrt og tidkrævende, hvis alle centrale dokumenter og oplysninger skal foreligge på både dansk og engelsk. Derfor vælger de den tilsyneladende mindst ar-

bejdskrævende ensprogede løsning med engelsk som concernsprog. Men det betyder samtidigt at de må acceptere et vist merarbejde på grund af misforståelser og kommunikationsproblemer, som kan blive resultatet af en sådan strategi.

Dansk har størst chance for fortsat at spille en rolle, hvis omkostningerne til at producere information på dansk ved siden af engelsk kan holdes på et minimalt niveau.

Parallelsproglighed forudsætter derfor:

- At danske virksomheder og institutioner har adgang til maskinoversættelsesværktøjer, som kan oversætte først og fremmest mellem engelsk og dansk, men også mellem dansk og andre sprog
- At danske virksomheder og institutioner har adgang til flersproglige opslagsværker på højt niveau for at sikre en høj kvalitet i deres eksterne og interne kommunikation.

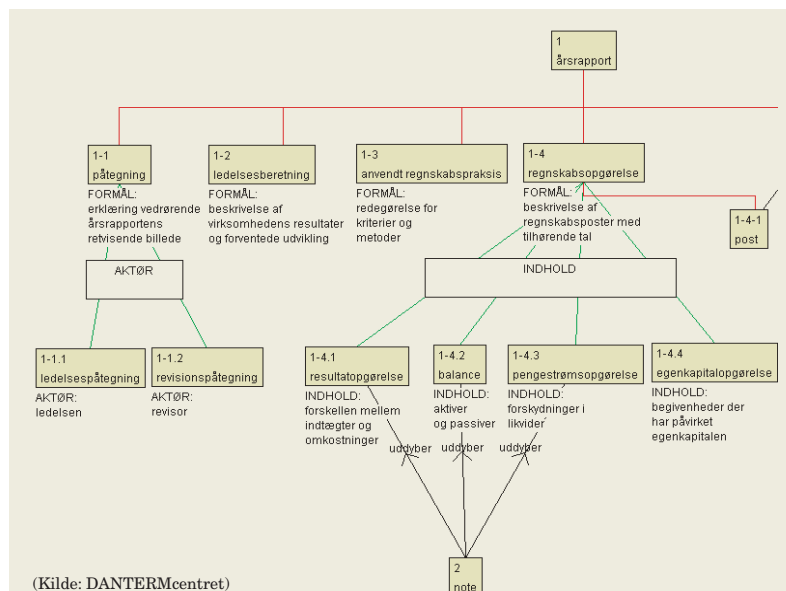
FAGSPROG OG TERMINOLOGI PÅ DANSK OG ANDRE SPROG

Ved terminologi forstås en systematisk beskrivelse af fagsproglige begreber på et eller flere sprog. Ordet systematisk er centralt, fordi systematikken gør det muligt at forstå relationerne mellem begreberne, så man let kan orientere sig i et nyt fagområde. På samme måde som organisationsdiagrammer gør det lettere at gennemskue en virksomheds opbygning og beslutningsstrukturer, kan man aflæse en terms betydning ud fra dens placering i et begrebssystem. Terminologi er typisk organiseret i termbaser, som bl.a. kan indeholde definitioner, oversættelser til forskellige sprog, eksempler og kildeangivelse for hver enkelt term.

I Danmark håndteres terminologi på mange forskellige niveauer og med forskellig grad af professionalisme. På den ene side kan man stadig finde manuelt vedligeholdte ordlister over organisationens centrale begreber og deres oversættelse til andre sprog, og det sker stadig, at denne vigtige viden ikke deles med kollegerne. I den anden ende af skalaen finder man sprogafdelinger, som systematisk kvalitetssikrer og udbreder kendskabet til centrale fagudtryk og dertil knyttede vendinger ved hjælp af avancerede databaser på virksomhedens intranet eller på virksomhedens hjemmeside til glæde for kunderne. Internationale virksomheder som f.eks. SAP, Nokia og Nordea betragter deres terminologibaser som centrale ressourcer, der kan effektivisere arbejdsprocesserne og sikre sproglig kvalitet på et højt niveau på mange sprog.

Terminologiarbejde – og dermed brugen af værktøjer, der understøtter dette arbejde – er kun langsomt ved at få status som et strategisk og værdiskabende element i en organisation, selv om det gang på gang viser sig, at mangelfuld begrebsafklaring – f.eks. i forbindelse med udviklingen af store administrative it-systemer – kan medføre tab på grund af fejltolkninger eller forkert anvendelse af systemet.

Opbygning af termbaser og begrebsafklaring er ressourcekrævende og nedprioriteres derfor ofte af såvel virksomheder som offentlige myndigheder, forsknings- og undervisningsinstitutioner. Der er derfor et stort behov for offentligt tilgængelig terminologi på dansk og engelsk, som virksomhederne kan tage udgangspunkt i og udvikle egne ressourcer ud fra. En indsats inden for dette område kan bidrage til opnåelse af parallelsproglighed i virksomheder, forskning og undervisning og dermed bidrage til at sikre, at dansk fagsprog kan bevares og udvikles i en dynamisk proces.

Eksempel på udsnit af begrebssystem for årsrapporter. En sådan oversigt indgår ofte i en termbase sammen med andre informationer (definitioner, sproglige eksempler, kommentarer, ækvivalenter på fremmedsprog etc.) Ved at sætte begreberne i system får man et anderledes overblik over et fagområde, i forhold til hvis man bare får vist en række termer, og det bliver muligt at navigere i et hierarki af begreber i stedet for blot at søge på udtryk. Et tilsvarende begrebssystem er udarbejdet på engelsk.

I Finland har Terminologicentralen (TSK) ydet hjælp til offentlige institutioner og til virksomheder siden 1974. Blandt de nyeste udgivelser er en arbejdssikkerhedsordliste og en brand- og redningsordliste. I Sverige har Terminologicentrum udfyldt den samme funktion siden 1941.

Der er brug for en systematisk og kontinuerlig indsats for at sikre og udbygge dansk fagsprog, og det skal være klart, hvor ansvaret er placeret. Et centralt, nationalt terminologiarbejde bør iværksættes, herunder oprettelse af en *offentligt tilgængelig termbank*, som skal indeholde termer, definitioner, synonymer, eksempler mv. på dansk, engelsk og andre sprog. Arbejdet skal udføres i tæt samarbejde med uddannelsesinstitutioner og erhvervslivet for at sikre, at resultatet bliver et fælles fagsprog.

En termbank kan få stor betydning på alle områder, ikke kun der hvor parallelsproglighed eller flersproglighed er et tema. Lærere i folkeskolen, i gymnasiet og på de videregående uddannelser kan bruge termbanken i forbindelse med undervisningen i f.eks. naturfag og finde synonymer, definitioner og eksempler. Eleverne kan slå op i termbanken igennem hele deres uddannelsesforløb, hvilket især kan støtte dem, når de arbejder selvstændigt. Termbanken kan på samme måde finde anvendelse i efteruddannelserne og i uddannelsen af fremmedsprogede, som kommer til landet. Termbanken kan spille en central rolle i erhvervslivet og i den offentlige forvaltning, sikre en større grad af standardisering gennem klarere definitioner og beskrivelser af fagudtrykkenes betydning og dermed yde et vigtigt bidrag til den nationale vidensdeling.

Det skal være nemt og hurtigt at få adgang til det korrekte danske udtryk – og til det tilsvarende engelske udtryk. På denne måde får danskere og udlændinge mulighed for at styrke deres færdigheder på både det ene og det andet sprog.

SPROGTEKNOLOGI OG TERMINOLOGI SOM FORSKNINGS- OG FORRETNINGSOMRÅDE

Danmark er et uinteressant forretningsområde for udenlandske virksomheder, der producerer sprogteknologi. Omkostningerne forbundet med udvikling af sprogteknologi – uanset hvilket sprog

det gælder, er så store, at de udenlandske producenter af sprogteknologi prioriterer de mest anvendte sprog i deres produktudvikling, dvs. typisk engelsk, tysk, fransk, spansk, japansk og kinesisk. Programmer, som kan anvendes på dansk og med danske data, bliver i reglen først tilgængelige i anden eller tredje række – ofte flere år efter, at den engelske udgave er udkommet. I mange tilfælde fremstilles der aldrig en dansk version, og programmerne bliver som regel dårligt tilpasset de enkelte virksomheders eller institutioners behov.

Danmark er ligeledes for lille et marked til, at danske virksomheder, der vil tilbyde danske sprogteknologiske produkter, kan klare sig. Antallet af danske sprogteknologivirksomheder kan derfor tælles på to hænder.

I det nye Windows Vista styresystem kan man styre computeren med stemmen. Man kan sige kommandoer f.eks. ”Open Word”, ”Delete file”, man kan diktere breve, og man kan navigere på internettet ved at sige navnet på et link. Det sker nemt og bekvemt på britisk og amerikansk engelsk, tysk, fransk, spansk, japansk, traditionelt kinesisk og simplificeret kinesisk – men endnu ikke på dansk.

Microsoft har i 2007 lanceret et nyt oversættelsessystem på internettet: Windows live <http://translator.live.com/>. Her kan man gratis få oversat tekster eller netsider f.eks. fra engelsk til kinesisk eller nederlandsk. Endnu omfatter dog ingen af sprogekombinationerne omfatter dansk.

Det er dog glædeligt at kunne konstatere, at de investeringer, som er gjort i syntetisk tale og talegenkendelse igennem de sidste år, har haft en meget gavnlig effekt. Nye produkter er blevet udviklet som f.eks. Folketingets tale til tekst-system. Der synes nu også at være et gennembrud på området maskinoversættelse, hvor der i løbet af 2007 er etableret to virksomheder, som leverer skræddersyede maskinoversættelsesløsninger – på basis af en ny teknologi, som er udviklet med forholdsvis beskedne forskningsbevillinger.

Der er derfor god grund til at antage, at investeringer i sprogteknologi hurtigt vil kunne sikre danskerne adgang til den nye teknologi på dansk og samtidig skabe arbejdspladser og vækst.

Folketingstidende udarbejder et redigeret referat af Folketingets forhandlinger. Redigeringen er en neutral bearbejdning af talesproget til et talesprogsnært, syntaktisk sammenhængende skriftsprog. Der redigeres med respekt for talerens sproglige særpræg og med loyalitet over for det, taleren har ønsket at udtrykke. Fra folketingsåret 2007-08 bliver alle referater transediteret ved hjælp af tale til tekst. Målet er, at der efter en vis indkøringsperiode vil ligge 85 procent af mødevolumen i en 1. udgave af referatet (med forbehold for fejl og udeladelser) på Folketingets hjemmeside 2-3 timer efter, at en tale er holdt. 1. udgave skal inden for en uges tid erstattes af en 2. udgave, der er kontrolløst. (*www.ft.dk*)

Jo bedre og jo billigere de sprogteknologiske løsninger kan tilbydes, og jo mere de bliver udbredt, jo større chancer er der for, at dansk fortsat vil være en reel mulighed ved siden af engelsk, men dette kræver offentlige investeringer. F.eks. har støtten til udviklingen af DR's tale til tekst-system muliggjort, at produktet nu også kan stilles til rådighed for almenheden for et rimeligt beløb.

Udvikling af sprogteknologi kræver først og fremmest adgang til store mængder af sproglige data i form af tekst og tale. Endvidere er der brug for strukturerede data i form af maskinelle ordbøger og termsamlinger (f.eks. lagret i termdatabaser) samt programmer, der kan analysere de sproglige udtryk. Derfor bruger 90 procent af de sprogteknologiske forsknings- og udviklingsprojekter uforholdsmæssigt mange ressourcer på *datafangst* – dvs. på indsamling af data. Det er både ineffektivt og særdeles omkostningstungt.

Sproglige ressourcer bør være tilgængelige for alle, så de kan deles og genanvendes til andre formål. Som opfølgning på regeringens sprogpoltiske redegørelse undersøgte man interessen for at etablere et sprogteknologisk servicecenter, som skulle udvikle, indsamle og videredistribuere sprogressourcer. Det viste sig imidlertid, at et koncept, hvor virksomheder betaler for ressourcerne, ikke kunne vinde tilslutning.

Det er sandsynligvis langt mere effektivt, at de sproglige data, som opbygges i offentligt støttede udviklingsprojekter, gøres let tilgængelige for andre projekter, såvel forskningsmæssige som kommercielle. En stor tekstsamling af rapporter og årsberetninger inden for f.eks. finanssektoren, som er indsamlet med henblik på automatisk resumering, kan med fordel genbruges til udvikling af metoder til automatisk identifikation af fagudtryk og deres definitioner eller til ny forskning i vidensekstraktion. Transskriberede (nedskrevne) optagelser af samtaler mellem studievært og gæst i tv med henblik på taleteknologi kan genbruges til studier af dialoger osv. Indskannede undervisningsbøger, som skal bruges af synshandicappede eller svært ordblinde, kan genbruges til at lave bedre stavekontroller og søgesystemer.

Opbygning af ressourcer og udvikling af programmer kan med fordel løftes op på brancheniveau; derved undgår man dobbeltarbejde og sikrer, at også de mindre virksomheder får del i udviklingen og dermed bedre muligheder for også sprogligt at gøre sig gældende på det globale marked.

En åben politik for sproressourcer vil medføre, at både danske og udenlandske sprogteknologivirksomheder kan få nem adgang til danske sprogdata og viden om dansk, så det kan betale sig at integrere dansk i eksisterende software, og det bliver økonomisk overkommeligt for danske sprogteknologivirksomheder at levere nye produkter til det danske og udenlandske marked.

En forudsætning for, at der fortsat produceres dansk sprogteknologi, er imidlertid, at der forskes og undervises i de fag, som er relevante for området. Men forskningsmiljøerne, som beskæftiger sig med data-lingvistik og sprogteknologi, er blevet mere trængt i de forløbne år.

Vi kan konstatere, at midlerne til forskning på området har været begrænsede. Den nordiske vismandsrapport om sprogteknologi konstaterede i 2007, at der i Danmark i alt har været afsat 19 mio., kr. svarende til 6,4 mio. kr. om året, i årene 2003-2005. Til sammenligning har de andre nordiske lande brugt to og tre gange så meget pr. indbygger.

Situationen for uddannelserne inden for sprogteknologi og data-lingvistik er ligeledes kritisk. Da områderne traditionelt har været knyttet til de humanistiske fakulteter, især sprogstudierne og

lingvistik, og dermed rekrutterer deres studerende fra disse miljøer, har sprogteknologi og datalingvistik oplevet den samme faldende søgning som sprogstudierne i de seneste år. Erfaringerne fra udlandet, også fra de steder, hvor sprogteknologi primært er knyttet til de datalogiske miljøer, udviser den samme tendens.

CBS-uddannelsen BA i Sprog- og videns teknologi optog 27 studerende i 2007. Syddansk Universitet optog 13 på BA Sprog, international erhvervskommunikation og it, og 17 på informationsvidenskab. Det undervises ikke længere på datalingvistikuddannelsen på Københavns Universitet. I stedet udbydes i 2007 for første gang en kandidatuddannelse i it og kognition. På den eneste kandidatuddannelse i datalingvistik, som udbydes på CBS, udbydes kandidatforløbet nu kun hvert andet år.

(Kilde: Den Koordinerede Tilmelding (KOT))

Der er nødvendigt at gøre en særlig indsats for at gøre de sprogteknologiske studier mere attraktive for de unge, ellers risikerer vi, at der om få år ikke længere findes tilstrækkelig ekspertise inden for dansk sprogteknologi på højeste niveau.

SPROGTEKNOLOGI, SPROG OG KULTUR

Sprogteknologi er ikke kun et uundværligt redskab i dagligdagen og for erhvervslivet. Det er i høj grad også et redskab, der kan bruges i sammenhæng med kunst og kultur. F.eks. er der sprogteknologi involveret, når bøger og lydoptagelser digitaliseres og lægges på nettet. Søgning i historiske bøger og skønlitterære værker kræver, at de sprogteknologiske værktøjer kan arbejde med det sprog, der findes i historiske tekster, kan genkende gamle ordformer og håndtere det litterære sprog, hvor billedrigdom og kreative nydannelser udgør en helt særlig udfordring. Og jo flere tekster der digitaliseres og stilles til rådighed, jo større bliver behovet for at kunne søge i dem eller resumere dem.

Som opfølgning på regeringens sprogpoltiske redegørelse er der allerede sket en del fremskridt i forhold til digitalisering af kulturarven. *Ordbog over det danske Sprog* er f.eks. nu tilgængelig på nettet i digitaliseret form, og det samme gælder et antal litterære tekster i Arkiv for Dansk Litteratur, men midlerne rakte ikke til at gennemføre digitaliseringen fuldt ud, og meget af materialet er derfor ikke fuldt søgbart.

Flere kulturinstitutioner har i de senere år fået midler til konkrete digitaliseringsprojekter på kulturarvsområdet. Denne udvikling forventes at fortsætte i de kommende år. Det skal sikres, at vi også fremover har sprogteknologiske værktøjer, der kan hjælpe os med at bearbejde den digitaliserede kulturarv og f.eks. udvikle mere intuitive navigationsformer i de litterære og historiske tekster. Her skal der også tages hensyn til problemet med copyright. Det bør overvejes, om der skal indføres særlige regler for brug af digitale tekster, tekster på internettet osv., når det gælder sprogteknologiske projekter. Formålet med at bruge teksterne til forskning i eller udvikling af sprogteknologi er jo ikke at bruge dem til det, som de oprindeligt er produceret til, men at anvende dem i en sammenhæng, hvor værketets status som kunstværk træder i baggrunden.

Der er stor interesse i forskningsmiljøerne for et samarbejde om at indsamle litterære og fagsproglige data og udvikle værktøjer i fællesskab. En stor gruppe humanistiske forskningsmiljøer er i 2007 gået sammen for at skabe en fælles forskningsinfrastruktur DK-CLARIN, der bl.a. tilgodeser den fremtidige anvendelse af ressourcerne til sprogteknologiske formål.

Et særligt aspekt ved indsamlingen af sproglige ressourcer er imidlertid den konstante forandring, der finder sted. Verden ændrer sig, sproget udvikler sig, og der er brug for løbende indsamling af data og udvikling af ressourcer, hvis vi vil følge med. En styrkelse af dansk sprogteknologi bør derfor ikke kun ske i form af enkeltbevillinger og enkeltstående projektmidler. Der er brug for en kontinuerlig indsats, ellers vil det indsamlede materiale hurtigt blive forældet.

DK-CLARIN er en forskningsinfrastruktur for humaniora, med sprogligt fokus: skrevet, talt og multimodalt. DK-CLARIN vil indeholde store tekstkorpusser med ældre og moderne dansk, parallelle tekster (samme tekst på to sprog), talt sprog, ordbøger, videosekvenser mv. Disse ressourcer vil blive opmærket med lingvistisk og anden information ved hjælp af automatiske værktøjer. Opmærkningerne gør det muligt at finde og kombinere resultater på helt nye måder. Det betyder at DK-CLARIN vil støtte forskerne på hidtil usete måder og give adgang til nye forskningsresultater inden for sprogvidenskab, litteratur, historie mv. Hertil kommer, at de sprogressourcer, der bliver indsamlet, produceret og gjort tilgængelige på denne måde, kan bruges som basismateriale i sprogteknologiske

værktøjer, til gavn for erhverv og administration. I vores globaliserede verden, hvor den meste information behandles af computere, er det af yderste vigtighed, at der findes sprogteknologiske værktøjer for dansk og for dansk i samspil med vigtige fremmedsprog. Konsortiet bag dette forslag omfatter de fagligt stærkeste partnere i Danmark, Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Syddansk Universitet, Det Kongelige Bibliotek, Nationalmuseet, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Dansk Sprognævn og Copenhagen Business School.

(Ansøgning til den nationale pulje for forskningsinfrastruktur, 2007)

Skal dansk fagsprog fastholdes som aktivt sprog i skrift og tale, er der brug for en koordineret strategisk indsats over en ca. 10-årig periode. Det er ikke tilstrækkeligt, at sprogteknologi udvikles i private initiativer i snævre kredse og patenteres og beskyttes som en vigtig konkurrenceparameter. Sproget tilhører alle, og derfor bør sprogteknologien være tilgængelig for alle. De basale sprogteknologiske redskaber skal stilles frit til rådighed for alle, så de kan indarbejdes i vores dagligdag. En styrkelse af dansk sprogteknologi bør ikke kun ske i form af enkeltbevillinger og enkeltstående projektmidler. Der er brug for en kontinuerlig indsats, ellers vil det indsamlede materiale hurtigt blive forældet.

Arbejdsgruppens anbefalinger er opdelt i nogle generelle principper og nogle konkrete tiltag, som følger disse principper.

Generelle principper:

- Formuler en national strategi for brug af sprogteknologi og terminologi til understøttelse af den nationale sprogpolitik
- Undgå dobbeltarbejde ved at gøre ressourcerne frit tilgængelige
- Saml trådene gennem en national koordinering
- Brug det offentlige som lokomotiv
- Styrk samarbejdet mellem forskning og erhvervsliv
- Glem ikke den strategiske forskning.

ANBEFALINGER

Konkret er der brug for:

1. Etablering af en national koordinering

- Nye termer og deres oversættelse til bl.a. engelsk bør samles i en national termbank, som administreres og koordineres af et nationalt terminologicenter og stilles gratis til rådighed på internettet for at sikre maksimal vidensdeling.
- Der bør oprettes et nationalt sprogteknologisk råd, der overvåger udviklingen, sikrer offentlig adgang til ressourcerne og bistår med rådgivning om den løbende strategiske satsning.

---

2. Offentlig finansiering af indsamling af sproglige data (basisressourcer) og udvikling af de vigtigste programmoduler (basisteknologi)

- Der skal satses strategisk på udvikling af basisressourcer og basisteknologi i samarbejde med de nordiske lande og EU.
- Basisressourcer og basisteknologier skal udvikles med offentlig støtte og gøres tilgængelige.
- Der bør gives økonomisk støtte for at sikre, at dansk kan benyttes i det stigende antal automatiserede tjenester og handicap-hjælpemidler, der benytter taleteknologi. Inden for taleteknologi er det specielt talegenkendelse og tjenester baseret herpå, der endnu ikke kan udnyttes og videreudvikles på normale markedsvilkår og derfor bør støttes.

---

3. Styrkelse af de sprogteknologiske forsknings- og uddannelsesmiljøer

- Studiemiljøer, som beskæftiger sig med sprogteknologi og datalingvistik, skal styrkes.
  - Universiteterne skal tiltrække flere studerende med interesse for sprogteknologi, datalingvistik, fonetik og akustisk signalbehandling.
  - Der bør iværksættes et særligt forskningsprogram om dansk sprogteknologi med fokus på behovet på mellemlangt sigt, f.eks. søgning og resumering, bedre maskinoversættelse og tolkning, sproglige grænseflader og flersproglige applikationer.

---

4. Tættere samarbejde mellem forskning, offentlige institutioner og erhvervsliv

- Videnskabsministeriet bør styrke netværksdannelser og informationsudveksling mellem virksomheder, offentlige institutioner og forskningsinstitutioner.
- Der bør afsættes midler til projekter, hvor produktionsvirksomheder, offentlige institutioner og forskningsinstitutioner kan udvikle sprogteknologiske løsninger for dansk.
- Offentlige midler til samarbejdsprojekter bør satses brancheret for at sikre maksimal effekt.

5. En pragmatisk løsning på de ophavsrets- og copyrightproblemer der hæmmer den sprogteknologiske udvikling

- Langt større mængder af sproglige data i form af digitale tekster og lydoptagelser, litterære såvel som fagsproglige, skal gøres tilgængelige for det sprogteknologiske udviklingsarbejde.
- Det bør overvejes, om der kan etableres en form for pligtaflevering af digitale tekster med henblik på sprogteknologi, dvs. hvor tekster kan undtages for copyrightbestemmelser, hvis de udelukkende anvendes til det formål at udvikle ny teknologi.

6

SPROG I DET OFFENTLIGE

SPROG I DET OFFENTLIGE

KRAV TIL KOMMUNIKATION MED BORGERNE

”Loven skal være ærlig og retfærdig, tålelig, efter landets sædvane, passende og nyttig og tydelig, så at alle kan vide og forstå, hvad loven siger. Loven skal ikke gøres eller skrives til nogen mands særlige fordel, men efter alle deres tarv, som bor i landet”.

(Jyske Lov, 1240. Moderniseret ortografi).

Selv om det ikke fremgår direkte af nogen lov eller bekendtgørelse, er dansk det sprog, som de offentlige institutioner skal bruge. I 2005 i forbindelse med udarbejdelsen af en ny lov udtalte regeringen følgende¹:

”Imidlertid er det regeringens opfattelse, at bl.a. en ordning, der inddelar, at borgerne blev afskåret fra inden for riget eller i dele af riget at anvende dansk ved henvendelse til offentlige myndigheder, ville være en så principiel og grundlæggende fravigelse af den bestående ordning, at regeringen ikke har fundet grundlag for at antage, at en sådan nyordning kunne indføres ved lov uden grundlovsændring”.

Det dansk, som offentlige institutioner bruger, skal være klart og forståeligt. I *Vejledning om forvaltningsloven*, hedder det under afsnittet *Udformning af skrivelser*:

“214. Ved den sproglige udformning af forvaltningsafgørelser bør myndigheden have for øje, at enhver, som teksten henvender sig til, let skal kunne læse og forstå den. Herudover bør den være formuleret venligt og hensynsfuldt.

Formen bør derfor være enkel og præcis og sætningerne korte og klare. Et begreb bør overalt i samme tekst betegnes med samme udtryk.

215. Kancelliudtryk og fremmedord bør så vidt muligt undgås. Det samme gælder flertydige og overflødige ord.

---

¹ Tillægsbetænkning afgivet af Det Politisk-Økonomiske Udvalg den 15. juni 2005 over Forslag til lov om de færøske myndigheders overtagelse af sager og sagsområder [af statsministeren (Anders Fogh Rasmussen)].

216. Tekniske ord og fagudtryk, dvs. ord og udtryk, som er udviklet og overvejende anvendes inden for en snævrere fagkreds, bør ikke – eller i alt fald ikke uden nærmere forklaring – bruges i forvaltningsafgørelser, der henvender sig til personer uden for den pågældende kreds.”²

Anbefalingerne bygger bl.a. på *Vejledning om sproget i love og andre retsfor skrifter* fra 1969. Heri havde man på grundlag af et udvalg af love og bekendtgørelser sammenfattet en række karakteristika, som gjorde teksterne unødigt cancelliprægede, og som med fordel kunne skrives om. En populær udgave af vejledningen fra 1969 var publikationen – og *uden omsvøb, tak*, 1981, udgivet af Statens Informationstjeneste. Denne vejledning fik stor betydning for arbejdet med det offentliges sprog i de følgende 20 år, både inden og uden for den juridiske verden.

Også på jurastudierne og forvaltningshøjskolen har godt og klart sprog gennem de seneste årtier været en fast bestanddel af undervisningen. Det konstante fokus har tydeligvis præget udviklingen i en positiv retning, og i dag finder man sprogpolitikker og sproglige retningslinjer på en del af de danske offentlige institutioner.

Ansvar for opfølgningen og videreudviklingen af sproget i den offentlige sektor lå i mange år hos Statens Information, men er i dag overgået til IT- og Telestyrelsen (ITST). Her har man i de seneste år koncentreret sig om tre initiativer:

- Effektiv offentlig kommunikation (EOK)
- Udarbejdelse af en værktøjskasse med praktiske og gode råd om sprog- og kommunikationspolitikker
- Konkurrencen *Bedst på nettet*, som hvert år vurderer en række offentlige hjemmesider.

ITST afholder årligt et antal EOK-seminarer. Seminarerne har et skiftende fokus og har bl.a. omhandlet emner som tilgængelighed, sprogpolitik og “borgerne i centrum”. I tråd med anbefalingen i *Sprog på spil* har styrelsen samlet en værktøjskasse med en række sprog- og kommunikationspolitikker fra offentlige institutioner, og der er desuden udarbejdet gode råd og inspiration til arbejdet med digital kommunikation.³

---

² Vejledning om forvaltningsloven VEJ nr 11740 af 04/12/1986, Justitsministeriet.

³ Råd og politikker kan findes på: <http://www.itst.dk/kommunikation-og-tilgaengelighed/kommunikation/sprog-og-kommunikationspolitik/sprogpolitik> (lokaliseret den 31. januar 2008).

En gennemgang af disse politikker viser dog, at myndigheder ser ud til at have en vis usikkerhed med hensyn til forholdet mellem sprogpolitik, sproglige retningslinjer og kommunikationspolitik samt med hensyn til deres organisatoriske placering. F.eks. kan man finde sprogpolitikker placeret som en del af designmanualer og personalepolitikker. Hvordan politikernes målsætninger skal nås, er straks vanskeligere at få øje på. Der savnes med andre ord handlingsplaner og erfaringer, der viser, om politikken har haft den ønskede effekt. ITST har ikke foretaget deciderede effektmålinger af disse initiativer, men det er styrelsens overordnede vurdering, at initiativerne har været med til at skabe opmærksomhed om og forbedret den offentlige kommunikation.

ET BUD PÅ UDMØNTNING AF SPROGPOLITIK

Anja Svejgaard, ph.d.-stipendiat ved CBS, Institut for Organisation, Center for Health Management, har tidligere været kommunikationsrådgiver ved Juliane Marie Centret på Rigshospitalet. Ifølge hende er resultatet af sprog- og kommunikationspolitikker alt for ofte blot mere eller mindre overordnede skrivevejledninger. Disse kan være nok så skræddersyede til de enkelte organisationer, men alligevel være uden nævneværdig gennemslagskraft, fordi de ikke på længere sigt følges op af andre initiativer, som f.eks. undervisning af medarbejderne. Kommunikationsmedarbejderen skal med andre ord ikke blot identificere indsatsområder og formulere sprogpolitikken, men skal i lige så høj grad være med til at gennemføre den i praksis.

“Sprogpolitikker og skrivevejledninger ændrer sjældent i sig selv kommunikationen i en organisation. Vejledninger og instrukser egner sig godt til det praktiske arbejde, hvor den professionelle allerede kender proceduren, men lige skal tjekke et problem. I forhold til kommunikationen i det hele taget er der rigtig, rigtig lang vej fra gode råd i et dokument, og til de slår igennem i praksis. Man slår sjældent op i en bog, før man taler.”

Kommunikationsmedarbejderen skal derfor ud blandt medarbejderne og med afsæt i praksis anviser konkrete forslag til forbedring af sproget og kommunikationen:

“Kort sagt: Ressourcerne bør ikke bruges på kommunikationsafdelingens kontorer, men derimod i tæt kontakt med medarbejderne.”

Selv om der har været gjort gode fremskridt med hensyn til sproget i de offentlige institutioner, hersker der en vis uklarhed om den sproglige dimensjons placering og rolle i institutionerne, og der mangler vejledning i, hvordan sproglig kvalitet forankres og sikres i organisationen

GODT OG KLART SPROG

Vejledning til Forvaltningsloven udpeger følgende 4 områder som centrale:

1. Forståelighed

I stort set alle nyere vejledninger om godt og klart sprog er advarselene de samme: Der advares mod forvægt, dvs. sætninger med tungt materiale i begyndelsen, mod at have langt mellem subjekt og verballed, mod at der er langt mellem det tidsbøjede verballed og det ikketidsbøjede verballed, som f.eks. i ”Hun har i den senere tid, når hun har været på vagt, opført sig temmelig underligt.” Desuden fraråder man passiv, kancellisprog, lange ord og bestemte juridiske ord og ordforbindelser.

Eksempel fra moderne sprogvejledning

Kancellisprog

Det er hverken nutidigt eller professionelt at skrive *den af Kulturelt Udvalg udsendte skrivelse* eller *de af kommunen medsendte bilag*. Det er tværtimod gammeldags og kancelliagtigt. Sådanne ”bagvendte” ordstillinger hører på ingen måde hjemme i den moderne skrivestil.

Skriv hellere:

- Det brev, som Kulturelt Udvalg har sendt
- De bilag, som vi har sendt med

(Sprog – håndbog, Middelfart Kommune, januar 2003)

At den slags træk gør en tekst svær at læse og forstå, er vistnok aldrig videnskabeligt bevist. Derimod er Lix (læsbarhedsindeks) en godt underbygget rettesnor for let og svær tekst. Lix bygger på længden af den enkelte sætning og længden af det enkelte ord. Jo længere, jo vanskeligere er det at læse teksten.

2. Fagsproglige udtryk

Visse andre stiltræk, f.eks. brugen af passiv og verbalsubstantiver, som vejledningen advarer mod, har dog vist sig ikke at være entydigt vanskelige. Og uanset hvor enkelt man forsøger at udtrykke sig, er det svært at komme uden om, at mange tekster indeholder vanskeligt stof. I disse tilfælde kan forståeligheden øges, ved at man forklarer de fagsproglige udtryk og sikre den sproglige konsistens ved at anvende begreberne ensartet. Denne dimension fylder ikke meget i de offentlige institutioners sproglige vejledninger, men det er ikke ensbetydende med, at der ikke er behov for større opmærksomhed på området. Et klart og veldefineret fagsprog og dertil hørende overvejelser om, hvordan de mange specielle ord og udtryk formidles til borgerne både på dansk og andre sprog, kunne ikke blot sikre bedre forståelse hos den enkelte borger, men også de offentlige institutioners medarbejdere imellem.

Eksempler fra moderne sprogvejledninger

Forståelige ord

Inden du slynger omkring dig med fagord, fremmedord eller specielle “offentlige” begreber, skal du overveje, om din modtager vil kunne forstå dem.

Hvis du er blot det mindste i tvivl, skal du enten:

- forklare ordet (evt. i efterfølgende parentes)
- finde en erstatning
- omskrive ordet.

Husk på, at det ikke er indlysende for enhver, hvad meningen er med *implementere*, *kompetenceregioner*, *rammestyringsprincip*, *recipienten*, *outsourcing*. Og der er jo ingen grund til at *initiere afholdelse af et møde om implementering af regelsæt for fortætnings- og erstatningsbyggeri ...*

(Sprog – håndbog, Middelfart Kommune, januar 2003)

En del offentlige institutioner, f.eks. Rigsadvokaten og Vejdirektoratet, har lagt ordbøger med fagudtryk på nettet både til intern og ekstern brug, somme tider endda med oversættelse af udtrykkene til engelsk. Men ordene er ikke tilgængelige samlet, de er ikke redigeret efter de samme principper og ikke koordineret. Det kunne være særdeles nyttigt at få samlet de mange forskelligartede ordlister i en national termbank.

3. Tonen

Som udgangspunkt skal tonen være venlig og hensynsfuld, men det er ikke nødvendigvis hensigtsmæssigt i alle tilfælde. Ved f.eks. gentagne rykkere, henstillinger, påtaler osv. vil det ofte være nødvendigt at skærpe tonen og gøre opmærksom på eventuelle konsekvenser og sanktionsmuligheder.

4. Meddelelsens struktur

Dokumenternes struktur har stor betydning for forståeligheden og har været i fokus i de seneste års sprogrevisioner hos bl.a. Domstolsstyrelsen og Ombudsmanden. Især meddelelser om afgørelser, som kræver omfattende henvisninger til sagsforløb og retsgrundlag, kan blive meget komplekse og vanskelige at følge. I hovedreglen bør konklusionen, dvs. afgørelsen, fremgå som det første. Dernæst kan der følge en uddybende forklaring og siden både sagsfremstilling og retsgrundlag eventuelt i særskilte bilag.

Kravene til teksternes struktur kan dog variere afhængigt af modtager og kontekst, og man bør derfor tage udgangspunkt i en grundig analyse af de teksttyper og – genrer, man kan identificere i den enkelte institution. En særlig genre er de mange blanketter, der skal udfyldes i forskellige sammenhænge. Her må man konstatere store forskelle i både stilleje og sværhedsgrad. Selvom mange institutioner gør sig umage med at forklare de regler, der ligger til grund for blanketterne, er der store forskelle på, om oplysningerne på blanketterne gives i form af spørgende eller konstaterende sætninger, eller om man er dus eller Des med borgerne:

”Er De eller har De været medlem af en A-kasse i Danmark?
(Sæt kryds)”⁴

”Jeg har fået tilkendt en social pension. (Sæt kryds)”⁵

Og desværre finder man stadig vigtige tekster, som f.eks. nedenstående erklæring, der kan være vanskelig at forholde sig til som almindelig borger:

”Undertegnede arbejdsgiver erklærer at ville se bort fra bestemmelser i lovgivning, overenskomster eller i ansættelseskontrakten om, at ovennævnte ansatte skal fratræde på et bestemt tidspunkt i måneden, når den ansatte opsiger arbejdet til fratræden, samtidig med at retten til supplerende dagpenge bortfalder, jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 60”.⁶

---

⁴ Ansøgning om attest E 301 DK eller N 301 DK (Arbejdsdirektoratet)

⁵ Blanket til fravalg af efterlønsbidrag eller -ordning (Arbejdsdirektoratet)

⁶ AR 230 – Frigørelsesattest og Erklæring om fratræden (Arbejdsdirektoratet)

Der er med andre ord brug for et mere differentieret syn på de offentlige institutioners tekster og navnlig større bevidsthed om de forskellige teksttyper og -genrer, man bevæger sig inden for.

Arbejdet med den direkte skriftlige kommunikation til borgerne i form af breve, vejledninger og blanketter har været trængt noget i baggrunden, idet hovedvægten i de fleste institutioners bestræbelser har været lagt på kommunikationen gennem internettet og på kommunikationsstrategier generelt.

OFFENTLIGE HJEMMESIDER

IT- og Telestyrelsens indsats har i de senere år været fokuseret på kommunikation, specielt netkommunikation, og man har især arbejdet for at sikre tilgængelighed og anvendelighed af de offentlige netsteder. Siden 2001 har ITST afholdt den årlige konkurrence *Bedst på nettet*, der måler de offentlige netsteders kvalitet. Konkurrencen har ca. 700 deltagere årligt, og det er IT- og Telestyrelsens vurdering, at den ikke bare nyder stor bevågenhed, men at flertallet af deltagerne drager direkte nytte af eksemplerne i udviklingen af deres hjemmeside.

Vurderingsgrundlaget for *Bedst på nettet* opdateres hvert år. Vurderingsgrundlaget for den sproglige dimension i *Bedst på Nettet* var i 2007 samlet under overskrifterne *lixtal* og *sproglig formidling*. Det sidste testes ved at undersøge følgende:

- Er sproget enkelt og præcist?
- Er sproget tilpas konkret og ikke for abstrakt?
- Er der brugt "almene" ord, og er fagudtryk forklaret?
- Er der mange aktive udsagnsord og meget direkte tiltale ("du kan ringe til...")?
- Står det vigtigste budskab først i teksten?
- Er sætningerne korte og varierede?
- Er den sproglige form ensartet?

Lix og den sproglige formidling vægter imidlertid kun med maksimalt 8 point ud af 200 mulige. De resterende krav knytter sig primært til tilgængelighed og sidens tekniske kvalitet. Det kan ikke udelukkes, at hjemmesideredaktørerne opfatter denne vægtning som et signal om, at den sproglige formidling ikke behøver nogen særlig opmærksomhed.

Professor i retorik Christian Kock udarbejdede til brug for opstarten af *Bedst på nettet* følgende krav til *Godt websprog* som vejledning om

den sproglige dimension i kommunikationsindsatsen:

- Korrekt sprog: dvs. korrekt stavning, tegnsætning, grammatik, syntaks og idiomatik.
- Læservenligt sprog: dvs. sprog, der er let for læseren at læse.
- Kortfattet sprog: dvs. sprog, der undgår alt, som unødigt forlænger teksten.
- Klart sprog: dvs. sprog, som formidler indholdet, så det er så let som muligt at forstå.
- Imødekommende sprog: dvs. sprog, der signalerer åbenhed over for brugeren og dennes behov.

En gennemgang af en række offentlige hjemmesider har vist, at myndighederne generelt er blevet gode til at kommunikere til brugerne. Hjemmesider, der skal formidle sværere stof, kan dog have problemer med at formidle på en imødekommende facon.

I forhold til korrekthed er det største problem kommateringen, men ellers er teksterne for det meste korte, overskuelige og i det store og hele korrekte. Der kan dog stadigvæk findes eksempler på offentlige hjemmesider, som ikke er ordentligt gennemarbejdede, og hvor man derfor finder markante sproglige fejl og sjukskede formuleringer. Men disse hjemmesider er øjensynligt sjældne.

-
- De offentlige institutioner skal skabe bedre sammenhæng mellem sprog- og kommunikationspolitikker og udvikle bedre metoder til at sikre den sproglige kvalitet – f.eks. igennem handlingsplaner. Den øverste ledelse skal stå bag sprog- og kommunikationspolitikkerne og følge udmøntningen af handlingsplanerne.
  - Når institutionerne udformer tekster, skal de tage større hensyn til genre, teksttype og modtager samt udarbejde generelle retningslinjer for de enkelte genrer, f.eks. blanketter og afslagsbreve.
  - Institutionerne skal arbejde med definitioner og forklaringer af fagudtryk med henblik på at skabe bedre forståelse hos borgerne og give mere ensartet behandling af henvendelserne.
  - Fagudtryk skal gøres tilgængelige via en national termbank, således at både borgere og medarbejdere kan slå definitioner og forklaringer op.

ANBEFALINGER

7

SPROG I KULTUR OG MEDIER

SPROG I KULTUR OG MEDIER

Man taler meget om, hvorvidt dansk som sprog er i krise. Vi vil imidlertid ikke tage overordnet udgangspunkt i dette begreb, som er ganske uklart. Derimod tager vi udgangspunkt i, at Danmark også sprogligt står over for en stor udfordring: globaliseringen. Den betyder dels, at der hele tiden er højere krav om at se udad og være med i samkvem og konkurrence internationalt – dels, at de tilvante og hjemlige forhold for danskere er under stadig større påvirkning og pres udefra.

Den rette reaktionsmåde over for denne udfordring skal have to sider, ligesom udfordringen selv: Dels skal danskere, derunder danske institutioner og virksomheder, arbejde intenst på at blive bedre til at kommunikere internationalt – hvilket især, men ikke alene, betyder en større og bedre brug af engelsk. Dels skal vi mere bevidst og energisk tage vare på vort eget sprog, på de funktioner og værdier, som det bærer.

Denne tosidede forholdsmåde vil koste en ekstra indsats, både af tid, opmærksomhed og penge. Men det er en nødvendig og fremadrettet investering; uden den ville vi miste langt mere, målt både i økonomiske og i ikke-økonomiske værdier.

Man kan sammenligne denne situation og dens krav om ekstra indsats med den udfordring, som informationsteknologien har stillet Danmark og alle andre lande over for, især siden internettet opstod. Massiv investering og stadig nye teknologier, funktioner og vaner har været følgen, men dermed er der også på det nærmeste skabt en ny kulturform med stadig nye tilbud, muligheder og værdier, tilgængelige for stadig flere. Også globaliseringens sproglige udfordring kræver meget af os; også den åbner nye muligheder og værdier for os. Derfor bør vi ikke tvivle på berettigelsen af at investere ekstra tid og ressourcer.

Ifølge *Ethnologue* (13th Edition) er følgende sprog de mest talte i verden:

1.	Kinesisk (mandarin)	1.075.000.000
2.	Engelsk	514.000.000
3.	Hindustani (inkl. hindi og urdu)	496.000.000
4.	Spansk	425.000.000
5.	Russisk	275.000.000
6.	Arabisk	256.000.000
7.	Bengali	215.000.000
8.	Portugisisk	194.000.000
9.	Malaj-indonesisk	176.000.000
10.	Fransk	129.000.000

Generelt synes der at være enighed blandt sprogforskere om, at sprog med færre end 20.000 aktive sprogbrugere er i farezonen for at uddø. Dansk ligger med sine mere end 5 mio. sprogbrugere klart i den sikre ende blandt de omkring 300 sprog, som har mere end 1 mio. sprogudøvere. I alt vurderer sprogforskere, at der findes ca. 6.700 sprog i verden

SPROGLIG VÆRDIPOLITIK

Når det gælder sproget i kulturliv og medier, drejer udfordringen sig især om at tage vare på de værdier, vi allerede har i form af det danske sprog og alt det, vi bruger det til. Det gælder om at tænke på værdier, ikke på krise, trussel eller forfald. Den indsats, der skal gøres for det danske sprog, er *værdipolitik*. Det handler om at erkende værdier og tage vare på dem – et udgangspunkt svarende til det, der har ligget bag hele rækken af *kanon*initiativer. Det indebærer flere ting:

- Der skal gøres en indsats for at øge glæden og stoltheden ved det danske sprog, dets værdier og alt det, som det kan.
- De initiativer, der kan være grund til at iværksætte, skal især handle om at værdsætte positiv værdi og kvalitet, gøre dem stadig mere tilgængelige og samle opmærksomhed om dem, ikke om fejl eller enkeltstående sproglige fænomener, der kan opfattes som negative og kritisable.

- Der skal i initiativer på dette område være fokus på *kvalitet i sproget* i bred forstand.
- Der er brug for både at se på det skrevne og det talte sprog i alle de mange funktioner, som de opfylder i samfundet.

En indsats for det udfordrede danske sprog i kultur og medier bør altså samles om dets positive værdier og kvaliteter, snarere end om at korrigerende fejl eller ”rense” sproget. På den anden side har intet ministerium og ingen regering midler til at udøve en sådan indsats med bindende virkning for nogen. Hvad man kan med bindende virkning fra statens side, indskrænker sig til at lade et sagkyndigt organ (her i landet Dansk Sprognævn) opstille regler for korrekt retskrivning (stavemåder, tegnsætning o.l.) i offentlige institutioner og tekster. Men man kan f.eks. ikke påbyde aviser at vælge en bestemt tegnsætning, iværksætte sanktioner mod dem for at stave dårligt eller straffe tv-stationer, hvis medarbejdere udtaler ord forkert. Endnu mindre ville man kunne håndhæve et forbud mod bestemte udtryk eller en forskrift om, at alle skulle efterleve et bestemt stilistisk ideal.

Det Franske Akademi, stiftet 1635 af kardinal Richelieu, har som en af sine opgaver vedrørende det franske sprog ”at vedligeholde dets kvaliteter”. Akademiet administrerer og uddeler årligt ca. 70 priser for brugen af det franske sprog, både inden for skøn- og faglitteratur og i sang, film, teater, essayistik, oversættelse og mange andre genrer. Blandt de mange pristagere fra de senere år finder vi navne som Charles Aznavour, Claude Chabrol og den danske filosof Per Aage Brandt.

Men det betyder ikke, at den offentlige indsats for kvalitet og værdi i det danske sprog stopper ved retskrivningen. Man kan og skal gøre meget mere end at give regler for de få og afgrænsede, regulerbare områder af sproget. Dansk Sprognævn skal ifølge loven også ”give råd og oplysninger om det danske sprog”, og det skal i sit arbejde ”tage hensyn til sprogets funktion som bærer af tradition og kulturel kontinuitet og som spejl af samtidens kultur og samfundsforhold.” Man kunne altså forestille sig en rolle for Dansk Sprognævn, der blev udvidet dels til en rådgivning, der i endnu højere grad inddrog overvejelser om kvalitet i sproget, dels til en større indsats for positiv opmærksomhed og bevidsthed om kvalitet og værdi i dansk sprog.

Et vigtigt område, hvor kvalitetsbetragtninger bør ligge til grund, er som nærmere omtalt i kapitel 6, når det gælder *klarhed* i de tekster, som offentlige instanser skriver til borgerne. Her er korrekthed i retskrivning mv. ikke den eneste vigtige norm; den færdighed at skrive klart, entydigt og samtidig så lettilgængeligt som muligt har længe fået opmærksomhed i offentlige institutioner mv., men der mangler stadig en del, og udfordringerne bliver kun større, i takt med at antallet af tosprogede borgere og udlændinge på midlertidigt ophold stiger.

Men især er der brug for større positiv opmærksomhed om, hvad det danske sprog kan, stolthed over det og værdsættelse af det. Mange synes nok, at sproget er interessant, men er ikke så optaget af sproget ”i sig selv”; det rigtig interessante og værdifulde ved sproget er for de fleste al den værdi og livsudfoldelse, som sproget gør muligt. Skal vi derfor bevare det danske sprogs status, skal vi især tale om disse værdier og livsudfoldelser og styrke grundlaget for lystfuld dyrkelse af dem (*dyrkelse* er jo den danske oversættelse af *kultur*).

OM SPROGET I SMS OG CHAT

Blandt de nye funktioner og anvendelser af det danske sprog, skabt som følge af informationsteknologien, er de, der anvendes i kommunikationsformer som sms og chat. Her er et eksempel på, at et begreb om korrekthed ikke er nok, men at et bredere kvalitetsbegreb må til, og at dette må bygge på funktionel forståelse:

”Begge medier må karakteriseres som relativt hurtige i sammenligning med traditionelle skriftmedier. Alligevel gælder det altså for dem begge, at der er fysiske og konventionelle begrænsninger på inpuhastigheden, meddelelsens størrelse og mediets båndbredde (den mængde af information, der kan kodes og overføres). En kommunikativ begrænsning, som brugere af de nye medier ofte nævner, og som er en følge af den begrænsede båndbredde, er, at det er vanskeligt at

gengive stemmeføring, ansigtsudtryk, gestus og lign. ("kropssproget"). (...)

En række af de træk, der normalt fremhæves som karakteristiske for sproget i chat og sms, kan forstås som kreative forsøg på at løse eller mildne problemer, der udspringer af disse begrænsninger. Og man er oven i købet i stand til at udnytte begrænsningerne til kommunikative formål, altså meddele sig på måder, som kun er mulige på grund af de nye mediers særlige karakter. Og så forvandler de karakteristika, som for et traditionelt blik fremtræder som begrænsninger, sig pludselig til nye muligheder for at kommunikere og dermed også til nye muligheder for at definere og identificere sig kulturelt og socialt."

(Fra artiklen "R tjat å sms 1 trusel mod skriftsprågd?" af Marianne Rathje og Ole Ravnholt i Nyt fra Sprognævnet 2002/2, juni).

UDDANNELSER

Ikke mindst på det videregående niveau og i efter- og voksenuddannelse er der brug for uddannelser og uddannelseselementer med fokus på dyrkelse af, hvad det danske sprog kan; mens de dedikerede sprogstudier søges af ret få, er tilbud om intens øvelse i brug af sproget meget søgt overalt, hvor de findes. Det gælder f.eks. skrivekurser, hvor deltagernes egne tekster og udkast granskes nøje og håndværksmæssigt, såkaldte workshop- og masterclasskurser, både inden for skøn- og faglitterære genrer, journalistik og formidling; men det gælder også de få steder, hvor der er kvalificerede kursus-tilbud i mundtlig fremstilling, fortælling o.l.

Der er behov for et mere alsidigt og bredt udvalg af uddannelser og efteruddannelser i dansk sprog og skriftlig og mundtlig praktisk sprogbrug i f.eks. formidling. Især uddannelser, hvis kandidater decideret skal leve af at bruge det danske sprog, bør ubetinget indeholde sådanne elementer. De tre journalistuddannelser kan nævnes her. De er overordnet set præget af en stærk og berettiget samfundsvidenskabelig orientering, men arbejdet med den sprog-

lige kvalitet kunne styrkes både i skriftlige og mundtlige arbejdsformer. Noget tilsvarende kunne f.eks. siges om jurastudierne, hvis kandidater, trods al internationalisering, også fortsat må antages i høj grad at skulle arbejde med at fortolke, formidle og frembringe dansksprogede tekster. Her er sproglig kvalitet lige så central som f.eks. for journalister, men dens kriterier er nogle helt andre. Også her bør man sætte fokus på den enkeltes praktiske evner i arbejdsformer som workshop og masterclass.

SKØNLITTERATUR

Litteraturen er sprogets kunst, og dansk litteratur det danske sprogs kunst. Fremmer vi livsmulighederne for den, fremmer vi dansk sprogs overlevelse. En sådan sammenhæng er set ofte i Europas historie: Sprog overlever, endda truslen om udslættelse, hvis og *kun hvis* de har en litteratur; det har f.eks. nynorsk og tjekkisk vist inden for de sidste to århundreder, og går vi længere tilbage, har alle nutidens europæiske sprog fået deres identitet og livskraft af at få en litteratur.

Den nye teknologi giver nye muligheder for at udbrede dyrkelsen af det danske sprogs kunst. Der er oplagt behov for at udvikle *internetformidlingen* af dansk litteratur. Unge læsere bruger internettet til at orientere sig og kan fremme lysten til at søge videre og læse nye bøger. Internetformidling med tekstprøver giver også gode muligheder for formidling af dansk litteratur i udlandet. Nogle af de eksisterende initiativer er ikke særlig kendte. Forskelligartede internetinitiativer til formidling af den nyere litteratur kan være med til at sikre alsidig formidling; men initiativtagerne kunne holde bedre kontakt med hinanden og udvikle og opdatere deres gode sider. Især savnes der en alsidig formidling med gode tekstprøver af litteraturen efter anden verdenskrig.

Blandt de offentligt finansierede initiativer henvender følgende sig til danske læsere:

Bibliotekernes *Litteratursiden.dk* formidler viden om alle typer af skønlitteratur fra ind- og udland og præsenterer på sit *Forfatternet Danmark* en række danske forfattere med bibliografier, biografier og portrætter; der er også temaartikler, oversigter og værkanalyser. Studerende og undervisere kan sende bidrag til siden og melde sig til et ekspertpanel. *Litteratursiden.dk* bringer gode præsentationer også af mindre kendte navne, men mangler også en del vigtige

nutidige forfattere. *Litteratursiden.dk* kunne fortjene en udbygning og bør desuden opdateres.

Det Kongelige Bibliotek har en samling portrætter, *Nyere danske forfattere*, som en af sine mange gode e-ressourcer, der dog ligeledes kunne udbygges og opdateres. Her nævnes, at dansk ophavsret ikke giver mulighed for på internettet at bringe hele tekster af nyere danske skønlitterære forfattere, undtagen med forfatterens og forlagets tilladelse.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har en liste af danske *Potentielle Klassikere*, der indeholder tekstprøver af 30 danske skønlitterære forfattere med debut efter 1975 og med mindst tre udgivelser bag sig. Hver er repræsenteret med 15-20 sider – digte, noveller og romanuddrag. Teksterne er underlagt de samme Copydan-aftaler som trykte tekster. Der er links til andre tekster om og af forfatteren på internettet. Projektet støttes af Kulturministeriet og skal ses som en udvidelse af *Arkiv for Dansk Litteratur*. Siden kunne dog med god grund indeholde eksempler fra perioden efter anden verdenskrig – især af forfattere med debut 1960-1975.

Hos Kunststyrelsen findes desuden en række *Forfatterprofiler* på dansk og engelsk. De henvender sig især til udenlandske læsere og forlæggere. Hver profil indeholder et portræt, præsenterende artikler, oplysninger om oversættelser, uddrag af værker, bibliografi, uddrag af anmeldelser og oplysninger om adresser og kontakter.

Kulturkanon præsenterer bl.a. de kanoniserede litterære værker og deres forfattere i både tekst og lyd.

UNDERVISNINGS- OG FAGLITTERATUR

En lige så vigtig faktor for dansk sprogs fremtid er eksistensen af en stærk og bred *sagprosa* på dansk. At alle videnskaber og fag fortsat formidles på dansk, både ”ned” gennem undervisningssystemet og ”ud” i befolkningen, er vigtigt for at undgå, at en engelsksproget elite udskiller sig fra den dansktalende hoveddel af befolkningen – som latin-, fransk- og tysktalende eliter har gjort op gennem historien. Der skal stadig kunne undervises også i den nyeste videnskab i danske skoler. Dansk skal fortsat være et komplet sprog. Herunder hører flere problemstillinger:

Dansk som videnskabsprog

Som vi var inde på i kapitel 3, taler meget for øget internationalisering af dansk forskning, så den i stadig højere grad publiceres som artikler på ”hovedsprogene” (typisk engelsk). Men ikke al videnskab er som fysikken hævet over sprog og nationer. Megen dansk videnskab handler – rimeligt nok – om danske emner, f.eks. om litterære tekster på dansk, Danmarks historie, sprog eller samfundsforhold, eller den består i udgivelser af dansk, historisk materiale; den slags videnskab bør fortsat udkomme på dansk, ja kan i mange tilfælde ikke tænkes på udenlandsk.

Især humanistisk videnskab fremlægges ofte i form af bøger (monografier), ikke tidsskriftartikler – og den udspringer ofte af en enkelt forskers selvstændige arbejde gennem lang tid. Men netop denne art videnskab, med alt hvad den betyder for dansk selvforståelse, er aktuelt truet. Dels indføres der på mange universiteter mv. bevilings-, meriterings- og ”incitamentsstrukturer”, der reelt underkender enkelte forskeres dansksprogede bøger – til fordel for ”internationale”, dvs. engelsksprogede artikler og publikationer, der udspringer af kollektive projekter; dels forringes de offentlige muligheder for publikationsstøtte nu, så netop denne art videnskab får svært ved at udkomme. Hos Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation (FKK) er støtten til andre videnskabelige bøger end disputatser omlagt, idet ansøgninger om støtte til publicering af videnskabelige bøger på dansk, engelsk mv. fra 2008 skal indgå i forbindelse med ansøgning om postdocstipendier, seniorprojekter, kollektive forskningsprojekter eller FKK-centre. Det er ofte urentabelt for forlag, danske som udenlandske, at udgive dansksproget forskningslitteratur uden støtte, og hvis offentlig støtte til denne art udgivelser falder bort, står private fonde som deres eneste redning. Det kan den danske stat ikke være bekendt.

Det er en misforståelse, at dansk forsknings styrke alene viser sig i ”international” = engelsksproget publikationsvirksomhed, som kan vurderes med internationale pointsystemer. Dansk forskning er naturligt nok førende bl.a. på områder, der handler om danske og dansksprogede emner; denne art forskning skal selvfølgelig fortsætte med at udkomme.

Danske lærebøger

Ifølge universitetsloven af 2005 skal universitetet ”medvirke til at sikre, at den nyeste viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig for videregående uddannelse uden forskning”. Det vil

især kunne ske ved udgivelse af dansksprogede lærebøger (og andre undervisningsmidler). Men også denne genre er stærkt udfordret. Universiteternes aktuelle meriteringssystemer betyder typisk, at forskere ikke får meritering i forhold til arbejdsindsatsen for at skrive noget, der ikke anses for ”forskning”; reelt skader en forsker sig selv og sin institution ved at bruge arbejdstid på dette formål.

En anden trussel mod den dansksprogede lærebog er, at der i høj grad bruges ad hoc-fremstillede ”kompendier” eller fotokopier. For disse gælder der copyrightregler, som i hovedsagen overholdes; men der er også i stort omfang piratkopiering af lærebøger o.l. på danske institutioner.

Alle disse faktorer bevirker, at dansksprogede undervisningsmidler – originalt skrevne eller oversatte – er under pres. Jo sværere vilkår, de har, des sværere bliver det at få tidssvarende undervisningsmateriale på alle trin under universiteternes kandidatstudier – og des sværere at bevare dansk som komplet sprog.

En udvej kunne gå gennem udnyttelse af digitaliseringens og internettets muligheder. Et samarbejde mellem universiteter mv., forlag og biblioteker kunne måske resultere i baser af digitaliserede undervisningsbøger på dansk, som kunne købes i digital form, eller trykt ”on demand”; måske kunne det tillige være muligt frit at kombinere kortere tekster til noget i retning af de udbredte kompendier, og/eller der kunne være forslag til hensigtsmæssige tekstsamlinger for forskellige fag og niveauer, sammensat af anerkendte eksperter. Det kunne sikre et opdateret udvalg af lødige lærebogslitteratur på dansk og samtidig være en lettelse for undervisere, der bruger megen tid på at sammensætte kompendier alene til brug for deres eget hold. Et initiativ til et sådant samarbejde fra et eller flere af de relevante ministerier kunne ønskes.

Populær faglitteratur (henvendt til ikke-fagfolk) i form af bøger, artikler mv.

Også blandt ”almindelige” borgere er der brug for dansksproget faglitteratur i diverse genrer, for at dansk sprog skal forblive komplet og modvirke, at flertallet og ”eliten” skilles. Men der er også her aktuelle udviklinger, der truer:

Meriteringsstrukturerne tilskynder generelt ikke forskere til at formidle og debattere, skønt universiteterne ifølge loven netop skal

”udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat”.

Bibliotekernes bogindkøb – en afgørende støtte for dansksproget faglitteratur – falder. Biblioteksstyrelsens *Folke- og forskningsbiblioteksstatistik 2006* bemærker, at de fysiske materialebestande er faldende: ”Lånerne er således tvunget til at trække på en bredere vifte af biblioteker for at finde et, der har det ønskede materiale på hylderne.” Pointsystemet for bibliotekspenge sætter faglitteratur lavt (1 point pr. side, mod 1,7 for romaner, 3 for billedbøger og tegneserier, 6 for lyrik). Bevillingen til bibliotekspenge faldt fra 159,5 mio. kr. til 129,9 mio. i 2003. Der findes en ministeriel støtteordning for dansk kulturlitteratur af almen interesse, men ingen støtteordninger for faglitteratur om andre emner. Bortfaldet af portostøtten i 2004 har endvidere betydet, at en lang række fagligt formidlende blade er lukket eller har mistet abonnenter.

EN UTRADITIONEL SATSNING

Når man under ét betragter den betydning, som skøn- og faglitteratur har for dansk sprogs kvalitet, udvikling og beståen som komplet sprog, finder udvalget grund til at foreslå en utraditionel, værdipolitisk satsning:

Udvalget foreslår en ordning, der sørger for, at ny dansk kvalitetslitteratur er tilgængelig og formidles for læserne på alle danske biblioteker. I en sådan ordning kunne Kunstrådets Litteraturudvalg hvert år udarbejde en liste over de kvalitativt vigtigste nye danske fag- og skønlitterære udgivelser, og disse udgivelser skulle alle kommunebiblioteker fra centralt hold så få stillet til rådighed.

Denne ordning minder om en tilsvarende i Norge, men med én afgørende forskel: I Norge gælder den sammenlignelige ordning alle nye bøger, men hvad vi foreslår, er, at en uvildig sagkyndig instans, der befinder sig i ”armslængde” fra det politiske system, udvælger bøgerne efter kriterierne kvalitet og væsentlighed. I tilgift til denne ordning bør komme en bevilling til formidlingsaktiviteter vedr. de nye dansksprogede udgivelser.

Bibliotekernes bogindkøb

På bogindkøbsområdet har der i mange år været tale om et uændret niveau i løbende priser eller endda faldende indkøbsniveau og dermed også et fald regnet i faste priser. Siden 2001 har bogindkøbet i

løbende priser endda været mindre end i 1988. Hvis bibliotekernes bogindkøb i 2006 skulle have svaret til niveauet i 1988 reguleret op i forhold til prisudviklingen i de forløbne år, skulle der i 2006 være købt bøger for 550 mio. kr. i stedet for de faktiske 301 mio. kr. Indkøbet skulle altså have været 83 procent større, hvis der skulle have været tale om blot samme niveau som i slutningen af 1980'erne. Bogindkøbets andel af det totale materialeindkøb til folkebibliotekerne var knapt 64 procent i 2006 mod 70 procent i 2002. I 1995 var andelen 80 procent.

(Jf. Det danske bogmarked. Statistik for 2006).

GLÆDE VED SPROGET

Overordnet set kan en indsats for det danske sprogs trivsel over for globaliseringens udfordring kun virke, hvis den betragtes som en værdipolitisk indsats, der samler positiv opmærksomhed om dansk sprogs værdier og kvaliteter i alle de forskellige funktioner, det har for os. Man kan bedst opmuntre til positiv værdsættelse ved at udvise den.

Noget af det bedste, man kan udrette med en beskeden investering, vil være at fejre dansk sprog og dets kvaliteter ved en kampagne, en ”sprogets dag” eller et andet initiativ, som sætter sproglig glæde og stolthed på dagsordenen. En ”sprogets dag” kunne f.eks. indebære lanceringen af et antal priser for brug af det danske sprog på en række felter – en brug, der ”varetager, fremviser og udvikler det danske sprogs værdier og kvaliteter” (sådan kunne kriteriet lyde).

En kampagne for sproglig glæde kunne hedde ”Vild med dansk”. Den skulle have som sit formål at fremme danske sprogbrugeres glæde over og engagement i det talte og skrevne danske sprog. En sådan kampagne kunne f.eks. søge inspiration i den vellykkede *Læselyst-kampagne* (se faktaboks). Kampagnen skulle henvende sig såvel til børn og unge som til voksne og kunne stille midler til rådighed for danske medier, virksomheder, institutioner for børn og unge, uddannelses- og forskningsinstitutioner, biblioteker samt alle kultur- og kunstinstitutioner, der vil gøre en særlig indsats for at fremme glæden ved dansk sprog. Det er ideen, at en række nye initiativer skal vise, hvor rigt et sprog dansk er, og hvor godt og nuanceret man kan udtrykke sig på dansk – for derved at fremme sprogbrugernes stolthed over det danske sprog og glæde ved at bruge det.

Blandt de initiativer, der vil kunne støttes, kan man forestille sig projekter inden for følgende:

- ”Glæde ved sproget” – alt fra projekter, der sætter børnehave- og skolebørn i gang med at lege med sprog og more sig over sproget, og udgivelser af digte og fortællinger om dansk sprog og dets historie, til projekter om engagerende og nybrydende formidling af videnskab på dansk.
- ”Det gode sprog” – alt fra projekter, der på utraditionelle måder vil lære danske sprogbrugere at holde en god tale på dansk, skrive gode breve, debatartikler eller dagbøger, til skoleklassers konkurrence om at skrive den bedste danske stil, fortælle en god historie, gå opdagelse i sproget og formulere nye faste vendinger til mediers og virksomheders samarbejde med forfattere og videnskabsfolk om at udtrykke sig godt på dansk.
- ”Sprog på arbejde” – alt fra projekter, der fremmer offentlige institutioners gode sprogbrug i trykte og elektroniske medier, til projekter, der fremmer tilgængeligheden af ny viden på dansk.
- Sprogpriser – uddelt regelmæssigt, f.eks. hvert eller hvert andet år, til personer eller organisationer, der har vist et eksempel på kvalitet i det danske sprog inden for områder som skønlitteratur, faglitteratur, sang, scenekunst og film, skrevne og elektroniske medier mv.

En kampagne kunne f.eks. ledes af en ministeriel styregruppe med deltagelse af Dansk Sprognævn og relevante fagpersoner. De administrative opgaver kunne varetages af Biblioteksstyrelsen.

Læselystkampagnen

Kulturministeriets, Undervisningsministeriets og det tidligere Familie- og Forbrugerministeriums kampagne for Læselyst har vist, at det er muligt gennem en ministeriel kampagne at fremme en række initiativer, der styrker børns og unges læselyst. Kampagnen har resulteret i, at helt nye ideer er blevet udviklet overalt i Danmark. Der er knyttet nye kulturelle og institutionelle kontakter, og utraditionelle projekter har kunnet realiseres, eksempelvis DR's Orlapris, Brønderslev Biblioteks Forfatterskole for unge, nye børnehavebiblioteker, læsehuler på biblioteker, nye fagbøger for børn og børns samarbejde med professionelle forfattere og illustratører. Kampagnen har derudover vist, at man kan sætte fokus på et emne eller et område gennem en effektiv og engagerende kampagne.

ANBEFALINGER

---

1. Uddannelser

- Udvalget anbefaler et mere alsidigt og bredt udvalg af uddannelser og efteruddannelser i dansk sprog og skriftlig og mundtlig praktisk sprogbrug i f.eks. formidling. Uddannelser, hvis kandidater decideret skal leve af at bruge det danske sprog, bør ubetinget indeholde sådanne elementer.

---

2. Undervisnings- og faglitteratur

- Udvalget anbefaler, at der til erstatning for den omlagte publikationsstøtte fra forskningsrådet indføres en ny støtteordning for forskningspublikationer, der med god grund er skrevet på dansk, eller at forskningsrådene tilføres nye midler, så publikationsstøtte til dansksproget forskning atter kan finde sted i mindst samme omfang som før.
- Udvalget anbefaler endvidere, at det, jf. Den Nordiske Sprogdeklaration, skal være meriterende for det videnskabelige personale på universiteter mv. at formidle forskning og videnskab på dansk til det danske samfund, sådan at denne art formidling og vidensdeling ikke mindskes, men øges.
- Udvalget anbefaler, at det centralt sikres, at ny dansk kvalitetslitteratur er tilgængelig og formidles for læserne på alle danske biblioteker. Kunstrådets litteraturudvalg kunne årligt udarbejde en liste over de kvalitativt vigtigste nye danske fag- og skønlitterære udgivelser, og disse udgivelser skulle alle kommunebiblioteker fra centralt hold så få stillet til rådighed. I tilgift til denne ordning anbefaler udvalget en bevilling til formidlingsaktiviteter vedr. de nye dansksprogede udgivelser.

---

3. Glæde ved sproget

- Udvalget anbefaler en kampagne, en sprogfest eller andre initiativer, som kan skabe sproglig glæde og positiv opmærksomhed på sproget og alt det, vi bruger det til. Kampagnen kan f.eks. søge inspiration i Læselystkampagnen, og den kan f.eks. indeholde en "sprogfest" eller en "Vild med dansk"-dag med sprogpriser til sprogbrugere, der har gjort en særlig indsats for det gode sprog.

8

DET NORDISKE SPROGFÆLLESSKAB

DET NORDISKE SPROGFÆLLESSKAB

Skandinavien har i globaliseringens tidsalder mulighed for at vise sig som et foregangsområde på mangfoldige felter, herunder det sproglige. Vi lever i fredelig sameksistens efter århundreders stridigheder på kryds og tværs, og vi fastholder værdien af en gensidig sprogforståelse. At blive fortrolig med nabosprogene er for danskere, nordmænd, svenskere, islændinge, færinger og finlandssvenskere en udvidelse af den enkeltes sproglige og kulturelle domæne.

Argumenterne for, at skolen skal intensivere sit arbejde, skal ikke søges alene i den historiske eller kulturelle samhørighed. I dag kommer man længere med håndfaste nytteargumenter. Man kan gennem en meget begrænset indsats lære at forstå sprogene i en række lande, vi handler med, rejser til og sammenligner os med. På få uger kan man opnå en dybere sprogforståelse af nabosprogene, end den sprogforståelse, man kan opnå af et fremmedsprog gennem flere års undervisning.

Aldrig har indbyggerne i de nordiske lande krydset hinandens grænser så meget som nu, og aldrig har så mange for kortere eller længere tid taget arbejde i et andet nordisk land. Realiteten er nemlig, at der faktisk *er* et dynamisk nordisk samarbejde, som har kunnet overleve landenes undertiden forskellige internationale orientering og valg af alliancepartnere. Bag alle romantiske fraser og skåltaler er der en *moderne* virkelighed, hvor man i et nordisk kredsløb investerer, handler, udveksler erfaringer, uddanner sig og rejser i et omfang som aldrig før, og helt uden at lukke sig om sig selv; man er både dansk/norsk/svensk/islandsk/finsk/grønlandsk/ålandsk/færøsk – og nordisk, europæisk og medlem af det internationale samfund.

Undervisningen i norsk og svensk har været en del af det faglige repertoire i faget dansk langt tilbage i tiden, allerede længe før Helsingforsaftalen fra 1952 mellem de nordiske lande fastslog, at der skulle gives nabosprogsundervisning. I flere årtier var svensk og norsk en obligatorisk del af eksamensstoffet, men i de sidste 30-40 år er det i realiteten gået ned ad bakke for nabosprogsundervisningen, ikke alene i Danmark. Arbejdet med nabosprog er også svækket i de ikke-skandinaviskspøgede dele af Norden. Svensk er svækket i Finland, dansk i Island.

Nedtoningen af nabosprogsundervisningen kan følges på alle niveauer: i skolen, i læreruddannelsen og på universiteterne, hvor antallet af nordiske lektorer er faldet dramatisk. De nordiske kursusgårde Schæffergården, Lysebu og Hanaholmen står for en lang række ugelange kursusforløb, navnlig for lærerstuderende og grundskolelærere, men det er trods alt et mindretal, der kommer på kursus. Censorer ved lærereksamen kan berette, at man før et eksamensforløb kan høre bemærkninger som ”vi er vel enige om at springe norsk og svensk over?”

Alt dette skyldes ikke negative holdninger til nabosprogsundervisningen, men emnetrængsel inden for faget dansk. Faget har åbnet sig over for så mange udtryksformer, at det kan være svært at nå det hele inden for et fag, der i sig selv er blevet ramt på timetallet, ikke mindst i gymnasiet og i læreruddannelsen.

For at imødegå dette sproglige kompetencetab inden for uddannelserne i de nordiske lande har Nordisk Ministerråd i slutningen af 2005 vedtaget en nordisk sprogdeklaration, udarbejdet af Nordens Sprogråd, som alle landes og områders regeringer har tilsluttet sig. Herfra citeres nogle afsnit om det nordiske:

”Alle nordboere har ret til at tilegne sig forståelse af og kundskaber i et skandinavisk sprog og forståelse af de øvrige skandinaviske sprog, således at de kan tage del i det nordiske sprogfællesskab.

En nordisk sprogpolitik bør derfor tilstræbe, at alle nordboere kan kommunikere med hinanden, først og fremmest på et skandinavisk sprog at nordboere har grundlæggende kundskaber om sproglige rettigheder i Norden og om sprogsituationen i Norden.

For at nå målene bør:

Nabosprogsundervisningen i skolen styrkes, ligesom undervisningen i skandinaviske sprog som hjælpesprog og fremmedsprog

Nordens samfundsbærende sprog være mere synlige i det offentlige rum, f.eks. i tv og film
Tilgængeligheden til bøger på Nordens samfundsbærende sprog øges
Internordiske ordbøger i papirform og elektronisk udarbejdes
Maskinoversættelsesprogrammer for Nordens samfundsbærende sprog og programmer til søgning i nordiske databaser udvikles.”

(Uddrag af den nordiske sprogdeklaration, 2005)

Efter udvalgets opfattelse skal der sættes ind nu, hvis danskere, nordmænd og svenskere også fremover skal kunne mødes og tale deres eget sprog og forstå de andres. Alternativet er, at man må kommunikere på et fremmedsprog, som ingen behersker så godt som deres modersmål.

I SAS skal man betjene et stort internationalt publikum, og kabinebesætningen skal naturligvis beherske engelsk. Personalet kommer fra alle de skandinaviske lande og taler indbyrdes skandinavisk. ”Efter ganske kort tid vænner man sig til alle varianter af skandinavisk”, oplyser en stewardesse (februar 2008), ”og det regnes for dårlig stil at tale engelsk med kollegerne. Vi udtrykker os alle ubesværet – og passagererne fra Norden føler sig næsten hjemme, når de efter et længere ophold i det fjerne sætter sig op i maskinen og bliver tiltalt på skandinavisk. Og så brander det også selskabet som – skandinavisk.”

-
- Udvalget anbefaler, at man på alle uddannelsesniveauer følger tilkendegivelserne i Den nordiske sprogdeklaration fra 2005.
  - Udvalget anbefaler, at man på skolens mellem- og sluttrin arbejder med nabosprog i intensive forløb, gerne i nabolandet, i stedet for indimellem at arbejde med en tekst på et nabosprog.
  - Udvalget anbefaler, at der blandt eksamensteksterne i faget dansk forekommer tekster på nabosprog.
  - Udvalget anbefaler, at aktuelle nordiske sagtekster hentet på nettet i langt højere grad inddrages i undervisningen, og at det nordiske ikke kun inddrages i danskundervisningen.
  - Udvalget anbefaler, at der generelt tales skandinavisk på nordiske møder.

ANBEFALINGER:

9

DANSK I EU

655

568

569

484

4

DANSK I EU

Flersprogethed er et af EU's kendetegn. Ingen andre organisationer eller institutioner i verden arbejder på så mange sprog. Begrebet flersprogethed går i EU-sammenhæng et stykke ud over den gængse betydning, som er at tale og bruge mange sprog eller at skrive og offentliggøre på mange sprog. I EU er flersprogethed et grundlæggende princip med den yderligere betydning, at alle de officielle sprog er lige. Dermed respekterer EU medlemsstaternes identitet, som sproget er en del af.

Antallet af officielle sprog er vokset proportionelt med udvidelsen af EU. Fra oprindeligt at være et fællesskab med 6 medlemsstater og 4 officielle sprog og arbejdssprog har EU udvidet sig til en union med 27 medlemsstater og 23 officielle sprog og arbejdssprog, heriblandt dansk.

Dansks status som officielt sprog og arbejdssprog betyder, at enhver EU-borger kan henvende sig til EU-institutionerne på dansk og få svar på dansk, og at EU's retsakter for at have gyldighed skal affattes og offentliggøres på dansk. Det samme er tilfældet for alle de øvrige officielle sprog.

Den meget store udvidelse af EU's arbejdsområder har gjort oversættelses- og tolkearbejdet langt mere kompliceret end tidligere. Samtidig er der sket den udvikling, at der i dag oversættes langt mere fra engelsk end fra fransk, som var mere udbredt før i tiden. Ofte opfattes engelsk som lettere, end det faktisk er, men hovedparten af deltagerne i EU-samarbejdet har ikke engelsk som modersmål og har naturligt nok problemer med at udtrykke sig præcist på engelsk. Selvom engelsk på mange måder kan gøre kommunikationen lettere og mere direkte, kan det i mere komplicerede sager give problemer – ikke bare med den sproglige kvalitet men også i form af meningsforstyrrelser, når der oversættes *til* dansk.

En anden side af sagen er, at der også kan opstå problemer, når der oversættes *fra* dansk til de andre sprog. Hvis de udenlandske oversættere og tolke ikke mestrer det danske sprog godt nok, er der ligeledes risiko for, at der opstår meningsforstyrrelser, når der oversættes fra dansk til andre sprog. Danske embedsmænd foretrækker derfor ofte at tale engelsk for at undgå substantielle misforståelser. Her bør det

overvejes, om man fra dansk side kan imødegå problemet ved at gøre en indsats for at tilbyde tolke fra de øvrige EU-lande efteruddannelse og anden oplysning om det danske sprog. Man bør desuden ansøre til en dialog mellem brugere og tolke, så man gennem gensidig feedback skaber en større interesse for og en løbende opdateret viden om det danske sprog og dermed også en større kvalitet.

Det forhøjede antal officielle sprog som følge af EU-udvidelsen er blevet håndteret forskelligt i de enkelte EU-institutioner og har i nogle af institutionerne medført en indskrænkning af den sprogordning, som har eksisteret hidtil. Det er ikke længere alt, der oversættes til alle sprog. Samtidig er brugen af engelsk som nævnt blevet mere og mere udbredt.

På den anden side er der de senere år opstået en fornyet interesse for at understrege princippet om flersprogethed, og EU etablerede i 2007 et helt nyt kommissariat for flersprogethed.

OVERSÆTTELSE

I Kommissionen og Rådet er det kun *kernedokumenter*, der oversættes til alle de officielle EU-sprog, og EU-udvidelsen har medført, at institutionerne har rationaliseret deres oversættelsesvirksomhed og fastlagt en strategi for, hvilke dokumenter det er obligatorisk at oversætte, hvilke det kan være nyttigt eller nødvendigt at oversætte, og navnlig Kommissionen har gjort en indsats for at begrænse dokumenternes længde.

Det har i praksis betydet, at antallet af sider, der oversættes til dansk, er gået ned, men det betyder ikke – som man måske skulle tro – at det danske sprog bliver varetaget mindre. Der er først og fremmest tale om, at dokumenternes længde er blevet begrænset, og at megen formel oversættelse uden reel betydning er faldet bort.

Snarere end et domænetab er der siden Danmarks indtræden i EF i 1973 sket en domænevinding, hvor dansk er blevet sprogligt beriget gennem den terminologiudvikling, der har fundet sted som følge af samfundsudviklingen.

EU-institutionerne er repræsenteret i Dansk Sprognævn, og kontakten mellem EU-institutionerne og Sprognævnet er med til at løse sproglige tvivlsspørgsmål og sikre, at dansk i EU-sammenhæng anvendes efter retningslinjer udstukket og godkendt fra officielt hold i Danmark.

Tolkning

Noget anderledes ser det ud for tolkningen i EU-systemet, hvor efterspørgslen på dansk tolkning er halveret siden 2004. Det skyldes, at Rådet på bl.a. svensk og dansk initiativ har indført ”*pay on request*” i arbejdsgrupperne. Systemet betyder, at det enkelte land får en pulje til finansiering af tolkning, og at den del af pengene, der ikke bruges til tolkning, kan anvendes til at finansiere de delegeredes tjenesterejser i forbindelse med arbejdet i EU. Ordningen har resulteret i et fald i efterspørgslen på dansk tolkning, så Danmark nu bruger ca. 1/3 af, hvad svenskerne bruger. Danmark og Malta er de to lande, der har den laveste efterspørgsel på tolkning fra de øvrige sprog til landets eget sprog.

Der skelnes mellem *aktiv* og *passiv* tolkning. Ved passiv tolkning benytter taleren sit eget sprog, som så oversættes af udenlandske tolke til de øvrige sprog. Ved aktiv tolkning kan man ud over at tale på sit eget sprog også lytte til oversættelser af de øvrige indlæg på sit eget sprog. Efterspørgslen på dansk tolkning fra danske deltagere i EU-arbejdet er langt størst efter passiv tolkning. Efterspørgslen efter aktiv tolkning er faldende, og da det er her, de danske tolke benyttes, er der derfor en risiko for, at der ikke sker en fornyelse af tolkebestanden.

Med den faldende efterspørgsel bliver det således sværere at:

- rekruttere og uddanne (learning by doing) nye yngre tolke
- sikre, at tolkning til og fra dansk opretholdes på et rimeligt kvalitetsniveau.

Tolkeuddannelserne bliver mindre attraktive for de unge, når der er meget få job at få. Samtidig forstærkes rekrutteringsproblemerne formentlig af, at andre fremmedsprog end engelsk ikke fylder så meget i grundskoler og gymnasier som hidtil. Meget få af ansøgerne har de tilstrækkelige kvalifikationer inden for sprog såvel som mere almen viden om samfundsforhold mv. Dertil kommer, at der er sket en svækkelse af tolkeuddannelserne på handelshøjskolerne.

Set fra tolkenes perspektiv består løsningen i at søge at øge efterspørgslen efter dansk tolkning – også i forbindelse med møder af mere teknisk art – for at kunne holde tolkene opdateret med terminologi, og for at de kan være mere opdateret om substansen, inden

sagen går videre til ministermøder. Desuden bør efteruddannelsen af tolkene oprustes, så man sikrer, at de løbende opdateres om ændringer i dansk sprogbrug, ny terminologidannelse mv.

Udvalget mener, at det også bør overvejes, om der kan være andre måder at styrke dansk i EU på end ved at opfordre brugerne til at øge efterspørgslen på tolkning til dansk. Det kunne overvejes at indbygge en større fleksibilitet i systemet, så den sproglige assistance i de forskellige EU-institutioner i højere grad tilpasses de aktuelle behov i stedet for at følge rigide regler. For eksempel foretrækker mange parlamentarikere at benytte et fælles arbejdssprog, når de taler og læser, til trods for at parlamentet stadig har fuld sprogordning, og stort set alle møder bliver tolket til de officielle sprog og næsten alt materiale oversat. Det skyldes bl.a., at der ofte går lang tid, før alt det skriftlige materiale er oversat, og det derfor er hurtigere at læse det på et af hovedsprogene. Det sker også, at der tolkes til sprog, som ingen lytter til. Med en større fleksibilitet kunne der sandsynligvis frigøres ressourcer til at øge kvaliteten, der hvor behovet er.

KOORDINERING MELLEML DE DANSKE MYNDIGHEDER OG EU-INSTITUTIONERNE OM DEN SPROGLIGE INDSATS

Der sker løbende en koordinering mellem de danske myndigheder og EU-institutionernes sprog tjenester. Men man kunne ønske sig en højere grad af koordinering, og at der bliver etableret et tættere og mere systemiseret samarbejde, så der løbende sker en ajourføring mht. begreber og terminologi mv. I den sammenhæng er det meget væsentligt, at opdateringen også tilflyder de udenlandske tolke, der oversætter fra dansk til andre sprog.

Det kunne overvejes at etablere et centralt terminologiorgan som det svenske TNC, der arbejder på at etablere en national ”rikstermbank” og en terminologiportal.

DANSK PÅ VEJ UD AF EU

”De danske officials i EU fravælger i stor stil tolketjenesten på dansk. Det bekymrer den nye kommissær for flersprogethed, Leonard Orban. Danmark er stort set alene om at fravælge tolketjenesten. Andre

lande anvender tolkning til og fra deres eget sprog, oplyser kommissæren og opfordrer danskerne til at ændre adfærd.

Efterhånden vælger danskerne tolketjenesten fra i næsten alle tilfælde i EU. I stedet bruger de engelsk, siger EU's nyudnævnte kommissær for flersprogethed, Leonard Orban, til Forbundet Kommunikation og Sprogs medlemsblad, KOM magasinet.

Det virker, som om danskerne tror, at de kan blive mere effektive. Men de er stort set alene om denne tro. Alle andre lande anvender tolkning til og fra deres eget sprog, siger kommissæren, der er bekymret for konsekvenserne på både kort og langt sigt.

Når man ikke anvender dansk tolketjeneste, bliver der mindre og mindre interesse for at tolke på dansk. Den kompetence vil så langsomt forsvinde ud af systemet. Problemet er tydeligt, ikke mindst fordi de danske tolke, vi har i EU på nuværende tidspunkt, har rundet 50 år. Og der bliver ingen til at erstatte dem, oplyser kommissæren.

I EU er der i dag kun ét land, der bruger mindre tolketjeneste end Danmark i forbindelse med de officielle møder.

Det er Malta.

Politikere og officials fra nabolandet Sverige bruger seks gange mere tolkning i Bruxelles end danskerne.

- *Jeg kommer fra et medlemsland, hvor man er glad for at kunne bruge sit modersmål i EU-sammenhæng. Og den samme glæde ser jeg i stort set alle andre lande. Så jeg undrer mig, når jeg ser den danske adfærd. Jeg tolker den, som at*

man, ved at anvende engelsk i stedet for sit eget modersmål, ønsker at signalere en højere grad af åbenhed over for andre. Men jeg tvivler stærkt på, at det fører til den ønskede åbenhed, siger Leonard Orban.”

(Pressemeddelelse 8. februar 2008 fra Forbundet for Kommunikation og Sprog.).

EU'S FORSTÆRKEDE FOKUS PÅ FLERSPROGETHED

Flersprogethed fik den 1. januar 2007 sin egen kommissær, der har det som sit mandat at definere flersprogetheds bidrag til:

- Økonomisk konkurrence, vækst og bedre job
- Livslang læring og interkulturel dialog
- At give næring til et rum for en europæisk politisk dialog gennem flersproget kommunikation med borgerne i EU.

Etableringen af det nye kommissariat afspejler en politisk anerkendelse af flersprogetheds betydning for (ud)dannelse, livslang læring, konkurrencedygtighed, beskæftigelse, retfærdighed, frihed og sikkerhed og kan give fornyet fokus på spørgsmålet om flersprogethed og mangfoldighed.

Der er blandt andet sat et stort arbejde i gang for at undersøge, hvordan flersprogethed bidrager til udviklingen og udformningen af EU's politikker, og Gruppen på Højt Plan vedrørende Flersprogethed kom i slutningen af 2007 med en rapport med ideer og forslag, som skal bidrage til en ny strategi for flersprogethed.

Derudover har Kommissionen nedsat en *gruppe af intellektuelle*, som skal rådgive Kommissionen om flersprogetheds bidrag til interkulturel dialog. Gruppen afleverede den 31. januar 2008 sin rapport *En nyttig udfordring*, som indeholder forslag til, hvordan sprog kan fremme den interkulturelle dialog og den gensidige forståelse, og fremhæver, at der er en klar forbindelse mellem sproglig mangfoldighed og europæisk integration. Der kan udledes to *hovedkonklusioner* af gruppens forslag:

- I de bilaterale relationer mellem EU-landene bør kommunikationen foregå på de to landes sprog frem for på et tredje sprog. I hvert land bør der være tilstrækkeligt mange, der taler de andre landes sprog.

- EU bør fremme idéen om et “personligt adoptivsprøg”, der skal betragtes som “modersmål nr. to”. Alle EU-borgere opfordres til at lære sig et sådant adoptivsprøg. Det bør indgå helt naturligt i alles skoleundervisning og videreuddannelse og også følge den enkelte i arbejdslivet, snævert knyttet, som det er til historie, kultur og litteratur. Adoptivsproget vil normalt ikke være det, der bruges i international kommunikation.

Forslagene er på linje med det ønske, som EU-lederne gav udtryk for i Barcelona i 2002, nemlig at man i EU skal undervises i modersmålet plus to andre sprøg.

På den ene side kan der altså spores en tendens til mere brug af engelsk som arbejdssprøg i EU og mindre brug af modersmålene. På den anden side er der et fornyet fokus på flersprøgethed og sproglig mangfoldighed som helt centralt for EU-integrationen, som måske kan give en afsmitning herhjemme og skabe en fornyet interesse for dansk og ”små fremmedsprøg” i de kommende år. Det er inden for rammerne af disse udfordringer og muligheder, at arbejdet med at styrke det danske sprøg skal gøres.

-
- Udvalget opfatter det som afgørende, at dansk bevares som officielt sprog i det politiske EU-system, og at unionens retsregler fortsat formidles på dansk.
  - Udvalget anbefaler, at et fremadrettet udredningsarbejde om det danske sprogs vilkår i et udvidet EU-system bliver sat i gang hurtigst muligt.
  - Udvalget anbefaler, at der etableres et tættere og mere formaliseret samarbejde mellem tolke- og oversættelsestjenesterne i EU og danske myndigheder om udvikling af fagterminologi mv.
  - Det bør overvejes, om oversættelses- og tolkesystemet kan gøres mere fleksibelt og målrettet, så det i højere grad opfylder de aktuelle behov. Dette bør bl.a. ske gennem en dialog mellem brugere og tolke.
  - Udvalget anbefaler, at Danmark aktivt støtter EU's øgede fokus på flersprogethed og de krav, der er fra flere medlemslande, bl.a. Spanien, om en øget opmærksomhed omkring det sproglige.
  - Udvalget anbefaler, at der oprettes et officielt terminologiorgan i Danmark.

ANBEFALINGER

10

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

SPROGLOV, LOVJUSTERINGER OG/ELLER ANBEFALINGER

I marts 2008 blev et forslag til en svensk sproglov offentliggjort af et embedsmandsudvalg, som på baggrund af anbefalingerne i den svenske sprogudredning "Mål i mun" har fået som opgave at udmønte intentionerne i et lovforslag.

Det forlyder, at man arbejder sig frem mod en rammelov, som både rummer sikring af sproglige rettigheder og præcisering af sproglige forpligtelser.

Det slås indledningsvis fast, at loven har til hensigt at værne alles adgang til et fælles sprog, ligesom den vil præcisere de grundlæggende forudsætninger for alles ret til sprog og for en sproglig mangfoldighed.

Det erklæres, at det svenske sprog er *hovedsprog* i Sverige og udgør det sproglige grundlag for samfundets virksomhed ("det almännas verksamhet"). Man vedkender sig et ansvar for, at det svenske sprog bruges og udvikles, og man pålægger universiteter og andre videregående uddannelser et ansvar for, at svensk terminologi stadig er tilgængelig, at den udvikles og bruges i forskning og uddannelse.

Længere nede i lovforslaget anfører man de officielle *minoritetsprog* og vedkender sig et ansvar for, at de beskyttes, bevares og udvikles. Også det svenske *tegnprog* har sin paragraf, og samfundet har ansvar for at beskytte og udvikle det.

Svensk i den offentlige forvaltning skal være klart, og i internationale sammenhænge er svensk Sveriges officielle sprog. *Svensk i EU-systemet* skal værnes og bruges, hvor ikke særlige forhold gør sig gældende.

Endelig vil man sikre alles rettigheder til at lære svensk, at lære tegnsprog, hvis der er behov for det, ligesom man forpligter sig til, at personer, som tilhører en national minoritet, har ret til at lære, udvikle og bruge det pågældende nationale minoritetssprog. Også personer med andet modersmål end svensk eller de svenske minoritetssprog har ret til at udvikle og bruge deres modersmål.

Som det fremgår, er der tale om en ambitiøs sprogpolitik, som det vil være krævende at leve op til.

Det danske sprogudvalg har ikke haft lejlighed til at drøfte udkastet til en svensk sproglov, men udvalgets gennemgang af alle sprogpolitikens aspekter har kun peget på et enkelt område, hvor dele af udvalget mente, at der var behov for egentlig lovgivning. Adskillige udvalgsmedlemmer, herunder udvalgsformanden, har således ønsket at justere universitetsloven for at sikre en videreudvikling af dansk fagsprog og terminologi og for at bringe lovgivningen i overensstemmelse med regeringens sprogpolitik. Andre i udvalget har dog ment, at anbefalinger og nøje overvågning af sprogudviklingen på universiteter og andre højere læreanstalter i hvert fald i første omgang er tilstrækkelig.

Der er ikke i udvalgets arbejde blevet påvist andre områder, hvor der er behov for regulering gennem speciallovgivning eller gennem en overordnet sproglov. Udvalget finder derfor, at gennemførelsen af en overordnet sproglov ikke kan begrundes i et praktisk begrundet behov for lovgivning til beskyttelse af det danske sprog.

Udvalget har derudover diskuteret, om en overordnet sproglov eventuelt kunne have en vigtig symbolsk politisk betydning. Problemet ved at formulere en egentlig lov om det danske sprog er, at hovedparten af sprogudøvelsen ikke kan reguleres, og at det kan være svært at forestille sig et sanktionssystem vendt mod dem, der ikke lever op til lovens bogstav – for ikke at sige dens ånd, jf. indledningskapitlet og bemærkningerne i kapitel 7: ”Hvad man kan med bindende virkning fra statens side, indskrænker sig til at lade et sagkyndigt organ (her i landet Dansk Sprognævn) opstille regler for korrekt retskrivning (stavemåder, tegnsætning o.l.) i offentlige institutioner og tekster. Men man kan ikke påbyde aviser at vælge en bestemt tegnsætning, iværksætte sanktioner mod dem for at stave dårligt, eller straffe tv-stationer, hvis medarbejdere udtaler ord forkert. Endnu mindre ville man kunne håndhæve et forbud mod bestemte udtryk, eller en forskrift om, at alle skulle efterleve et bestemt stilistisk ideal.”

Man kan muligvis godt formulere sproglige rettigheder i lovform, f.eks. i forhold til at bruge og udvikle minoritetssprog eller i forhold til at sikre, at man kan tage uddannelser på dansk i Danmark, men så skal lovgiverne være parate til at betale, hvad det koster at leve

op til dem, ellers kan der let blive tale om en tom gestus. Det har ikke været udvalgets opfattelse, at der i Danmark er hverken behov for – eller politisk vilje til – denne type rettighedssikring.

Det koster penge at have en stemme, sin egen såvel som andres, i globaliseringens tidsalder. De penge kan udvalget naturligvis ikke anvise. Udvalgets opgave har været at kvalificere den politiske og offentlige drøftelse af, hvad der kan gøres for at fremme dansk sprog og sprogene i Danmark ud fra flere forskellige hensyn. Det har ikke været opgaven at skrive et lovforslag.

FORSLAG TIL VIDERE LÆSNING

Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik. Regeringens proposition till riksdagen. 2005/06:2.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>

Bruxelleserklæringen om sprogundervisning. Sammenslutningen af Nationale Sproginstitutioner (EFNIL) 2003.

<http://www.eurfedling.org/brusdec/brudecdk.htm>

Dansk Magisterforening: **DM: Ja til dansk sprogpolitik.** Pressemeddelelse af 26. januar 2007. <http://dm.dk/NyhederOgDebat/Nyhedsarkiv/2007/01/DMJatildansksprogpolitik.aspx>

Dansk Sprognævns forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik. I: **Nyt fra Sprognævnet**, nr. 2, 2003. <http://www.dsn.dk/nfs/2003-2.htm>

Dansk Sprognævn: **Notat om dansk sprogpolitik.** 23. januar 2007.

http://www.dsn.dk/meddelelser/DSN_notat_sprogpolitik_2007.pdf

Deklaration om nordisk språkpolitik. Nordisk Ministerråd [1. november 2006]. <http://www.norden.org/sprak/sk/Sprogdeklarationen%20%20endelig%20version.pdf>

ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise. Europa-Kommissionen, december 2006. http://www.cilt.org.uk/research/projects/employment/elan_finalreport.pdf

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov, fremsat den 6. december 2006 af Søren Krarup (DF) m.fl.

http://www.folketinget.dk/Samling/20061/beslutningsforslag/B56/som_fremsat.htm

Lund, Jørn: **Den sproglige dagsorden. Dansk sprogpolitik i perspektiv.** København, Gyldendal, 2003.

Modersmål-Selskabet: Sproglov. I: **Sprog & Samfund.** Nyt fra Modersmål-Selskabet, 25. årgang, nr. 1, marts 2007.

Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket.

Statens Offentliga Utredningar 2002:27. Stockholm, Kulturdepartementet, 2. april 2002. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443>)

Rektorkollegiet: Sprogpolitik på de danske universiteter. Rapport med anbefalinger. Marts 2003.

http://www.rektorkollegiet.dk/typo3conf/ext/naw_securedl/secure.php?u=0&file=fileadmin/user_upload/downloads/Sprogpol.pdf&t=1204207843&hash=96e395c9f39f4ad829cecf26f09d42b6)

Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik. Kulturministeriet 2003.

http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprog_paa_spil.pdf)

Strategisk satsning på dansk sprogteknologi. Forskningsrådet for

Kultur og Kommunikation 2004.

<http://est.dk/sprogteknologi/STRATEGISK%20SATSNING.PDF>)

Sprogpolitisk redegørelse. Kulturministeriet 2004.

<http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprogredogørelse.pdf>)

Tange, Hanne & Lauring, Jakob: What kind of English is that? Dilute and contained communication in the global workplace, **NIC2006 - Questions of Power in Intercultural Communication**, 22. november 2006.

ENGLISH SUMMARY

The Committee has been assigned with the task of taking stock of the linguistic developments in Denmark since the Government issued its language policy report in 2003/2004, which constituted the first initiative towards formulating an overall Danish language policy. In addition, the Committee has been asked to give an assessment of the Danish language and the general language competencies in the Danish society of the future. Thus the Committee's task has been to assess the need and the possibilities for a legislative regulation of the field of language, either through the introduction of a Language Act or through legislation in select areas, and to propose concrete measures that may further strengthen the efforts to secure the position of the Danish language.

The Committee was appointed by the Danish Government in response to a proposal for a parliamentary resolution in the Danish Folketing (B56), which was submitted by the Danish People's Party (Dansk Folkeparti) on 6 December 2006, and whose intention was to order the Government to draw up a Danish Language Act that would safeguard the future of Danish as a complete and unified language, at a time when Danish is increasingly influenced by, and under pressure from English. The purpose of the proposed resolution was to make sure that Danish legislation will protect the Danish language against domain loss to English, and to ensure that, in public administration as well as in the academic sector, Danish will still be used and not displaced by English.

Instead of setting up a bill-drafting committee, Minister for Culture Brian Mikkelsen obtained support for the appointment of an independent committee whose task was to investigate more closely the need for legislation in this field.

In its report the Committee takes stock of the language developments and assesses the Danish language and the general language competencies in the Danish society of the future, focussing on the following areas:

- Pre-school, primary school and secondary education
- Higher education and the research sector

- The business community
- Language technology and terminology
- The public sector
- Culture and the media
- The Nordic language community
- The EU

The Committee has agreed on a number of recommendations for action in each of the areas listed above, which may contribute to a strengthening of Danish as well as of the other languages in Denmark over the next couple of years. Among other things, the Committee recommends the establishment of a national term bank, that linguistic diversity and the language competencies are strengthened so that Danish and English will not be the only unifying languages for the Danish population, that Danish is used more extensively in connection with interpreting and translation in the EU, that the Nordic language community is strengthened, that an information campaign is launched on the importance of nurturing children's language awareness – and that a systematic effort is made to influence the general perception of language, so that it is seen as a positive vehicle for expression rather than a constricting system of rules.

In the course of reviewing all aspects of the language policy, there has only been one area in which some of the Committee's members felt that there was an actual need for legislative regulation. Thus several Committee members, including the Chairman, have expressed a wish to amend the Danish Act on Universities, in order to safeguard the continued development of Danish for Specific Purposes and of Danish terminology, and to harmonize the legislation with the Government's language policy. However, other Committee members have found that issuing recommendations, along with a careful monitoring of the linguistic developments in universities and other institutions of higher education, is sufficient – at least at the present stage.

As the Committee's work does not demonstrate any other areas in need of regulation through special legislation or a general Language Act, the Committee does not find that the introduction of a general Language Act can be motivated by a practical need for legislative protection of the Danish language.

The Committee has discussed whether a general Language Act would have an important symbolic political significance. The problem of formulating an actual law on the Danish language is that, for the most part, the way in which the language is being used cannot be regulated, and that it is difficult to imagine a penalty system for those who do not comply with the spirit and letter of such a law.

Other countries have formulated statutory language rights, e.g. in relation to the use and development of minority languages, and in addition to that it would be possible to formulate a statutory right to receive education in Denmark in Danish. However, such measures would merely be an empty gesture, unless the legislators are prepared to pay the costs of ensuring these rights. The Committee has found that there is neither the need nor the political will in Denmark for safeguarding rights in this manner.

Having a voice in the age of globalisation, whether it is your own or the voice of others, costs money. The Committee is not in a position to assign such funds, but with this report it has contributed to a qualified political and public debate on what can be done to strengthen Danish and the other languages in Denmark, from various considerations.

SPROG TIL TIDEN

RAPPORT FRA SPROGUDVALGET

